

S II 72.100

Ev
4. XII. 1928

APOSTOL D. CULEA

CÂT TREBUE SĂ ȘTIE ORIGINE

DESPRE

DOBROGEA

TRECUTUL — PREZENTUL — VIITORUL

BUCUREȘTI

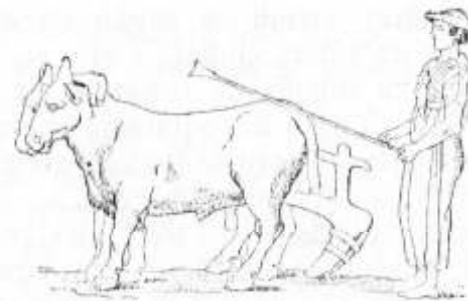
EDITURA CASEI ȘCOALELOR

1928

S'a scris această carte din însărcinarea CASEI ȘCOALELOR pentru cinstirea unei jumătăți de veac de când România și-a așezat hotarul în vadul Mării Negre.

Ostenitorul.

Biblioteca Judeteană
Nr. Inv. 213649

Plugar roman (după un desen din vremea aceea).

PE URMELE STRĂMOȘILOR.

Cum treci în dreapta Dunării, între atâtea deosebiri pe cari le descoperă ochiul, este și sumedenia de movile risipite până în pragul mării. Iți vine să crezi că în toată România nu-s atâtea câte are Dobrogea. Locuitorii din partea locului nu le-au socotit lăsate de Dumnezeu, dovadă că pe cele mai multe le-au scormonit, căutând «comori»...

Subt aceste grămădiri de pământ ridicate cu trudă omenească acum mii de ani, odihnește cenușa strămoșilor noștri din neamurile dace — și mai apoi și dintre romani, fără să mai punem la socoteală și acele movile înfipte pe culmi, de unde privirile străjerilor cercetau zările...

În preajma vadurilor, ici-colo în cuprinsul Dobrogii, tapșane ca niște fețe de mese colțurate, arată trecătorului că acolo au fost cândva așezări omenești. Băștinașii le spun «cetățui» și altora «bisericețe».

Neastâmpărul vremii și săpăturile au scos la iveală urme de ziduri, cioburi, pietre scrise, statui, unelte, bani cu chipuri de împăraji, etc., cari povestesc viața, ce s'a scurs odinioară pe acele meleaguri. Tuturora jăranii noștri le dau cam aceeași obârșie: sunt dela Traian (Troian) împăratul...

Prin aceste rămășițe ale trecutului ce răsar la tot pasul, românii localnici au legat firul cu înaintașii. Prin ele s'au păstrat în tradiție abia deslușitul ecou al continuității neamului nostru în același pământ.

Mă aflu în acel colț al județului Tulcea, unde brațul Dunăvâțul varsă apele gurii Sfântului Gheorghe în lacul Razelm, pe ruinele cetății greco-romane Halmyris. Venisem cu căruța lui moș Cărpă Veche din Sarinasuf.

— Iacă, Domnule, aici a fost casa împăratului Traian care ne-a adus pe noi, într'un car ci-că, — mă luminează moșul. Uite, dincolo era cafenea unde boerii lui beau cafeaua...

Un șarpe neobișnuit de mare se strecoară prin bolovăniș și naiva explicație a lui moș Cărpă Veche se oprește pe neașteptate.

Altă dată plecăm din satul Cineli. Întâmplarea a făcut să am tovarăș de drum pe moș Tudose Măcarie, basarabean de naștere, care știe de «Napoleon Bunăparte» de când cu Rusul, de când cu răzbelul Ostopolului (Sevastopol) la Crâm (Crimeia). Cum treceam pe la «bisericuță» (unde va fi fost poate vre-un sat roman) aduc vorba.

— Iacă, Domnule, începe moșul, stăm iarna în cafenea de vorbă cu bulgarii dela noi. Numai îmi spun că pe aici a fost odată stăpân un voevod bulgăresc; că odată și odată are să se scoale alt

voevod dela amiază (eră înaintea războiului trecut) și are să vie să stăpânească «mereaua» (moșia) asta cât vezi că ochii. Dar, moșu, nu se lasă. Ehe! știu eu să le astup gura! — Măi, le zic eu, ați găsit măcar un «chiron» cu peceată dela voevoda al vostru? N'ați găsit; dela Traian al nostru câte vrei, — și pe urma plugului. Când îi aud vorbind despre ai lor îmi vine rău la inimă; nu mă lasă sângele din mine și pace!...

Movilele morminte și jărâna cetăților moarte, pline de mărturiile strămoșilor, au fost pentru românii dobrogeni un fel de carte deschisă în care au cetit din vechi timpuri, dreptul de moștenire asupra pământului dintre Dunăre și Mare....

IN DOBROGEA ACUM 100 DE ANI...

După spusele bătrânilor și din mărturiile călătorilor streini, icoana Dobrogei care a fost se luminează ca într'o placă fotografică.

O înfățișăm cetitorilor, să vadă cum vremile, odată trecute subt cărma românilor, au schimbat fața jineturilor dintre Dunăre și Mare...

Țara era un pustiu de ierburi peste cari ochiul lunecă zile întregi până să descopere un copac de umbră, sau niscaiva așezări omenești în vre-un fund de vale. Ici-colo, întâlneai doar turmele ciobanilor români și călăreți turco-tătari, tăind valurile de burueni ca mânați de vânturile iuți ale lui Miază-Noapte.

Nemărginitul lan de iarbă părea un covor nesfârșit ce tremură în dogoarea soarelui de vară. Călărețul se cufundă cu totul în aceste desișuri necosite de om. Către sfârșitul lui August, peste tristele și mutele singurătăți de burueni uscate, se incingeau jocuri de nuștieai cum și de unde s'au pornit: Poate dela vreo vatră de popas, o scânteie de ciubuc, poate dela scăpărarea unui fulger. Vântul purtă vâlvătăile de colo-colo — și timp de o lună, Dobrogea părea învâluită într'o trambă de flacări și fum.

Așa a văzut-o un drumeț francez într-o zi de vară prin 1850 și ceva (doctorul Camille Allard).

Pe funduri de văi cu șuvițe de apă, stăteau pitite câte un pâlcc de bordeie, colibi, ori niște biete căsuțe din bălegar frământat cu lut și acoperite cu paie pământ ori stuf.

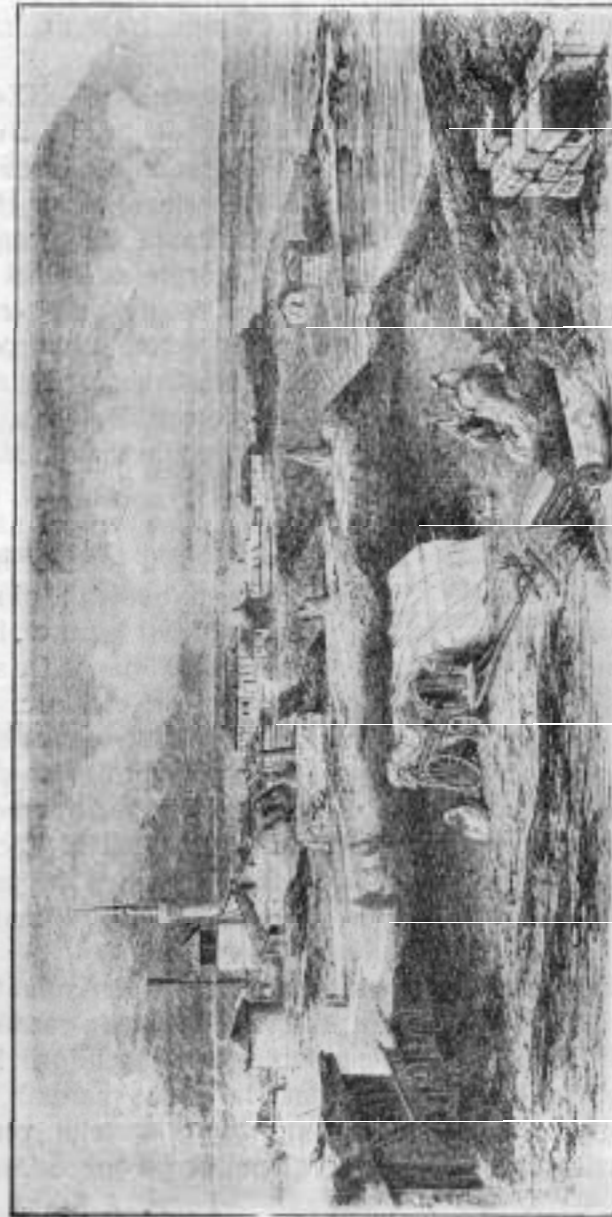
Acestea erau satele.

Nici un copac, nici o grădină nu înveselea chinejele cu ferestruici de-o palmă. Sticla era necunoscută și hârtia unsă cu grăsime, ori beșica de vită, jineă locul geamului. În singura odaie unde se grămădeau toți ai casei, rogojinele pe paturi erau așternutul cel mai obișnuit.

Pentru ce să se îngrijească oamenii de mai mult? Nu erau siguri pe ei și pe avutul lor dela un an la altul. Cetele de tâlhari (cârjalii) cutreerău satele nesupărați de nimeni.

După începutul veacului al 18-lea, Dobrogea ajunsese maidanul de încăerare între turci și ruși. Nu treceau 10—15 ani și valuri de oști, pe drumurile năvălitorilor de acum o mie și ceva de ani, căutau sate și orașe, să le prade.

Povestește un jăran din acea vreme unui călugăr călător: «Și-atunci cine poate, fuge peste Dunăre, iar pe care li prind turcii ori rușii, li duc cu dâșii în jara lor, vitele ni le mănâncă, satele le dau foc și semănăturile le pustiesc. După ce trece războiul, cari mai rămânem vii iarăși ne întorcem la vetrele noastre, și ne facem pe dărâmături bordeie, și iar ne apucăm de gospodărie. Gândește acum, când ne mai putem noi îndreptă? Se mai întâmplă încă și altă nevoe: După fiecare războiu începe ciurma care ne mai seceră și ea. Atunci iar lăsăm toate și fugim, care încotro poate, și ne as-

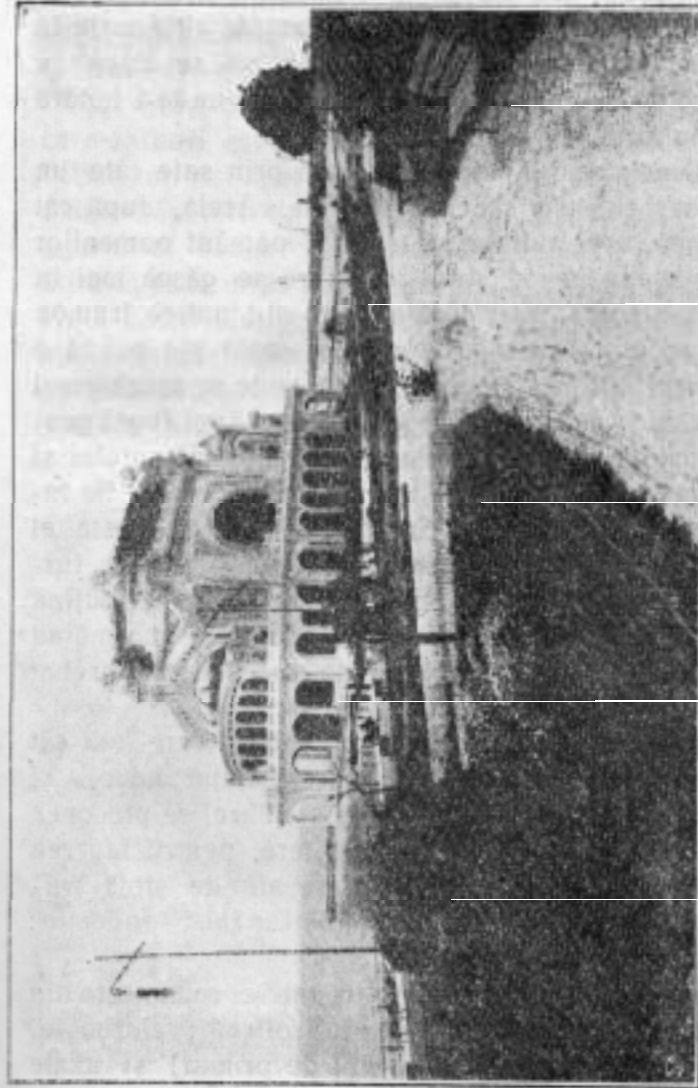
Constanța (Chisinstenge) pe la 1853 (după «Illustration») unde e azi cazinoul

cundem pe sub dărâmaturi de dealuri, prin păduri în bălji, și ne temem unii de alții, frate de frate, și fugim unii de alții...»

Numai în întâia jumătate a veacului al XIX-lea Dobrogea a fost arsă și pustie de 3 ori. După războiul turco-rus din 1829 nu se mai găseau în Dobrogea decât câteva sate. Imprejurul anilor 1850, din 35 de sate ale județului Constanța (Chiustenge) abia mai erau în ființă vre-o 12. Hărțile de atunci însemnau pentru toată Dobrogea 65 de sate «care nu mai existau». Așa au pierit satele dobrogene curat românești: Straja, Atârnați, Crucea, Roșești, Musluești, Techilești, Zăvalul, Fetești, Balaban, Silişte, Martina, Călugăra, Stâncile, Gherbanu, Mangina, Stelnicești, Hăsănești, Lătătuia, Frecățele din Ostrov, Călăduca, etc. Vițe, mai ales, puteai să ai cât de multe și le pășteai unde vrei; dădeai însă zeciuală din ele stăpânirii turcești (beilicul); și mai trebuia să le păzești cu 4 ochi; altfel îți le furau, fără nădejde că le vei mai avea vreodată înapoi. De arat iarăși puteai să ari ori unde și ori cât, căci pământ era din berechet. Slujbașii turci te rugau chiar. Singura plată era dijma din zece pentru orice produse (ușurul). De obicei dijma se dădea în arendă negustorilor cerealiști. Aceștia trimeteau în fiecare sat câte un dijmuitor, care mai totdeauna era turc, cu poruncă dela stăpânire, ca ciorbăgiul (primarul) satului să-i de ajutor să adune dijma.

Dijmuitorul venea în sat în vremea treierii (armănitului) și locuitorii erau datori să-l ție în gazdă pe rând. De atunci a rămas obiceiul că locuitorii Dobrogei treieră cu toții odată la acelaș harman, în marginea satului. După vânturatul grăunțelor, venea dijmuitorul cu banița lui și puneă pe gospodar să

măsoare. La fiecare zece banițe striga «talia»,

Vedere din Constanța de azi (casinoul).

punând pe a zecea la o parte și creștă pe răboj

o linie. Câte creștături erau pe răboj, atâtea baniși trebuia să dea ca dijmă. Răbojul era împărțit în două: O parte rămânea la plugar, iar altă parte la dijmar. Fiecare locuitor, trebuia să se ducă cu dijma și cu răbojul la orașul vecin, unde-i hotărâ dijmuitorul.

«Din vreme în vreme, venea prin sate câte un slujbaș cu înscris dela împărăție. Acela, după cât spuneau, avea putere să împartă pământ oamenilor cari aveau nevoie. Apoi cel care se găsea mai în lipsă îi reșea într-o întâmpinare și-i porțea frumos la găzduire. Ii zicea «beiu» și «agă» și-i puneau o scoarță înflorită jos, ca să aibă unde se așeza omul stăpânirii cu picioarele încrucișate. Apoi fugea gospodarul până la negustorul din mijlocul satului și cumpără de o pară—două lumânări de seau. Se întorcea, puneau într-o țingire seau, strică peste el două-trei ouă, și aducea pe-o țipsie gustarea turcului, c'o bucată de pâine de grâu și cu puțină miere. Omul împărătesc dădea din cap, mormăind mulțumit. Apoi după ce ospăta, începea să întrebe: «Unde vrei pământ? Cât să-ți dau?»

Ș'apoi din moșia mărutului sultan, care era cât se vede cu ochii, măsură turcul după nevoie, și dădea și întărire scrisă. Și gospodarul se ploconea și dădea și el bacșiș, după putere, pentru facerea de bine: Câțiva galbeni, o bucată de ștofă frumoasă, o pereche de cizme roșii...» (M. Sadoveanu: «Privești Dobrogea»).

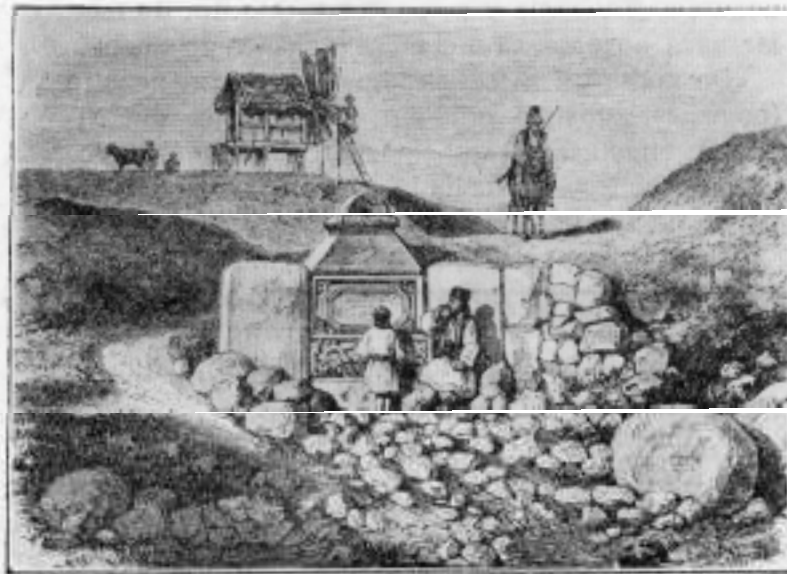
Cărmuirea și judecățile. În satele românești din Dobrogea, în afară de oamenii oficiali: ciorbagiul (primarul), muktarul (ajutorul de primar) și azale (consilieri), era sfatul bătrânilor alcătuit din preot (unde era) și fruntașii satului. Dacă se întâmplă

vre-o neînțelegere între locuitori, aceștia mergeau la sfatul bătrânilor care împacă certurile dintre soji și sojii, moștenirile, pedepsea bătăile, furturile și alte pricini.

Mai greu o duceau cu stăpânirea turcească, ia care rareori găseau dreptatea cerută.

Bătrânii își mai aduc aminte din vremea când omul stăpânirii intră în sat. Turcul descăleca în fața casei, dădea calul gospodarului să-l ție, iar el intră în casă unde gospodina trebuia să-i năe masa. Când acești slujbași cutreerău satele, fetele și femeile tinere umblău cu hainele rupte într'adins, ca să pară urâte, bătrâne și bolnave.

Dacă veneai călare de undeva și vedeai venind

○ Vedere din Dobrogea pe la jumătatea veacului trecut (desen de Doussault).

spre tine turcul stăpânirii, apoi trebuia să te dai jos depe cal și să stai în genunchi până trecea el, semn că te supui; altfel eră vai de tine. De-te duceai cu căruța undeva și te sosea din urmă, trebuia deasemeni să dai înlături, să te dai jos din căruță, să îți caii până trecea el, — tot în semn de supunere.

Prin cancelariile turcești eră o neorânduială de care ne vine să râdem. Hârțiile și actele se țineau vârate în saci agățați pe pereți. Dacă cineva avea nevoie de vre-un act, trebuia să răstoarne sacul și să caute cine știe cât până să-l găsească, — dacă-l găsea.

Hojiile, jafurile, omorurile la drumul mare, chiar ziua, se țineau lanț. Slujbașii cârmuirii nu se osteneau cu cercetările și prinderea făcătorilor de rele; iar paza aproape că nici nu se pomenea pe undevă.

«De multe ori a fost prădată bisericuța noastră (povesteste gospodarul Petre Uzum Toma din Niculișel; citește în «Priveliști Dobrogene» de M. Sadoveanu). Dobrogea eră plină de hoji odată. Ne duceam noi la stăpânirea turcească, ne plângeam...

— Bine, bre, cum așa? cum să fure?

— Apoi de, agă, eu știu? Au intrat noaptea ș'au furat...

— Noaptea? a, da! noaptea înțeleg, dar ziua nu se poate. Și ce voiți?

— Apoi am vră cercetare, urmărire.

— Urmărire? bine, să vedem... Unde să urmărim? unde să cercetăm?

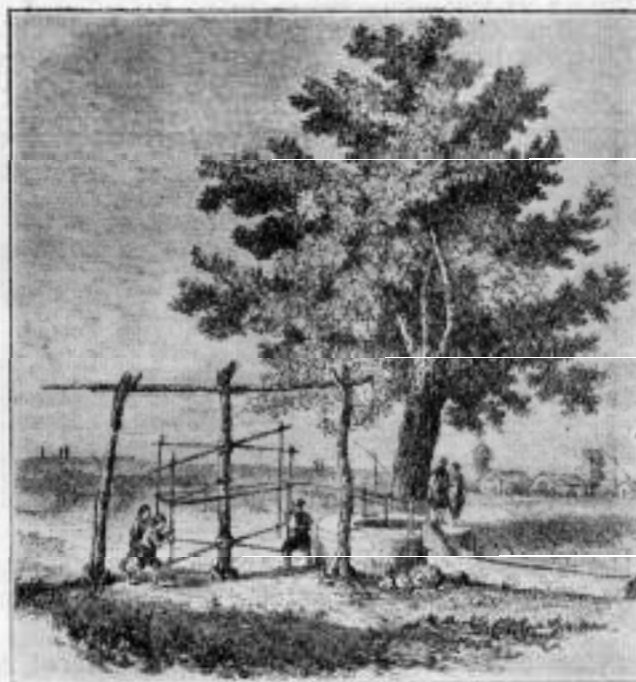
— Apoi parcă noi știm unde-s hoji?

— Apoi eu de unde să știu, bre ghiaur?

Și se mânia omul stăpânirii, apoi ne mângăia c'o

vorbă bună, ne trimetea pe la casele noastre, și el se ducea să-și vadă de pilaf și de cadâne...»

Cei mai vestiți tâlhăci erau cerchejii și tătarii. Și aceștia se năpusteau cu deosebire asupra raialelor (supușilor creștini), căci șiau că stăpânirea

O fântână dobrogeană (după Kanitz).

nu le face nimic. Dar eră vai și amar, dacă vre-un creștin se legă de un credincios al lui Mahomed.

În ajunul războiului din 1877, un creștin din Constanța a ucis un mahomedan (povesteste colonelul Ionescu Dobrogeanu într'o carte a sa). Numai de

cât cete de turci și tătari au pornit pe ulji, strigând moarte ghiaurilor! Cu multă greutate, consulii streini au putut apăra viața creștinilor de furia mahomedanilor.

Plocoanele, bacșișurile, erau mai tari ca legile și poruncile, și fără ele greu căpătai o fărâma de dreptate.

Judecata turcească a rămas de pomină și a trecut

Vedere din Balic pe la 1853 (după «Illustration»).

în proverbe: «judecă turcește». Judecătorul turc, așezat între perine, cu picioarele încrucișate, sorbea cafea, mai trăgea din ciubuc, întrebă când pe împričinați, când pe membrii tribunalului său cam cum e pricina și de partea cui ar stă dreptatea. Apoi aruncă sentința, însoțind-o cu o vorbă în doi peri: «Dumnezeu știe care are dreptate». Aceasta numai atunci când vre-una din părți n'a avut grijă să-și asigure dreptatea mai dinainte. Judecătorul (cadiul) judecă după hatâr și hatârul trebuie dat cu bacșiș.

Mai bine călcă legea decât hatârul. Ci-că a venit la un cadiu (povestește colonelul Ionescu Dobrogeanu) un împricinat să-și cumpere «dreptatea». După el vine și celălalt împricinat la cadiu și scoate banii pentru dreptatea lui. Cadiul, «om cinstit», li dă bacșișul înapoi, zicându-i: «N'am ce face. Dreptatea va fi a celuilalt, care a venit înaintea ta. Eu nu pot fi șarlatan să iau bani dela amândoi».

Iar tu, cetitorule, străbătând aceste pagini, de bună seamă că vei pune vremea veche față în față cu vremea de azi, și cu tot greul prin care trece lumea, nu vei zice că eră mai bine când eră mai rău: Când adică turcul stăpâneă în Dobrogea.

**IN DOBROGEA ACUM 1900 DE ANI:
CUM ROMANII AU ROMANIZAT ȚINUTUL
DINTRE DUNĂRE ȘI MARE.**

Până în zilele noastre se știe că romanii cucerind Dacia au adus coloniști, romanizând mai întâi Banatul, Oltenia și colțul de sud-apus al Transilvaniei, pe unde a fost capitala dacică, Sarmisegethusa. Cercetările arheologilor noștri, începând cu profesorul Tocilescu și isprăvind cu învățatul între învățații străini, profesorul Vasile Pârvan, au dovedit că Dobrogea este cea mai veche țară romană. «Cu mult înainte ca dacii din Dacia să se facă romani, dacii din Dobrogea au început să vorbească latinește, să se închine ca romanii și să-și facă orașe și sate romane, unindu-se cu civilii și veteranii adevărați romani, cari veneau din alte părți ale împărăției să se așeze aici și să întemeieze gospodării statornice, ridicându-și conace frumoase de piatră pe moșiile cumpărate și câpătate ca dar împărătesc la noi în Dobrogea», — scrie răposatul Pârvan.

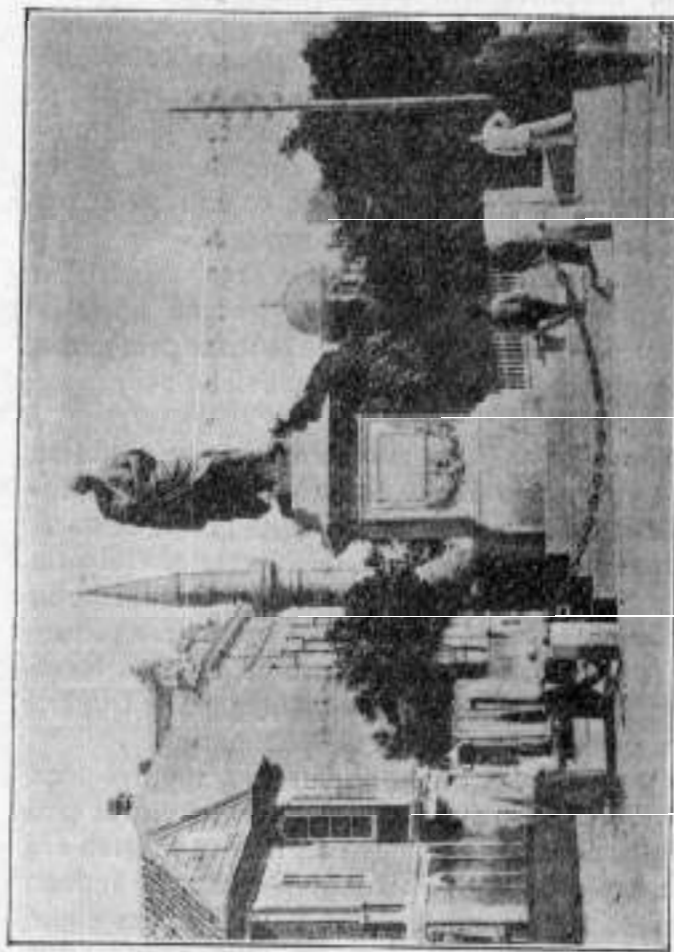
Așa dară, cu o sută de ani și mai bine înainte de cucerirea Daciei erau romani în Dobrogea, —

numită pe atunci SciŃia mică și apoi Moesia de jos. Cel dintăiu roman cunoscut care s'a așezat în părțile acestea, nu însă de bună voe, ci ca exilat de împăratul Romii pentru nu știu ce păcat, a fost poetul Ovidiu. El a venit la Tomis (Constanța de azi) la anul 8 d. Christos și a rămas aici până la moarte. Cunoaștem ce eră în vremea aceea în Dobrogea după scrisorile și poeziile rămase dela nefericitul scriitor izgonit din strălucirile Romii aici între geții aspri și neciopliți. Ovidiu se tângue că «trebuie să fie mereu gata a alerga să apere sus pe ziduri cetatea Tomi împotriva barbarilor cari roiau de jur împrejur, să îndure frigul, murdăria, obiceiurile grosolane, — el care trăise la Roma ca un principe». Grecii din Tomi l-au cinstit în chip deosebit, punându-l președinte al serbărilor lor.

Pe vremea aceea, dealungul țărmului Mării Negre, se găseau așezate colonii grecești cu porturi și cetăți de adăpost. Corăbiile lor aduceau de vânzare localnicilor geți: unelte, arme, ulcioare cu untdelemn și vin, lucruri de podoabe, etc. Cumpărau în schimb dela ei grâne, robi, piei, etc. Urmele acestor porturi-cetăți se văd și azi la: Constanța (pe atunci Tomis), Mangalia (Callatis), capul Caliacra (Tiriza), Caverna (Bizone), Balcic (Dionisopolis), la Ecrene (Krunoi), la Histria pe lacul Sinoe Razim (pe atunci goii de mare în care se vărsă al patrulea braț dunărean, azi Dunavățul). Dincolo de aceste cetăți-porturi de comerț, geții trăiau între ogoare lucrate, ascultând de regii lor. Dealungul Dunării și în inima țării erau sate și orașele de ale lor, împrejmuite cu pământ și bolovani, fără mult meșteșug.

Pătrunderea romană s'a făcut încet și pe nesimțite printre așezările gete. Impărăția Romii n'ajun-

sese cu hotarul până la Dunărea de miazăzi, când meșteri, negustori și plugari romani, din cei îndrăzneți și harnici, singurateci și nu în cete, s'au

Statuia lui Ovidiu la Constanța.

strecurat pașnic printre locainici, interesându-i și pe ei în întreprinderile lor. Au făcut bălciuri cu

mărfuri plăcute barbarilor, au desfumat pământuri cu unelte mai bune ca ale lor și au meșteșugit ca să-i uimească. Au folosit și unii și alții. Pionierii romani, descălicătorii, deschizătorii de drumuri, caștigasera sunetele barbare și se impuseseră lor. «Dacă împărăția romană ar fi așteptat ca numai cete mari de coloniști orânduși în tovarășia și gospodăria lor, să meargă și să lucreze și să folosească pământurile cele nouă cucerite ori măcar împăciuite la hotare, e neîndoios că Europa de azi n'ar fi ajuns niciodată așa de romană...»

Triburile dace din dreapta și stânga Dunării se găseau într'o necurmată harjă; treceau unele la altele și se prădau. Alte hoarde barbare dela miază noapte pătrundeau aici și se năpusteau asupra satelor și cetăților.

Geții din Scizia Mică erau bucuroși de o putere temută care să le aducă liniștea gospodăriilor. Romanii s'au însărcinat să facă această poliție de pază. Guvernatorul roman al Moesiei (Serbia și Bulgaria până la Silistra) primi poruncă dela împăratul Tiberiu (anul al 15-lea după Christos) să astâmpere pe barbarii cari treceau Dunărea să tulbure pacea locuitorilor. Acesta numi un comandant la gurile Dunării pentru paza malului Mării și al Dunării.

Corăbii cu soldați romani patruleau, supraveghind vadurile de trecere ale năvălitorilor. Înăuntrul țării poliția romană nu se amestecă, fiindcă liniștea era păzită acolo de regii daci. In numele buneii rândueli a provinciei, romanul așezase aici întâiul pas sigur.

Populația getă nu murmură fățiș, având acum liniștea asiourată; iar grecii de pe la cetățile Mării s'au închinat bucuros autorității romane care le străjuia avuțiile și viața. Tot mai mulți romani civili,

oameni de afaceri și plugari căutători de țărini rodnice, pătrundeau înăuntrul țării. Provincia nu era încă romană, ci numai păzită de romani. Pe la vadurile gete, dealungul Dunării, romanii au adus meșteri de a face cetăți noi de pază, de pază și de funcționari de vamă, au făcut lagăre ostășești, și ca să nu întărească pe localnici, au adus la început soldați din triburile barbare supuse Romii, comandați de ofițeri romani. Acesta era al doilea pas spre cucerirea înceată a provinciei.

Masura aceasta s'a luat pe la anul 46 d. Christos din porunca împăratului Claudiu.

Clădirea cetăților militare și aducerea batalioanelor de soldați, așezarea vămilor cu funcționari romani, porturi pentru corăbii de pază și de comerț la aceste vaduri dunărene, însemnă un pas de populație civilă; adică s'au alcătuit orașele romane în toată regula. Negustorii făceau târguri ca să atragă populația din apropiere la mărfurile lor; agricultorii arau țarinile învecinate ajutați de geți plugari, ca să întreție garnizoanele și orașelele. Geții s'au deprins cu nouii moșatri ai pământului lor. Au învățat limba romană, și femeile gete erau bucuroase să-și lase colibeile lor mizerabile pentru un roman din cetate. Nu se împlinise un veac dela venirea întâiului roman și malul Dunării era încins de o coroană de cetăți romane unde limba latină era înțeleasă și vorbită și de băștinașii din preajmă. Incercuirea romană era terminată; centrul țării gete se află de acum prizonier. Și în vremea asta regele dac Decebal domnea dincolo peste poporul său liber... Războiul de cucerire al lui Traian nu începuse încă. Când Dacia căzu după anul 106, Dobrogea era pe jumătate romanizată.

Iată și al treilea pas spre desăvârșirea cuceririi: Prin anul 86 d. Christos, împăratul Domițian scoate provincia ca alipită la împărăția romană și aduce în Dobrogea 2 legiuni (divizii) de soldați romani curați (legionari). Aceștia, după terminarea serviciului militar (20—25 ani) nu mai plecau acasă; erau poate însurați cu femei dace din preajma lagărului, căpătau pământuri dela stat ca veterani și se stabileau în orașele și satele de aici.

Urmele așezărilor romano-dace se găsesc și azi. Dăm peste ele la: Tulcea (Aegyssus), Beștepe (Salsovia), Isaccea (Noviodunum), la Măcin (Arrubium) la Iglia (Troesmis), Ostrov (Beroe; și azi locuitorii de acolo zic unei gârle Băroiu), între Dăeni și Hârșova (Cius), la Hârșova (Carsium), la Calachioi (Capidava), la Cernavodă (Axiopolis), la Silistra (Durostorum), la Turtucaia (Transmarisca), la Adamclisi (Tropaeum Traiani), lângă Asarlâc (Civitas Ausdec), lângă Aptaat-Caliacra (Abrittus), Pantelimon (Ulmelum), Slava Rusă (Ibida) și atâtea alte urme fără nume lângă satele dunărene și în cuprinsul Dobrogei (vezi harta lor întocmită de prof. Pârvan).

Și cum credeți că au cucerit romanii sufletele barbare ale geților și pe grecii civilizați din porturile Mării? Cu tact, cu blândețe și dreaptă administrație.

Romanii trimeteau la gurile Dunării ca guvernatori oameni de mână întâi, unii din familii împărătești ca să-și facă acolo departe ucenicia în administrație. Alții plecau de aici în slujbe mai mari la Roma. Erau sarcini de mare onoare și de încredere cărmuirile depărtate care aveau să aducă noi izbânză cuceritoare Romii. Câteva pilde:

S'au găsit la Histria, oraș grecesc la Mare, scri-

surile guvernatorilor săpate pe stâlpi de piatră, către sfatul conducător al acestui oraș. Zice cea dintâiu: «Singurul venit al orașului vostru e acela de pește sărat; am crezut de cuvință că trebuie, după datina voastră veche, să vă păstrați fără a plăti vreo vamă, atât libertatea de a pescui... cât și voia de a vă aduce lemnul pentru facile... nesupusă la nici o dare». Și alți urmași guvernatori le

Monumentul dela Adamclissi (cum va fi fost odată).

repetă aceleași scutiri, ce «din mila împăraților le-au avut și strămoșii și părinții voștri».

Guvernatorul făcea toate înlesnirile romanilor gospodari și slugilor lor, ca să se așeze singuri ici-coio

la conace de țară, să întemeieze sate și să facă plugărie. Pentru munca ogoarelor de pe moșia lor, aceștia tocmeau geji cari, pe această cale erau câștigați pașnic la viața și limba romană și se așezau în preajmă. Numele acestor așezări singurateci se trece și satelor geto-romane ce luau ființă în preajma conacului. De pildă, satul lui Clementian (pe unde e azi Caramurat), al lui Casius (pe la Seremet), etc. S'au găsit pietre de hotar al moșiilor fruntașilor romani și daci, sau greci romanizați, cari locuiau la conace. Acolo se îngropau cum pomenesc pietrele de mormânt aflate tot acolo. Cu vremea, consilierii comunali erau aleși deopotrivă dintre romani, geji ori greci; și limba oficială latină se impunea.

Romanii lucrau trainic ca pentru veșnicie. Și au avut aici meșteri să se zidească cetăți, drumuri pietruite, canale de apă și fântâni, temple, băi, circuri, pietre scrise și înfrumusețate pentru pomenirea lor și a zeilor, case de locuit și de adunări, etc.

Mult vor fi minunat pe localnicii simpli clădirile și nodobele acestea necunoscute lor: și sufletele lor s'au deschis și au început să imite meșteșugurile romane. Grecii din porturi au făcut la fel. Și nu numai meșteșugurile le-au împrumutat ci și obiceiurile legate de ele.

Așa au luat zeli romani cu datinile; au pus și în temple, în piețe publice, statui și pietre scrise în cinstea guvernantorilor romani binefăcători, a împăraților miloși și a zeilor protectori.

«Romanii înșiși, în chipul cel mai sărbătoresc, pentru preamărirea biruințelor împărătești și spre cinstirea morților nentru nătrie, căzuți aici la noi din întreaga împărăție, ridicaseră ei înșiși (în Do-

brogea) monumente așa de mărețe cum numai în Italia și la Roma aveau obiceiul a mai clădi. Astfel în anul 109, Traian isprăvisse monumentul închinat lângă satul de azi Adamclissi, zeul războiului, Marte Răzbunătorul, pentru biruința lui asupra dacilor și a regelui lor Decebal; iar odată cu această clădire triumfală, el făcuse mormânt împodobit «în cinstea și amintirea prea vitejilor bărbați cari au murit pentru țară», scriind pe zidurile lui numele tuturor celor căzuți. Lângă cele două monumente, el întemeiasă o așezare de cetățeni romani al căror sat se numia după Trofeul cel mare de biruință, Tropaeum Traiani. În anul 115—116, romanii de aici ridicau și ei în micul lor târg, ca recunoștință, un monument în cinstea bunului împărat», — așa după cum greco-romanii, mai mult romani decât greci, din Tomi (Constanța) ridică temple de mormoră în cinstea lui Traian, Adrian, Antonius și alții.

«O a doua dovadă de vechimea vieții romane la gurile Dunării e marea răspândire, așa de timpurie, a sărbătorii Rusalilor (Rosalia), nu numai la țară, dar chiar în orașele grecești, care nu o cunoscuseră niciodată până atunci. În adevăr, dacă cercetăm pietrele scrise găsite în Scizia Mică, vedem că dintre toate sărbătorile țărănești, cele mai des pomenite erau sărbătorile din mijlocul verei prăznuite în cinstea și spre amintirea răposajilor la mormintele lor: Rosalile, adică din Italia de coloniștii romani și răspândite repede în tot ținutul tracic dintre Marea Egee și gurile Dunării. Sărbătoarea se potrivea foarte bine cu datinile și obiceiurile tracilor (geji și dacii erau tot una cu ei) cari credeau toți în nemurirea sufletului. Acel care serbă Rosalile arată că nădăjduiește în dainuirea tinjei

noastre și după moarte, măcar așa ca un somn blând și împăcat. Răposatul era închipuit în lumea cealaltă ca un duh apărător al celor rămași dincoace, un erou, cum se zicea atunci, — și de greci și de romani și de traci, — suflet bun, căruia i se aduceau prinosuri și închinări ca sfinșilor și zeilor, cari locuiesc în adâncurile pământului. La Rosalia se făceau în toate târgurile și satele greco-geto-romane din Scijia Mică marile sărbători cu praznice pentru vii și morți deopotrivă. Astfel la «Sărbătoarea trandafirilor» (Rosalia), viii se întâlneau oarecum aveau cu morții în acel mare praznic ținut pe iarbă în cimitire... Se turnă atunci pe brazda care acoperea pe răposaji, vin și se puneă colivă și se aprindeau lumânări și, mai ales, se aduceau ca podoabă multe, multe roze (trandafiri). Și întâlnirea aceasta împăcată la morminte cu cei răposaji, împărțirea pâinei și vinului și florilor și luminile aprinse cu cei morți, împrietenea pe om cu gândul nimicniciei vieții, îi dădea puțința să înțeleagă moartea ca o blândă odihnă. Și obiceiul și credința aceasta au fost așa de cald îmbrățișate de localnicii dela Dunăre, că deși praznicile dela Rosalia erau păgâne, totuși când a venit creștinismul, ei n'au vrut să le părăsească și biserica a trebuit să dea voie a se păstră și mai departe.

Așa s'a făcut, că Rusaliile țărănilor noștri sunt serbate azi întocmai ca acum 1900 de ani, de strămoșii noștri, când încă nici vorbă nu era de creștini prin părțile acestea» (scrie Vasile Pârvan).

Eră frumos obiceiul roman «ver sacrum» (primăvara sfântă), care poate va fi fost și prin părțile noastre: Perechi de tineri însurăței romani primeau sărbă-

toarește pământuri de cultură în ținuturi mai puțin populate.

Pe lângă praznicile romane, în orașe, se mai făceau și lupte de întrecere între voinici prin circuri. Veneau satele apropiate să privească la aceste petreceri. Oricum, simpatia pentru romani se furișă și pe această cale în sufletele dornice de noutate ale geților și ale grecilor din porturi. Localnicii erau duși la Roma și alte mari cetăți romane. Se întorceau uluiți de minunățiile văzute. Soldații romani, veteranii, povesteau și ei depe la Roma și alte colțuri din împărăție pe unde au călcat, despre mărețiile de acolo, isprăvi romane depe întinsul până la capătul lumii unde a călcat picior de roman. Pretutindeni, graiul roman al soldaților, veteranilor, negustorilor, funcționarilor, moșierilor, meseriașilor, obiceiurile lor și minunatele meșteșuguri, asaltau sufletul local, înlăturându-l. Localnicii erau mândri să-și romanizeze numele cum arată pietrele rămase: Se cunoaște că Antonius Eutyches, Aurelius Sozomenus sunt greci romanizați. Urmașul getului Attas Possei, chiar pe aceeași piatră, este romanul Iustus etc. Femei gete își iau deacum nume romane: Claudia, Iulia, Flavia, etc. pe care le adaugă pe lângă vechile lor nume de familii gete.

După secolul al II-lea civilizația romană copleșise pe cea greacă, cucerind-o, iar sufletele necultivate ale geților, erau în totul robite și amestecate cu cele romane; se socoteau de acum una: romani cu toții.

Prin secolul al III-lea au început să se abată nenorocirile asupra Moesiei de jos. Goții au pătruns aici și au prefăcut în ruini frumoasa viață romană

dela gurile Dunării. Și după goji au curs și alți barbari năvălitori să caute prăzi. Poporul cel nou însă nu a pierit depe aceste meleaguri, după cum vom vedea în capitolul următor.

ROMÂNII ÎNTRE DUNĂRE ȘI MARE DELA NĂVĂLIREA BARBARILOR PÂNĂ ÎN VEACUL TRECUT.

În vreme ce deoparte și de alta a Carpaților, aici-colo românii își întemeiază mici jărișoare conduse de voievozi pentru a ține piept ungarilor și tătarilor năvălitori, cei dintre Dunăre și Mare fac la fel; fie pentru a se apăra de popoarele prădalnice ce se scurgeau dela miazănoapte pe aici, fie de împărății greci (bizantini) din Constantinopol (Bizanț) cari stăpâneau mai toate cetățile până la gurile Dunărei și Marea Neagră. Prin veacul al XIII-lea sunt pomeniți voievozii: Tatul care stăpânește pe la Silistra, Sacea pe unde vine Isaccea de azi, Solomon, Seslav în altă parte și alții. Fiindcă împărății din Bizanț cereau dijmă din grâul și meiul locuitorilor acestor jărișoare, Tatul dela Silistra se împotrivesc. Insuși împăratul Alexie vine cu oaste să îmoae cerbicia nesupusului. Tatul trecu Dunărea după ajutor. Bizantinii fură bătuți și împăratul fugi rușinos dela cetatea Drăstorul (așa se numea Silistra pe atunci).

Dar românii dintre Dunăre și Mare sunt pomeniți de scriitorii vremii încă după anii 1000 (în veacul XI-lea) cu numirea de vlahi sau valahi. Împăratul din Bizanț de prin anii 1166 porni cu oaste asupra ungarilor abia veniți din Asia. Această oaste trecu Dunărea prin Dobrogea de azi. Scriitorul care însoțea pe împărat să însemneze întâmplările, scrie că în armata bizantină au venit «o mare mulțime de vlahi (români) din părțile de lângă Marea Neagră, de care se zice că sunt urmașii vechilor coloniști din Italia».

Călugări călători, cărturari greci din Constantinopol, scriitori cari însoțeau cavalerii cruciași spre Locurile Sfinte, pomenesc cu toții de românii (vlahii) din dreapta Dunării, dela Mare și până în munții Balcani.

Dela gurile Dunării spre miazăzi către Constantinopol, țara se numea Vlahia Albă, sau numai Vlahia, spre deosebire de Bulgaria. Călugărul Rubruquis, care a străbătut-o prin 1253, o numește Vlahia lui Asan, fiindcă eră stăpânită de familia vitezilor români Asan. Erau trei frați: Petru, Asan și cel mai mic Ionijă. Un scriitor din armata cruciașilor călători scrie despre ei: «În cea mai mare parte a Bulgariei, precum și către Dunăre unde se varsă în Mare (adică în Dobrogea) stăpâneă un român Calo-Petru (adică Petru cel viteaz) și frații săi Asan (adică Asan) împreună cu supușii lor români». Ca să ție piept împăraților greci din Bizanț, frații Asan și-au unit Vlahia românilor cu Bulgaria bulgarilor într'o singură țară sub cărmă lor și intitulându-se «Rege al românilor (vlahilor) și al bulgarilor». Într'o luptă avută cu bizantinii, comandantul oștirii grece, cade rob în mâinile lui

Asan. Acesta «se rugă de Asan, grăindu-l în limba lui, (fiindcă cunoștea limba vlahilor) să aibă milă de el și să-l lase liber», scrie istoricul bizantin al acestor întâmplări.

Alt istoric grec care știe despre existența vlahilor între Dunăre și Mare, este o femeie învățată (Ana Comnena), care scrie că fiind împăratul în tabără mai jos de Varna, iată «sosește în timpul nopții unul Bădila — o căpetenie a vlahilor, care-l vestește că (barbarii) cumanii au trecut Dunărea».

După anii 1300 era pe la Caverna un șer, un voevod cu numele de Balica (nume ca al lui se întâlnește des și azi pe la noi); că eră român, o spune și cel mai mare istoric al bulgarilor Jirecek. Fiind certuri la Constantinopol pentru scaunul împărătesc, împărăteasa Ana cere ajutor dela voevodul Balica. Acesta trimite 1000 de soldași conduși de doi frați Teodor și Dobrotici. Aceștia izbutesc să potolească răscoala și Dobrotici e tocmit cu leafă ca general al oștirii împărătești; se căsătorește cu o femeie din familia împărătească și capătă titlul de despot (voevod) al unor cetăți lângă Mare pe care le cărmuește în numele împăratului. Dela o vreme se face stăpân singur peste cetățile bizantine dealungul Mării Negre până la Chilia, el așezându-și locuința în poziția cea mai tare dela capul Caliacra, unde eră o puternică cetate bizantină închisă de trei părți cu mare (ruinele se văd și azi). Zadarnic a venit împăratul cu oaste să-l supue că n'a putut: Se închideă în cetatea dela Caliacra.

De ce neam va fi fost acest Dobrotici dela al cărui nume se trage numea provinciei de Dobro-

Tărani din județul Tulcea.

gea? Fost-a bulgar ori român? se întrebă unii istorici. Dobrotici înseamnă fiul lui Dobrotă și ca el mai avem și alte nume asemănătoare în românește (Bașotă, Calotă, Gerotă, etc.) Într'o istorie a Bulgariei scrisă în franțuzește e numit «Dobrotici Valahul». Țara lui Dobrotici n'avea hotar, dar se știe că se întindea cam dealungul orașelor-porturi la Mare; și fiul său Ivanco n'a putut-o ține. Acesta a trimis doi soli la Constantinopol ca să se înțeleagă cu niște corăbieri italieni, foarte vestiți pe atunci, pentru a se asigura de sprijinul lor. Solii lui Ivanco eră Costa și Ciolpan, — aceștia din urmă de bună seamă că eră român de-al nostru.

Despre românii din nordul Dobrogii, ca și cei din stânga Dunării din acea vreme, de prin veacul XI-lea începând, știm că aveau un fel de reședință cu episcopia la Vicina pe Dunăre. Unde va fi fost Vicina? La Măcin? Isaccea? Niculișel? Tulcea? Nu știm. Barbarii năvălitori au nimicuit-o fără urmă. De aici, dela Vicina, Alexandru Basarab al Munteniei, mută pe episcop la Curtea de Argeș ridicându-l la rangul de mitropolit al Țării Românești și asta ne face să credem că și această parte eră sub ascultarea domnilor Munteniei, cari își întinseseră hotarul până în «părțile tătarăști». Curând pe la 1386, stăpânirea Dobrogii de azi trece sub Mircea cel Mare.

Împărații din Constantinopol, din pricina certurilor pentru tron și a luptelor cu turcii cari peticiseră împărăția, nu mai puteau trimite soldați și corăbii în cetățile porturi dela Dunăre și Mare, Călcând pe urmele strămoșilor, ori poate chemat de românii din dreapta Dunării, căpitanii lui Mircea Voevod se așezară aici, întinzând hotarul țării Mun-

ienicii până la Mare. Mircea cel Mare se intitula «stăpân (despot) al țărilor lui Dobrotici», «stăpân pe amândouă malurile Dunării până la Marea cea mare și Domn al cetății Silistra». În zilele lui, Bulgaria fu supusă și prefăcută în țară turcească. Sultanii năzuiau să ocupe toate cetățile dela Dunăre și Mare. Căpitanii lui Mircea ținură piept câtăva vreme. După anii 1400 nu mai eră nici o stăpânire românească, nici bizantină, în Dobrogea. Ienicerii ajunseseră până la gurile Dunării. Curând, sultanul ridică o cetate de pază aproape de aceste guri, la Ienisala mai sus de Babadag (se vede și azi zidurile) și alta la Isaccea. Iată istoria pe scurt a Dobrogii dela sfărâmarea împărăției romane până la cucerirea turcilor.

Cu toate că pe aici a fost un fel de drum de trecere a popoarelor năvălitoare spre miazăzi, românii n'au pierit. Cărțile de istorie îi pomenesc mereu. Conduși de voevozii lor, fie că plăteau tribut bizantinilor ori barbarilor vremelnici, ori cu bulgarii uniți, ori trăiau în legătură cu românii din stânga Dunării, destul că s'au păstrat în cursul vremilor, după cunoscuta vorbă: «Apa trece pietrele rămân», care zugrăvește pe deplin trecutul neamului românesc.

Dar după așezarea turcilor în Dobrogea, ce vor fi făcut românii băștinași ai pământului, câți or fi rămas?

Precum spun călătorii streini, satele turcești erau mai numeroase spre malul Mării, cele tătărăști în mijloc, iar românii au trebuit să se retragă mai

spre Dunăre. Sate rari de tot, pe funduri de văi cu izvoare de apă și atât de rari, că Dobrogea părea totuși o pustietate.

Următoarea întâmplare arată cât de bine cunoșteau românii Dobrogea:

Prin anii 1444, pornise o cruciadă sub comanda ardeleanului Ion Corvinul, spre a desrobi pe creștinii căzuți sub turci. Luă parte și un corp de 4000 călăreți ai domnului Munteniei, conduși de Vlad Tepeș. Oastea creștină fu biruită la Varna de numărul cel mare al turcilor și câtă a putut scăpa, a luat drumul Dunării. Parte din fugari fură trecuți Dunărea de «valahi» cu luntrea. Ion Corvinul cu Românii «cari sunt singurii ce cunosc aceste locuri» (scriau istoricii unguri și polonezi ai bătăliei) apucară prin Dobrogea «un pustiu unde nu se găsește nimic pentru trebuințele omului»; și numai în două zile ajunseră la vadul Hârșovei pe unde trecură în Muntenia. «Cei cari fugeau fără de români, își alegau drumul fără nici o judecată» și rătăciră zile și nopți. «Aceia cari n'avură călăuze români, ajunseră sau în locurile turcilor sau pieriră, fie rătăcindu-se, fie de foame, fie de frig».

Desele năvăliri ale tătarilor și turcilor dobrogeni în Țara Românească și Moldova, aduceau cu ele și un însemnat număr de robi cu familiile lor pe care le așezau în Dobrogea ca să le muncească țarinele, în vreme ce ei erau duși la războaie și pradă.

Călătorul turc Evliia Celebi, prin 1651, spune că «sultanii cucerind aceste pământuri dela moldoveni și valahi, au adus în ele turci și tătari».

Dar populația românească din Dobrogea sub turci a sporit și mai mult în cursul veacurilor, prin

emigrări. Când boerii și domnii apăsau cu birurile și cu toate angaralele unei adevărate robiri, țărani români treceau Dunărea în «Țara Turcească», unde erau mai mulțumiți cu dijma din agonisita lor.

După moartea lui Mihai Viteazul, atâția țărani fugiseră în Dobrogea, că domnul Munteniei, Radu Șerban, trecu cu ceva oaste să-i aducă cu sila îndărăt. Dar țărani se împotrăviră să se mai întoarcă în robia boerilor. Un martor italian scrie că Radu Șerban a avut o adevărată luptă cu țărani români din Dăeni (jud. Tulcea): «Dăenii e aproape un oraș unde s'au îngrămădit multe mii de români cu familiile lor, fugind de apăsarea voevozilor Moldovei și Valahiei (Muntenia)». Oastea lui Radu Șerban avea puține luntii de butuci scobiți ca să treacă Dunărea câte puțini soldați odată. «Țărani se strânsă la un loc, că părea o armată numeroasă și văzându-ne din vârful dealului că deval, la mal, eram puțini, năvaliră cu furie asupra noastră că abia puturăm să ne urcăm în butuci...». Unii soldați au fost uciși, iar alții s'au înecat.

O cronică din veacul al XV-lea (cronica dela Nürenberg) — un fel de geografie a lumii — notează că în delta Dunării locuesc valahi. Și credem aceasta că prea multe lacuri, gârle, grinduri, poartă numiri românești; și nu numai în deltă, ci și în restul Dobrogii până dincolo de gura Portița (pomenită cu acest nume pe o hartă engleză din 1700), unde lacul Razelmul dă în Mare. Harta lui Dimitrie Cantemir și altele streine, sunt pline de numiri românești.

Cantemir Vodă, în veacul al 18-lea pela început, spune că în Silistra sunt și români. În acelaș veac, un francez călător (La Montraye în 1727), care cu-

noaște bine neamurile Dobrogii («acești geji și Sarmaji (descriși de Ovidiu) astăzi cunoscuți sub numele de moldoveni, valahi, tătari, cazaci, inundau țărmurile Dunării și Nistrului») află în Mangalia «cei mai mulți români» decât alți creștini. Un italian (Boscovici, veacul 17-lea) se miră «că locuitorii dintr'un sat nu departe de Ienikioi vorbesc «limba valahă» care seamănă cu italiana și latina».

Pela începutul veacului trecut aflăm pe Dunăvățul, fost braj al Dunării ce da în Razelm, pescari moldoveni.

Dar mărturia cea mai sigură că români au fost totdeauna numeroși în Dobrogea și în statornică continuare istorică pe acelaș pământ, ne-o dă hărțile vechi făcute de streini. Cele mai multe numiri sunt românești. D-nul Constantin Brătescu spune cu drept cuvânt, făcând numărătoarea numirilor topice:

«Găsim în cele 738 hărți ale vechei Dobroge, 3776 numiri. Din acestea 367 sunt nume de sate, alte 3409 sunt nume de văi, dealuri, ridicături, râpi, lacuri, râuri, bălji, cruci, cariere, ruini, etc.

După originea lor se găsesc: 2339 nume turco-tătare, 1260 românești, 145 rusești, 28 bugărești și 6 diferite...»

După stăpânitorii de 500 de ani ai Dobrogii, noi români avem cele mai numeroase numiri topice cu cari întrecem cu mulți pe buigari și ruși la un loc.

În părțile Constanței, locuitorii au păstrat din vechi timpuri amintirea poetului roman Ovidiu, exilat aici de împăratul Romii să-și ispășească o tainică vină. Cine au păstrat numirile: insula Ovidiu și lacul Ovidiu lângă Mamaia? Români lo-

calnici. Singura numire românească auzită de urechi străine sub două forme: Lacul lui Ovidiu și Lacul Ovidului, a fost notată: Lagoul Ovidoului și Laculi Ovidii. («Locuri cunoscute din timpii îndelungași sub numele Laculi Ovidii»). Pe la 1802, un colonel german în serviciul Rusiei scrie: «Lacul pe care moldovenii îl numesc lagoul Ovidoului... se află în depărtare de 39 leghe de imbucătura meridională a Dunării și nu departe de acolo este așezat orașul Tomi» (Constanța). După o hartă din 1769, satele românești cele mai înaintate spre Mare, la 10—15 km. de Constanța, sunt: Cârpișii și Ivăștenii, pe valea Carasu (scrie d-nul Gheorghe Vâlsan). Camille Allard, doctorul care a însoțit armata franceză în războiul Crimeei, a găsit în 1855 în județul Constanța numai 33 de sate: «Nu-s în acest moment decât 33 de sate locuite; 19 din ele sunt turcești, 9 tătărești și 5 românești». N'a găsit nici un sat bulgăresc. «La Silistra — scrie același doctor — văzurăm multe femei române și bulgare îmbrăcate în grațiosul lor costum național» (e portul național românesc).

Prin anii 1848—49, emigranți poloni, din pricina persecuțiilor Rusiei, căutau să se așeze în Dobrogea, sub oblăduirea Turciei. Agentul polon Korsak cutreeră Dobrogea să găsească locuri pentru coloniștii poloni alături de cazaci, foști supuși Poloniei până la căderea ei. Polonul notează satele căzăcești. Fără să știe, nu putea să uite și celelalte populațiuni conlocuitoare. Ce păcat însă că în statistica lui, pe ici pe colo, românii sunt pomeniți la un loc cu turcii. Între altele, agentul polon scrie: «...Apăsarea boerilor români a populat mai multe sate ale acestui ținut...» Făcând lista satelor unde

locuiesc și cazaci, notează și pe cel româno-turco-tataro-bulgare.

În plasa Tulcea: Cășla (15 case turcești și românești), Parcheș (20 case turcești și românești), Prislav (30 case turcești și românești), Frecăței (10 case turcești și românești), Ceatalu (15 case turcești și românești), Calichioi (90 case turcești și românești), Hagii Ghenli (15 case turcești și românești), Beștepe (case turcești și românești), Sahangia (12 case turcești și românești).

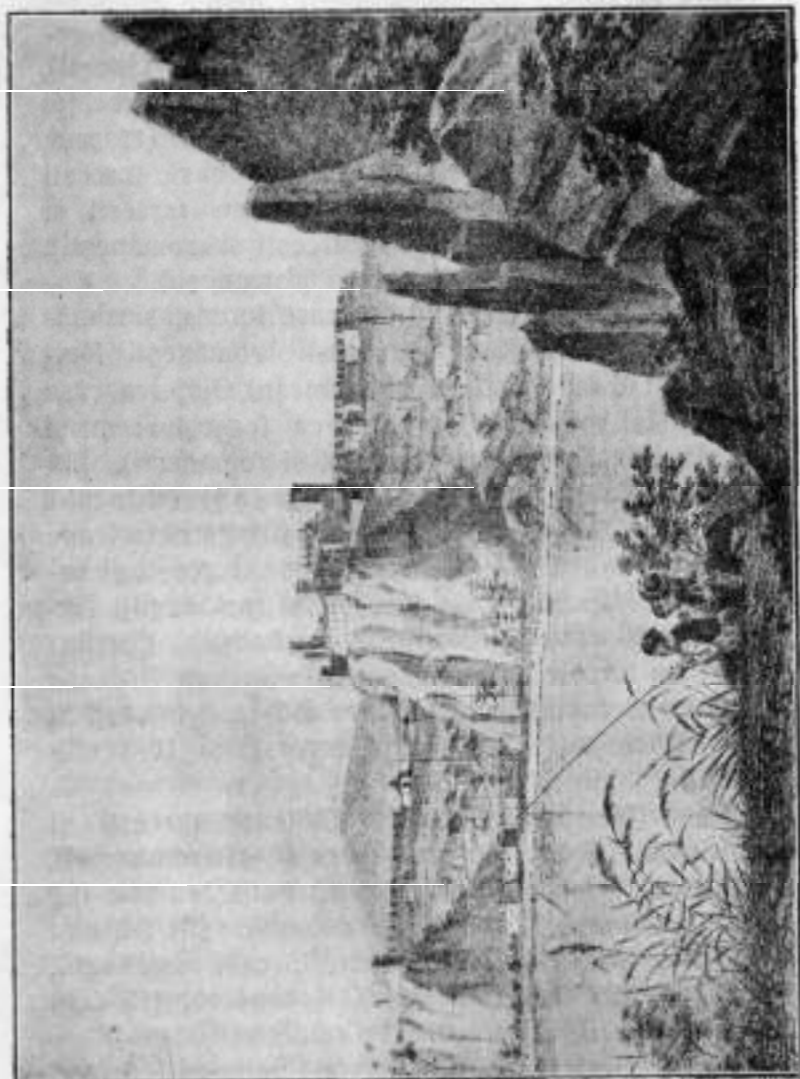
Plasa Isaccea: Rachelu (10 case turcești și românești), Luncavița (25 case turcești și românești), Meidanchioi (5 case turcești și românești), Giaferca (case turcești și românești), Hancearca (case turcești și românești), Telița (case turcești și românești).

Plasa Macin: Jijila (20 case turcești și românești), Pisica (22 case turcești și românești), Zătoaca (case turcești și românești), Ghecet (case turcești și românești), Azaclău (case turcești și românești), Turcoaia (30 case turcești și românești), Ciucilar (25 case turcești și românești), Derinea (10 case turcești și românești), Acpunzer (10 case turcești și 5 românești), Greci (20 case turcești și 10 românești).

Plasa Babadag: Ortachioi (20 case turcești și românești), Teke (10 case turcești și românești), Camena (5 case turcești și românești), Ienisaia (20 case românești), Zebil (5 case românești), Siriteni (25 case românești), Satu Nou (15 case românești), Camberu (25 case românești), Kasapchioi (15 case românești), Periklia (10 case românești).

Plasa Chiustencea (Constanța): Seimeni (20 case românești), Cochirleni (20 case românești), Boas-

chiori (10 case românești), Ienichioi (20 case româ-

nești), Rasova (40 case românești).

Cetatea Hârșovei pe la începutul veacului trecut (după Peters).

Plasa Hârșova: Ostrov (30 case românești), Dăeni (40 case românești), Groașa Ciobanului (30 case românești), Topal (60 case românești), Seimeni (20 case românești).

Plasa Mangalia: Beilic (30 case românești), Parachioi (25 case românești), Satu Nou (case românești). (După cele ce a scris d. P. P. Panaitescu în «Graul Românesc»).

În 1851, Ion Ionescu dela Brad a găsit în Dobrogea 3656 familii românești și 1194 bulgare (pe lângă 4493 familii turco-tătare). În 71 sate sunt numai români «locuind dela Mare la Dunăre și pe malul ei până la Silistra».

În chiar timpul războiului din 1877, generalul rus Bieloserkovicî, guvernatorul Dobrogei până la încheierea păcii, puse să se facă numărătoarea populației. Știut este că rușii jineau cu bulgarii, că doar veniseră să lupte pentru desrobirea fraților slavi din peninsula Balcanică și doreau să treacă Dobrogea Bulgariei. Deci n'aveau nici un motiv să fie cu românii dobrogeni, bănuți că simpatizează într'ascuns cu turcii. Așa dară statistica rusească e pusă la îndoială, fiindcă arată o cifră prea ridicată în favoarea bulgarilor dobrogeni. Totuși românii ies mai numeroși în socotelile generalului rus. În jud. Tulcea și jumătate din jud. Constanța a găsit 5542 capi de familii românești și 4750 bulgare. N'a apucat să numere și plășile: Mangalia, Silistra și Cernavoda, unde tocmai în cele din urmă două, populația românească este mai deasă din vechi timpuri, precum arată și călătorii și hârțile streine.

Satele cu nume românești însemnate în hârțile streine pe la jumătatea veacului trecut: Straja, A-târnași, Crucea, Scrofeni, Roseștii Musluești, Te-

chifești, Zăvalul, Fetești, Balaban, Siliște, Taija, Stâncile, Martina, Călugăra, Gherbănu, Mângina, Meiodița, Stelniceni, Hăsănești, Lătățuia, Frecăței din Ostrov, Fântâna Nedelii, Caladuca, Alvănești, Cârpiți, Ivănceni, Vistierul, Zafirna, Sireteni, etc., au fost nimicite din pricina deselor războaie turco-ruse. Prin 1839, călugărul rus Partenie mergea spre muntele Athos prin Dobrogea. Ne descrie într-o carte mizeria satelor românești din dreapta Dunării. La Măcin, «orașel locuit de turci și valahi» e sfătuit: «Țineți drumul dealungul Dunării până la Rusciuc; drum care trece prin părți locuite de români. Dela Rusciuc intrați în satele bulgărești».

Când războaiele turco-ruse au început a se strămuta în Dobrogea, când tătarii și turcii porneau după rechiziții (= jaț) prin satele dunărene, locuitorii n'aveau altă scăpare decât să treacă în baltă. Baltă Ialomitei și a Brăilei e plină de urme de vechi așezări. Pe la grindurile: Bou, Mucuraia, Stoienești, Frecăței, Titcovu, etc., din baltă Brăilei au fost sate de economi de vite și de pescari depe malul dobrogean. Când vremurile s'au așezat, ei au trecut iar în Dobrogea. Cei din județul Constanța când nu le eră bine, treceau malul Borcii, în județul Ialomița, întemeind acolo sate cu numirile dobrogene de unde au plecat. În județul Constanța și Ialomița sunt sate, fața în față, despăjite doar prin baltă, ce poartă acelaș nume: Beilic, Mârleanu, Cocargea, Satnoeni (în Dobrogea e numit Satu Nou), Oltina, Coslugeni-Coslugea, Stelniceni-Stelnica.

Populația românească a Dobrogii s'a format în cursul veacurilor din aceste obârșii:

Băștinașii Dobrogii, porecliți *dicieni*. Peste ei au venit *băjanarii*, *cojanii*, ca să scape de dajdii și

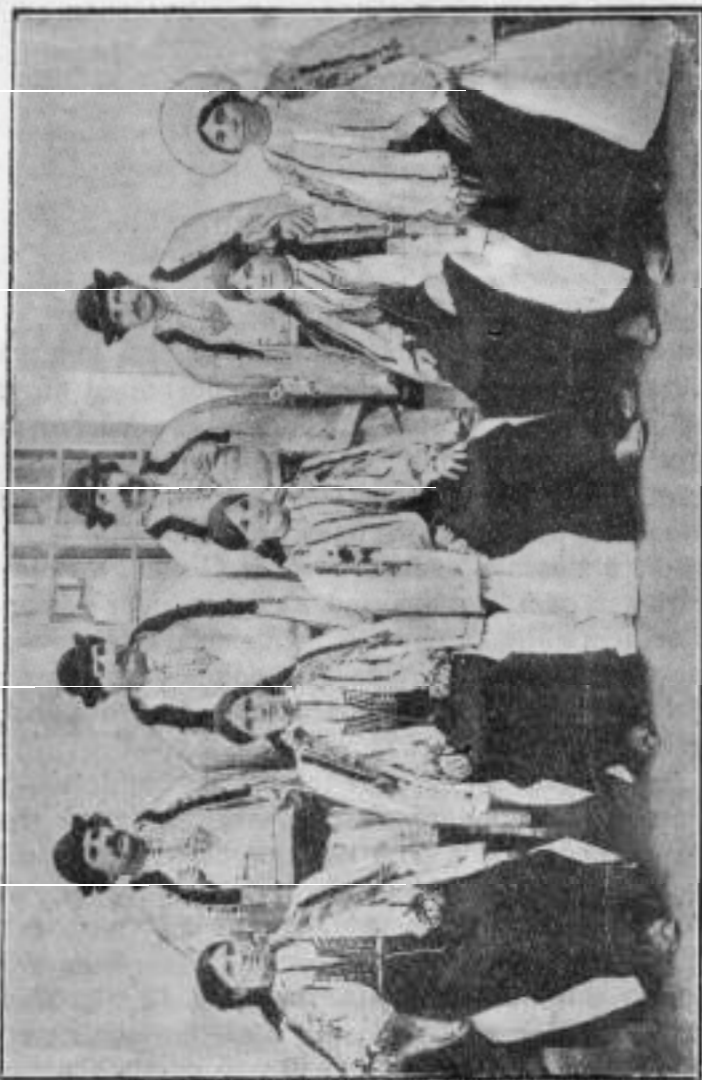
podvezi către boeri și domnie. Ei treceau în «Țara Turcească» fiindcă auziseră că e pământ mult și ieftin «la turc». Cei din județul Tulcea sunt mai mulții moldoveni veniți din sudul Bessarabiei, Cevurlui, Râmnicul-Sărat și Brăila. Cei din județul Constanța sunt din Ialomița, Buzău, R-Sărat, Vlașca, Ilfov și depe Olt. Așa au curs mereu până au fost aduși coloniștii (după 1880) din Muntenia și Oltenia iar mai târziu, veteranii războiului 1877. Dar aceia cari au întărit populația română, prin număr și cuceriri economice, sunt *mocanii* din satele vecine Sibiului și Brașovului, urmașii ciobanilor străbătători seculari ai stepei până la Mare. Fără ei n'am fi avut o Dobrogea românească cum e azi.

MOCANII IN DOBROGEA.

«Cutreerător secular și pașnic de pământuri, cîtindu-și drumul în stelele cerului, cu bătă ca armă, cu străvechiul cojoc ca scut și adăpost și cu turma de oi ca oaste, păstorul, «mocanul», a cucerit nu numai câmpiile ocolite de plugari din jurul Carpaților, ci și toată zona de stepe din preajma Marii Negre. A tras drumuri noi prin împărăția ierburilor, a deschis vaduri, a săpat fântâni, a ridicat târle și odăi, descoperind valoarea unor pământuri neprețuite și părăsite, a întemeiat apoi sate și prin prăsila lui sănătoasă a colonizat un întreg corn de țară, mai frumos și mai temeinic decât orice colonizare oficială.

Anticipând din vremuri tulburi aspirațiile naționale românești, fără să cunoască realizările trecutului, păstorul a croit hotarele Statului care trebuia să cuprindă neamul în vremea bărbăției. Prin neconținutele călătorii anuale până în colțurile cele mai depărtate ale României, el a urzit și a întărit unitatea națională, dovedind că nici Carpații, nici Dunărea nu sunt o piedică și că viața românească nu se poate desfășura deplin și armo-

nic decât sprijinindu-ne pe jărmurile cât mai în-

Familii de mocani din părțile Sibiului (coloniști ai Dobrogii).

tinse ale Mării. Prin așezarea lui străveche lângă

valurile acestei Mări, prin botezul românesc pe care l-a dat atâtor locuri din preajma Mării, el a repetat istoria uitată și ne-a creiat din nou drepturi asupra atâtor ținuturi disputate de vecinii treziți prea târziu.

Acest rost de precursor și făuritor al viitorului nu trebuie uitat în anul când serbăm alipirea oficială a unui pământ care de fapt a fost întotdeauna, chiar sub stăpânirea turcească, legat organic de restul țărilor românești și nu a rămas înstrăinat decât politicește și pentru hârtiile cancelariilor» (scrie d-nul Gh. Vălsan).

Urmând o veche nevoe păstorească, ciobanii ardeleni coborau din munți cu turmele la iernat spre câmpiile Dunării și Mare, unde găseau nutreț și climă blândă. Mergeau pe «drumul oilor» de ei făcut și de ei știut. Trecerea Dunării a rămas în cântecele ciobănești:

*Spune-mi puiu de rândunea:
Inverzită o fi balta?
Spune-mi puișor de corb:
Peste Dunăre-o fi pod?*

Și se făcea pe la trei vaduri mai principale: pe la Turtucaia, pe la «vadul oilor» la Hârșova și pe la Brăila-Măcin. Turcii au fost totdeauna bucuroși de asemenea oaspeți, cari aduceau visteriei împărătești însemnate venituri și îndestulau Constantinopolul cu untură și carne de oaie, foarte căutate de credincioșii musulmani. De câte sute de ani au venit întâii mocani cu oile în «pustiurile cu iarbă» ale Dobrogii? Nu avem nimic scris din acele vremi. Destul că înainte 1850, Dobrogea a părut

unor călători «o mare stână de ciobani ardeleni», dela Varna și Balcic în sus. Invățatul agronom Ion Ionescu dela Brad, slujbaş al împărăției turcești, pus să facă numărătoarea averilor din Dobrogea pela 1850, a întâlnit mocanii noștri și a scris despre ei în cartea sa: «Săcelenii, Săliștenii, Poenărenii, trăesc în Dobrogea de multă vreme. Printre mocanii cari vin în Dobrogea cu turmele, sunt mulți cari găsind simbrie destul de ridicată, se bagă la stăpân. Dintre acei ce-și găsesc astfel de rosturi la turci, tătari și români, sunt unii car se stabilesc aici și se însoară cu fetele de români».

«În acest caz, ei renunță la supușenia austriacă și rămân pentru totdeauna în Dobrogea». «Autoritățile austriace li urmăresc prefutindeni, chiar dincolo de mormânt», pe acești ciobani și economi de vite, cari leapadă supușenia austriacă și nu mai vin acasă și chiar se căsătoresc în «țară»; ba unora li-au confiscat averea rămasă «dincolo». Pentru apărarea intereselor acestor economi de vite, Austro-Ungaria țineă un consul la Galați și câte un agent consular la Rusciuc și Hârșova, la cele două vaduri de seamă. La Hârșova se afla «stărostia mocanilor» și pe la jumătatea veacului trecut eră agent consular un român, Țarcă. D-nul profesor Vâlsan a găsit un fel de condică a oierilor trecuți în Dobrogea, pe la 1845, a consulului austriac din Galați.

Economii de vite sunt de prin satele județului Brașov, Sibiu, Făgăraș, Hunedoara, Trei Scaune, de pe Târnave, dela Alba Iulia; sunt ca la 114 la număr, fără să se arate și câți ciobani; dar se notează câte oi, câți cai și vite cornute aduc fiecare. («Graiul Românesc»). Ion Ionescu dela Brad spune

că pentru «văratic și iernatic aduc în Dobrogea un milion de oi».

Cu toate șicanele ce le făceau autoritățile la plecare, apoi paza dela vămile și pasurile Carnaților, mocanii tot treceau pe cărări ascunse, pe la «vama cucului» cum ziceau ei; veneau în «Țara Turcească» la ciobănit, să scape de cătănie (de oaste):

Munța, munța, piatră șeză

Lasă voinicii să treacă;

Să treacă la ciobănie

Să scape de cătănie....

Deprinși cu asprimea vieții, drumul lor eră o harță continuă: cu jăranii satelor pe unde treceau, cu slugile boerilor; cu autoritățile românești, cu cele turcești și cu consulii stăpânirii de acasă. N'am mai pus la număr și profivnicia vremii: ploi, secetă, lipsă de apă și de nutreț. Dar mocanul ștelit de nevoi, luă viața în piept și o biruie. În pustietățile dobrogene fără pază, știă el să se facă temut. Prădalnicii tătari și turci i-au cunoscut de multe ori colții bâtei lui. «Povestea baciului Tomegea» a d-lui Sadoveanu e numai o fugară iconă din viața vitejilor oieri.

Arareori, privind zările de pe movile, dădeau drumul gândului spre casă și dorul li se prefăcea în cântec:

Foaie verde siminoc

Dar'ar Dumnezeu de-un foc

Să ardă Sibiul tot,

Să rămână numai parii

*Să se'nfepe ghinării,
Bate-i Doamne și-i tot bate
Că din a lor răutate
Am ajuns strein departe.
Foaie verde trei smicele
Pe deasupra turmei mele.
Trece-un stol de păsărele;
Dar nu-i stol de păsărele,
Ci sunt gândurile mele
Ce se duc în depărtări
Peste munți și peste zări
La părinți și la surori.*

(Auzit pe la Cochirieni (jud. Constanța) acum 50 de ani de pensionarul D. Nițescu).

Așa l-a cunoscut și vremile aspre și cele blânde, între gurile Dunării și până la valea Batovei, mai jos de Balcic. Pretutindeni și-a lăsat urme: Sate, movile, dealuri, ape, aduc aminte de câte un mocan trecut în legende: Groapa Ciobanului, movila Țuțianului, ostrovul Mocanului, balta Mocanului, Grindul lui Muică, al lui Roșuleț, etc. Pe «drumul oilor» dela Turtucaia la Balcic, de o parte și de alta, au presărat numiri noi, neafând altele, ori schimonosind unele numiri turcești greu de pronunțat: Șimilul turcesc (Turcsmil), Șimilul românesc, Săliștea cu cremenea, Satul cu movile din deal, Satul cu gunoiul, Valea Scroafei, Satul cu cișmeaua cu țeghea (țeavă) galbenă sau Echiștea (Ekisce), Ciacărcea, Pădurea lui Lie, Cișmeaua Mare (Nas-tradin), Satul cu pădurea lui Oprean (Tocuiusu), Satul popii (Ciairlighiol), Cele trei sate împreunate (Duvaniuvasi-Vultureștii de azi), Tekia (Tek e), etc

Amintirile oierilor sălișteni cari și-au purtat opin-cile prin Cadrilater s'au strâns într'o carte. (N. Dragomir: «Din trecutul oierilor mărgineni» în «Lucrările institutului de geografie al Universității din Cluj», II, 1926). Cu ea în mâini va cercetă învățătorul Dobro-gii de jos urmele unui veac de transhumanță. Când Austria a oprit cu totul trecerea turmelor peste munți, când s'a deschis comerțul de cereale ridicând astfel valoarea pământului de arătură și îngustând pășu-nele, oieritul a început să nu mai fie o afacere bună. Dar mocanii dobrogeni n'au pornit îndărăt spre munții de unde au venit. S'au dat după vremuri. Au desfăcut din vite, au cumpărat pământ, au lăsat băta și au prins coarnele plugului. Au întemeiat sate noi în inima Dobrogi pînă în pragul Mării. S'au pus bine cu vecinii turci, tătari și bulgari,

Ici-colo, prin încusciriri, s'au pierdut în apele bul-gare. Dacă-i întrebi ce sunt, îți răspund că-s bul-gari, dar bunicii lor au fost «austreni». Numai fizionomia și numele familiei, — câte un Moroianu, Trandafir, Oprea, Cioacă, etc. — mai amintesc o-bârșia părinților. I-am întâlnit pe la Frecăței, Ca-ramanchioi, Pașa Câșla, Ciamurlia și prin Cadrilater. Intre toți, săcelenii aciuiți în Dobrogea sunt cei mai numeroși. Dacă s'ar putea adună cu toții la un loc, s'ar întemeia un nou Săcele, cu mult mai mare și mai bogat ca metropola de peste Carpați.

Așezări mocănești aflăm la: Casimcea (săceleni), Corugea (de pe Oltul Făgărașului), Calfa și Canat Calfa (idem), Ramazanchioi (idem), Hagi Omer (idem), Doerani (idem), Topolog (idem și dela Bran), Coium Punar (săceleni), Rahmani (idem), Făgăra-șul nou (Făgărașeni veniți cu căpitanul Mihai Popa Radu), Aigâr Ahmed (mocani de amestecătură), Do-

robanju (idem și pușini bănățeni), Cârjelari (idem), Urumbei (idem); apoi la Râmnicu, Mahomedcea, Cuciucchioi, Caceamac, Șiriu, Tortoman, Băltăgești, Sarai, Cartal, Carol I, Caramurat, Tașpunar, etc. Mai rari îi aflăm pe la Ortachioi, Balabancea, Mircea-Vodă, Sf. Gheorghe, Enisala și până la Dunavățul în cotul Bugeacului. Singurul sat curat mocănesc din jud. Constanța este Uriuia de lângă Adam Clissi. Bănățeni întâlnim în Mulciova și Arabaggi. În jud. Caliacra pe la Ilanlâc, iar în Durostor, la Veilichioi, unde-s moși din Albac și Secătura.

Cei cari n'au întemeiat familii și i-au ispășit viața de rugă și posturi, s'au făcut călugări. Mănăstirea Cocoșul din pădurile Tulcei a fost ridicată și întreținută cu strănsura unor mocani călugăriți aici.

După ce au colonizat Ialomița și Brăila, cei cari n'au mai încăput pe câmpiile Dunării, au trecut în Dobrogea. Când această provincie n'a mai avut Dunărea hotar, oierii ce se aflau în Basarabia au trecut și ei în Dobrogea. I-a întâlnit ministrul Mihail Cogălniceanu, venit să cunoască țara veche-nouă adăogată la România. «Mai băieți, zise el mocanilor, aici e raiul vostru... Ceace ați găsit voi în Dobrogea, n'o să mai apuce nici copil de copilul vostru... Scuturați-vă pungile, vindeți ce aveți, lipșiți-vă și de oi și cumpărați pământ, c'aveți să fiți bogăți».

Mocanii au ascultat sfatul marelui om departe văzător. Dacă avem o întinsă proprietate românească, dacă avem o Constanța aproape romanizată, apoi mocanilor datorăm.

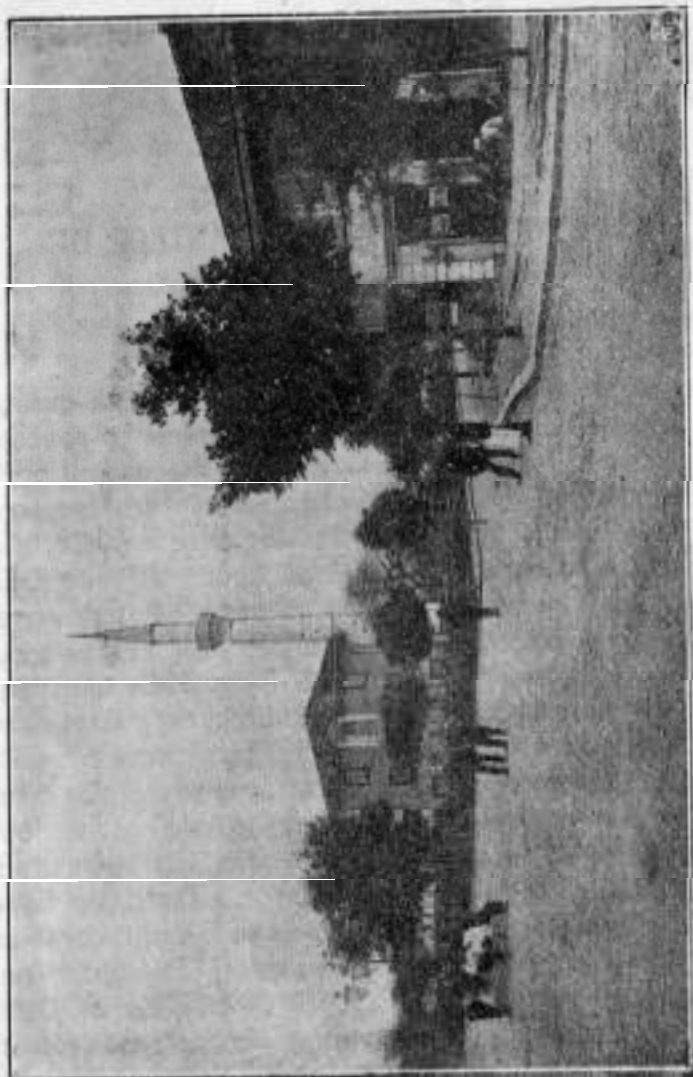
Măine, când om ridică monumentul Dobrogii, cum vom figura această biruință câștigată cu urmașii oierilor descălători de țară?

CE NE SPUN VECHILE CÂNTECE DIN DOBROGEA.

Cântecul poporului ce trec din gură în gură — și între acestea, cu deosebire colindele și povestea în versuri a isprăvilor — baladele — cuprind vechi spovedanii din vremile când scrierul era meșteșug de tot rar. Ele vorbesc de datini ce au pierit, de strașnici oameni cum nu mai sunt azi, de cetăți de ape, de munți, de alte noroade... Putem urmări trecutul oricărei regiuni de țară prin aceste ecouri istorice ajunse până la noi, — cântecul bătrânești.

Vechnite noastre cantece dobrogene intaresc spusese istoriei scrise: Noi am locuit mereu între Dunăre și Mare, neîntrerupt, și aceasta de n'ar fi fost nu s'ar fi povestit în cântece. În ele găsim lupte cu haiduci turci, cu ieniceri prădători, cu pași pofitori de tot felul de haraciuri, cu răpini de femei, lupte cu frânci, letini (așa erau numiți corăbierii streini veniți în porturile noastre), întâmplări pescărești și ciobănești, voinici ce trec Marea, Dunărea în lung și lat... De bună seamă, dacă românii n'ar fi călcat veacuri dearândul malurile acestor

ape, isprava, povestea cântată, s'ar fi brodat aiurea

Vedere din Măcin.

și nu pe Dunăre ori în pragurile Mării. Pe scurt,

iată în aceste versuri cântate istoria trăită de românii dintre trei jărmuri de ape.

Ceeace se întâlnește des în cântecul «dobrogean e un amănunt care nu se poate găsi aiurea: birul, haraciul. Cei de dincoace de Dunăre plăteau această sumă, poate chiar una mai mare, dar toți iaolaltă prin domn; pe când dincolo, pe pământul turcesc, haraciul eră cerut îndeosebi, dela fiecare prin agenții pașei, ai beifului», spune d. profesor Iorga. Lui «Tudor Dobrogeanul» i se cere haraciu tot mai mare. Dă morile — Dobrogea e vestită în mori — vinde viile, moșiile, în zadar: lacomii de turci cer mereu. Merge la Țarigrad după dreptate. Doar în țara turcească, până eri, femeile se cumpărau și se vindeau.

Lui Tudor i se cere să-și vândă femeia; așa eră obiceiul turcesc. După culegerea d-lui Mateescu, dam parți din baiața:

Tudor Dobrogeanul

*Foicică ș'o laleă
N'aveă Tudor ce lucră;
De tinerel se 'nsură
Frumoasă mândră-mi luă.
De frumoasă ce eră
Nu se mai pomeneă
Nici în sat în Dobrogea.
Iară Tudor ce-mi făceă?
Cârciumăreasă-o puneă...
Foicică salbă moale
De veneă omul călare
I'lecă cu șaua 'n spinare;*

De-mi veneà cu șase boi
 Se'ntorceà numai cu doi.
 Iar aenii chiustengii
 Și boerii Dobrogii
 La greu bir cã mi-l puneà...
 Țe Tudor mi-i sãrãcã :
 Tot pe an
 Cazan cu bani
 Și pe lunã
 O pungã plinã.
 Avutu-le-a, datu-le-a
 De haraciu nu se plãteã.
 Și-mi aveã, Tudor, mi-aveã
 Aveã vii, aveã moșii,
 Avutu-le-a, datu-le-a
 De haraciu nu se plãteã
 Ei sãrat cã-mi rãmãneã...
 Tudor, mãre, cã-mi plecã
 Tot din sat, din sat, din sat
 La cinstitul de 'mpãrat...
 Aici Tudor ce-mi grãia ?
 O, Doamne, mãria ta,
 La greu bir m'a rãnduit
 Haraciu m'a sãrãcit :
 Tot pe an
 Cazan cu bani
 Și pe lunã
 O pungã plinã.
 Avutu-le-am, datu-le-am,
 De haraciu nu mã plãteam.
 Aveam vii, aveam moșii
 Și pe alea mi le-am dat
 De haraciu nu m'am scãpat.
 Bine vorba nu sfãrșeã

Cã împãratul îi grãia :
 «Tudorele, Tudorine
 Tudore Dobrogene,
 Ca sã scapi tu de-angarã
 Sã-ți dai tu pe mãndra ta
 Sã-ți piãrești tu aajãtea
 Toate vin în mãna mea»...
 Darã Tudor ce-mi fãceã ?
 Acasã mi se 'ntorceã
 Și în casã cã-mi intrã
 Si ios. mãre. cã-mi cãdeã
 Suspina și tot plãngeã
 Din ochi negri lãcrãmã
 Din inimã greu oftã
 Din picioare se uscã
 Pãn'ce mi se prãpãdeã.

(dupã colecția Bolade de N. Mateescu
 variantã la Burada
 și Gh. Dem. Teodorescu).

Românii, ca și alte popoare creștine din Balcani
 (bulgarii, sãrbii...) nãstreazã într'un cãntec amintirea
 unor isprãvi de aproape 500 de ani. Este vorba
 de balada lui Iancu Sibianu, sau Iencea Sibienca.
 Se plimbã prin Mãcin.

Sava Enciu
 Sibienca...

E un cãntec auzit prin 1880, în Dobrogea, de cãtre
 rãposatul Burada. Cine este viteazul cãntat de
 popoarele creștine? Este Iancu Corvinul, român
 ardelean, pornit în fruntea oștilor ungurești, romã-
 nești și leșești, ca sã mãntue de turci pe creștinii

de peste Dunăre. Strașnic răsunset a avut voevodul cruciat, Iancu Valahul, în sufletul creștinilor robiți turcilor, de vreme ce închipuirea lor i-a făcut cântec.

Nu cunoaștem pe Iancu din baladele bulgărești și sârbești, ci numai pe cei din cele românești schimbat la față, purtat fiind prin atâtea guri în câteva sute de ani...

Iată două balade cu Iancu Vodă:

Pătru Letinu-bogat.

.....
 Mare masă mi-este 'ntinsă
 Și de boeri mi-e cuprinsă,
 Că se 'nsoară Iancu Vodă
 Și-l cunună Ștefan Vodă.
 Mireasa de unde-o iă?
 Din oraș din Dobrogea;
 Iar socru cine-mi eră?
 Pătru Letinu-bogat
 Și de lege lepădat...

Plecau nuntașii în Dobrogea să aducă mireasa

Iar Letinu ce-mi făcea?
 Sus pe casă se suiă
 Strig'odată românește
 De trei ori dobrogenește:
 "Care-mi este ginerele
 Ginerele, mirele
 Ca să-mi saie porțile
 Să-i văd vitejiile?"

Iancu Vodă se întristă și

Pe vânătu 'ncălecă
 Pușintel infierbântă
 Pe sus porțile săreă
 Zăvoarele le tăiă
 Nunta 'n curte că intră.

Iar Pătru Letinu-bogat

Nouă buți în rând puneă,
 Sus pe casă se suiă

și strigă odată românește și de trei ori dobrogenește către ginere:

Să s'aleagă din nuntași
 Din nuntași, din călărași
 Să-mi saie buțile
 Să-i văd vitejiile...

Iancu Vodă sare cu vânățul lui; și tot așa peste niște postavuri întinse de socru; iar odată făcute probele de vitejie, îi dă fata, Letinul....

(col. Graiul Nostru)

Iancu-Vodă.

Mustafa
 Dela Baba (Babadag)
 Irimia din Chilia
 Și cu hoguea Dîlului (Vidinului)
 Nădejdea împăratului,
 La Iancu Vodă sosiă

Și din gur' așa-i grăia :
— Turcește-te, lancule,
Și te dă pe legea noastră,
Lege bună și bogată
Și de toate 'ndestulată...

Iancu răspunde că se turcește dacă-l dăruiește «cu 50 de iepe roaibe pintenoage, cu dungi negre pe spinare, strănutând de câte-o nare». Turcii aduc acest plocon rar, dar Iancu cere mereu «50 de berbeci berci

Dela coade pân' la coarne
Tot de 12 palme ;
Coarnele cât brațele
Să mă culc pe dânsule...»

Dar nu se turcește.
 La urmă, împăratul întreabă dacă au turcit pe Iancu Vodă.

Ei răspundeau:

— Nu știu noi de l-am turcit
Ori el că ne-a românit...

Culeasă din com. Tortoman, jud. Constanța ; publicată de d-l C. Brătescu în „Arhiva Dobrogei” 1916.

Intr'un colind se pomenește de

Domnul Constantin
Boer de Măcin
Cu murgul de frâu...

Alt cântec dobrogean (modelul cel mai curat este «Foicica lemnului» cules de d-l Coatu din Zebii, jud. Tulcea) pomenește de un capitol rușinos de pe vremea Dobrogei sub turci :

Foicica lemnului

Catinca Gendrulesei e frumoasă ; o cer turcii pentru pașa :

Ea la apă mi-a plecat
Pe ochi negri s'a spălat,
Ochi pe Dunăre-a 'runcat
Și mi-a văzut un caic
Cu postav verde înveit...
Dar într'insul cine-mi șade?
Turcii
Enicerii ;
Pe Catinca vin s'o iă
Și lui pașa ca s'o dea.
Dar și ea când i-a văzut
La maică-s'a alergat :
«Ascunde-mă măicuțiță
În sandâc ori în pivniță
Că vin turcii să mă iă
Și lui pașa să mă dea».

Maică-sa a încuiat-o în sandâc ; iar cheia a aruncat-o în groapa pe care a săpat-o în grădină în chip de mormânt. Au venit turcii și au cerut pe Catinca :

— Catinčuța mi-a murit
Și-am îngropat-o 'n grădină
În grădină la fereastră
Ca să-mi vină doru'n casă...
Turcii nu s'au increzut
Sapa în mână c'au luat

Și mormântul l-au săpat
 Înăuntru ce-au aflat?
 Cheia lacătului
 Lăcatul sandăcului;
 Sandăcul l-au descuiat
 Pe Catinca mi-au luat;
 Pe Catinca mi-o pornea
 În caic că m'-o puneă
 Și la pașă mi-o ducea.
 Când pe Dunăre mergeă
 Cum la mijloc ajungeă
 Ea din gură așa grăia:
 — Turcilor
 'Nicerilor,
 Deslegați-mi mâmile
 Ca să-mi dreg sprâncenile
 Să-mi îmbrac cămașa
 Ca să-i plac lui pașa.
 Dar pe când mi-o deslegă
 Ea din gură așa grăia:
 «Masă bună racilor
 Așternutul broaștelor,
 Căpătâiul peștilor!»
 Și'n Dunăre s'aruncă
 Și cu zile se'neca...

(«Floarea Darurilor» 1)

Sumedenia de cântec cu Dunărea, de povești de zicători¹⁾, ni-e mărturie că noi am stăpânit-o

1) Cutare s'a mâniaț Dunăre, își vine să treci Dunărea... se zice de cineva care te scoate din răbdări. N'o să fie marea cu sarea, cu răbdarea treci marea. Apoi ghicitorile: Ștergar vârnat neste mare aruncat: de aici până la mare numai funduri de căldare...

mereu pe cele două maluri și că apele ei au servit
 de școală pentru oțelirea puterilor de viața aie io-
 cuitorilor cari trăiau din darurile ei. Pe hoțul de
 cai nu l-a speriat întinsul apelor sale, dovadă cân-
 tecul:

Și iar verde și-o răsura
 Călușei cum se fură;
 Pe negură și pe bură,
 Se fură din bățatură;
 Pe negură și pe ceață
 Se fură de dimineață.
 Și iar verde și-o lăta
 Lată-i, lată Dunărea,
 Și-a trecut neică prin ea
 Cu trei cai alătura.

Chira-Chiralina.

La vadul Dunării
 În șcheia Brăii
 Incarcă, mi se'ncarcă
 Două-trei sandale
 Nouă galioane...
 Da' cin' le'ncarcă?
 Cel arap urât
 Cum nu s'a văzut;
 Când te uiți la dansu
 Nu-ți poți ține răsul...
 — Chiră, Chiralină
 Floare din grădină

*Ia-mă tu pe mine
Că ți-o fi mai bine:
Parale mărunte
Sunt la arap multe;
Galbeni venetici
Sunt la arap mulți...*

Chira răspunde:

*— De urâtul tău
Nu vreau să te iau...
Cel arap buzat
Pe Chir' a 'nșelat:
In caic mi-o aruncă
Și pe Chira mi-o legă
Cu cosița capului
De stâlpul catargului.
Pe Dunăre'n jos
Cel caic frumos
Cu Chira plecă:
Arapu strigă:
— Mânași, voi cârmaci
Șalupari dibaci,
De azi până mâne
Că voiu plăti bine.*

Vin acasă frații Chirei, «Șerpil Dunării», Dinu și Constantin și află dela mama lor că sora a fost furată pe un caic ce a plecat în jos.

*In luntre se suiau
Pe Dunăre porneau
Caicul îl ajungeau
In Dunăre săreau
In coate 'notând*

*Buzdugane purtând.
De caic s'apucău
Și in el s'aruncau...
— Chiră, Chiralină
Floare din grădină,
Pe cine-ai întrebat
Când te-ai măritat?
Cu cine-ai vorbit
Când tu ai fugit?
— Arapu ...a luat
Cu mine a plecat
Unde eu nu știu
Nevastă să-i fiu...
Și fratele zicea:
— Chira, sora mea,
Pitește-ți capul
Să lovesc arapul...
Pe Chira mi-o luau
Acasă se 'ntorceau
In țara românească
Să se pomenească.*

Dela Ion Topor soldat în 1916
com. Ostrov jud. Tulcea

V Ă L C A N.

*In sfânta zi a Vinerii
Ici pe luciul Dunării
Iată caicul sosește
Și la mal mi se oprește
Cu vre-o suță ieniceri*

Groși la trup, cărunți la peri
 Cu hangere ascuțite
 Cu pistoale ruginite...
 Cu grămada ei porneau
 Pe tot locul întrebau:
 — N'ați văzut pe cel Vâlcan
 Pușor de ortoman
 Ortoman, voinic de frunte
 Nalt ca bradul dela munte?
 El cunoaște Dunărea
 Până 'n jos la Sulina
 Inoată ca un pește
 Ca plutele plutește...
 Și nu-l prinde nimenea
 Cât îi lungă Dunărea
 De se duce pomina
 Dincolo de Padina
 Până 'n Sulina.
 — Turcilor
 Enicerilor
 N'am dat ochii cu Vâlcan
 De-i mai bine de un an
 Da am văzut pe maică-sa.
 Colo'n vale la cișmea.
 La cișmeaua lui Bolan
 Șade muma lui Vâlcan:
 Ienicerii alergau
 Și la baba se opreau:
 — Turcilor
 Enicerilor,
 De-mi cătați voi pe Vâlcan
 Fătul mamei ortoman
 Ca să-l puneți căpitan,
 Cerul vă blagoslovească

Gândul să vi se 'mplinească!
 Apucați pe drum la vale
 Mergeți de 3 zile cale
 Tot pe malul Dunării
 La vadul lezăturii
 C'o să găsiți pe Vâlcan
 Fătul mamei ortoman
 Cu caicul descărcat
 Printre sălcii stă legat...
 Acolo dac' ajungeau
 Pe Vâlcan că mi-l găseau
 Cu caicul descărcat
 Și de-o salcie legat.
 Vâlcănașu ședeà întins
 De greu somn erà cuprins,
 Lângă dânsul îmi ședeà
 Sluga lui, Nedelea.
 Turcii încet s'apropiau
 Semn lui Nedea că-i făceau
 Pungi de bani îi arătau...
 Nedea, grec fără credință
 Ia bani făr' de căință.
 La caic apoi se 'ntoarse
 Și din ladă el îmi scoase
 Șapte funii de mătase
 Și 'nodă ca un arcan
 Peste gâtul lui Vâlcan;
 De-o piatră mi-l legă
 Brânci în Dunăre că-i dà
 Vâlcănaș se deșteptă
 Speriat, se opinteà
 Piatra 'n spate ridică
 Și de-asupra se săltă...
 Foaie verde de sângeț

Pe la cotul lui Crucer
Cine cântă, cine plânge
Tot cu lacrimi de sânge
La caice numărând
Dunărea tot blestemând?
Iacă mândra lui Vâlcan
Că nu l-a văzut de-un an
Pe Vâlcan că mi-l zărea
Ca un pește înotând
Și cu greu abiă suflând...
Vreme multă nu pierdea:
Paloș în mână luă
In Dunăre s'aruncă
Voinicește că 'notă
Funiile mi le tăia
Și cu viafă-l dăruia...

(auzită dela Ion Topor
Ostrovul j. Tulcea)

Intr'un cântec haiducesc auzit de Teodor Burada
călător prin 1879—80 în Dobrogea, se zice:

De-ar veni primăvara
Să se 'nalțe papura,
Să 'nflorească răchita
Să păzesc eu cu flinta...

Foaie verde ș'o lălea
Eu sunt fată de raia.

(idem)

Scaloene, Scaloean
Trupușor de dician...

(idem)

(Dician este porecla românilor vechi dobrogeni, spre deosebire de cojani băjenari și de mocani).

Ș a i c i l e .

Bate vântul sălcile
Să-mi pornească șaicile;
Bate vântul și-o să stea
Să pornesc și șaica mea
Tocmai pân'la Hârșova...
La Maria văduva...
Cum zicea și cum cântă
Șaica mică-și desprindea
Cu lopata c'o mână
Latul Dunării tăia...
Zori de zi când se crăpă
Ion Pescaru se'ntorcea...
A plecat c'o șaică veche
Și c'o floare la ureche
Și-mi vine c'o șaică nouă
Și cu flori la amândouă
De tăia Dunărea'n două.

(Auzit dela mama mea. Se cântă prin județul Ialomița pe vremea lui Cuza-Vodă).

Au cunoscut Dobrogea de sute de ani ciobanii
ardeleni, cari o pomenesc și azi, prin urmași, în cântecele ardeleni:

Spune-mi, pușor de corb:
La Dunăre o fi pod?
Spune-mi, pui de rândunea:
Verzită o ti balta?
Ca să pască turma mea...

După 1878, soldajii români din Moldova și Muntenia au trecut în Dobrogea să facă pază. Pe meleaguri necunoscute, în preajma unor sate turcești, lipovenești sau bulgărești, s'au simțit în țară străină. Și dorul lor de casă s'a prefăcut în cântec:

*Cântă cucul Luni și Marți
Trec soldajii prin Galați;
Cântă cucul Vinerea
Trec soldajii Dunărea;
Merg pe jos ca nourii
Negrii ca călugării,
Nu-s negri de nespălare
Da-s negri de supărare,
Că s'o despărțit de frați
Și de frați și de surori
Și de grădina de flori.*

Sau:

*Dunăre, apă vioară
Face-te-ai neagră cerneală
Stuful tău de-o penișoară
Ca să scriu o hârtioară
S'o trimit la maica'n țară.*

(Culegerile Rădulescu Codin)

Maica bătrână.

*Primblă mi se primblă
Pe cel mal de gârlă
Cea maică bătrână
Cu brâul de lână...*

Maica întreabă de feciorul ei pe Dunăre:

*— Dunăre, Dunăre
Apă tulbure
Apă cu talaz
Și fără răgaz,
Nu cumva ai văzut
Sau ai cunoscut
Pe unde-ai trecut
Feciorașul meu
Și-a lui Dumnezeu?
— O, babă bătrână
Cu brâul de lână
Eu nu l-am văzut
Nu l-am cunoscut
Că-mi țin drumul meu
Dat de Dumnezeu...
— Dunăre, Dunăre
Drum fără pulbere
Drum făr'de făgaș
Ce trupșor mâncași!
Seca ți-s'ar apele
Și toate pâraele
Și toate izvoarele
Să trec cu picioarele.*

Dunărea îi răspunde să n'o blesteme degeaba că nu e vinovată, dar să meargă la Mare să întrebe pe

*Sora mea ceață
Ce acum se'nalfă.*

Iar ceața i-a spus că l-a văzut

La malul Mării

*La marginea țării
De păgâni gonit
De gloanțe rănit..*

(Vezi și în culegerea Burada)

De bună seamă, că va fi frăit un revoltat ca Badiul dobrogeanul (vezi în cânteculele populare din 1853 culese de Vasile Alecsandri) care se va fi ridicat, fie împotriva streinilor veniți cu corăbii (frânci), fie împotriva turcilor:

*Pe luciul Dunării
La scursurile Gârlii
La cotitura Mării
Ian, mări, că mi-și venea
Un caic lung și nuiț
Pe dinuntru poleit,
Cu postav verde 'nvălit
Și'n caic ședeă lungit
Tăietorul frâncilor
Măcelarul turcilor
Badiul...*

Prin poziția geografică a Țărilor Române, noi ar fi trebuit să fim, pe lângă un popor de plugari, de păstori — și un popor cu îndeletniciri marine, căci jumătate din hotarul răsăritean se razemă pe Marea Neagră.

Pescari am fost dela început, — firește, e vorba de românii din preajma apelor.

Cel mai vechiu comerț românesc atestat de documentele veacului XIV se întreprinde și din pescuit. Carele cu pește se ridicau dela Dunăre și Mare spre Ardeal și Polonia.

Iar dacă și acei români (vlahi) dintre Dunăre și Mare, întâlniți de cronicarul împăratului Manuil Comnen, din Constantinopol din anii 1166 («O mare mulțime de vlahi din părțile de lângă Marea Neagră, de care se zice că sunt urmași ai vechilor coloni din Italia») vor fi trăit din darurile Mării, n'avem știri.

Dar a venit o nenorocire istorică, care a oprit dezvoltarea virtuților noastre marine: Cucerirea Dobrogei de către turci și a cetăților porturi, Chilia și Cetatea Albă, în veacul al 15-lea. Cu începutul veacului al 16-lea, Țările Române n'au mai avut hotar până la Mare și orice activitate liberă în legătură cu Marea a încetat. Totuși, hărțile veacului al 17-lea înseamnă în pragul Mării, numiri românești (Biserițuța, Portița, etc.), la vechi vaduri de corăbii și de pescuit, — numiri păstrate pana azi. Și aceasta face dovada că nația noastră risipită dincolo de hotarul politic, a rămas în coasta Mării, a cutreerat-o cu toată vitregia vremurilor.

Intr'o baladă dobrogeană «Necola Neculcea» culeasă de Teodor Burada între 1870—1880 din nu știu ce sat dobrogean, se spune:

*Primblă mi se primblă
Și încet mai umblă...
Pe boaz de mare
La apus de soare
Necola Neculcea
Din oraș din Tulcea...
Din vâsle vâslind
Cârma cârmuind...
Și merou gândeă
La fata de frânc*

*Făcută cu'n turc.
Când fata-l vedeà
Din gură-i grăia :
— Cine-mi face mie
O frumoasă vie
In mijloc de Mare
Cum altul nu are?*

Neculcea se prinde că-i va împlini pofa inimii.

*Pe Mare plecà
Și mi se primblà
Tarași aruncà
Din ea drac ieșeà...*

Dracul făoăduește lui Neculcea că pe pământul plutitor sprijinit de tarași îi va face vie, și i-a făcut-o.

*Necola Neculcea
La fată mergeà
Din gură-i grăia :
— Ce mi-ai poruncit
Ți-am îndeplinit.
Dar ea ce-mi grăia
La el când priveà ?
— De mi-î săgetà
Și din cer luna
Taman când a fi
Soare'n miazăzi
Atunci te-oiu luà!
Necola o priveà
Și așa-i grăia :
Vie ți-am făcut*

*Tu m'ai amăgit!
Și asta pot s'o fac
De fie ți-i drag.
Și de nu mă crezi
Haide tu să vezi.
In luntre o puneà,
Pe Mare porneà,
Si când ajungeà
Din gură-mi grăia :
— Uite tu la mine
Eu mă uit la tine !
Alta nu-î ziceà ;
Arcul încordà
Si mi-o săgetà
Inima-i loveà
In Mare-o trânteà !*

Intr'un colind de flăcău auzit în 1866 (vezi colecția Gh. Dem. Teodorescu) auzim :

*Rău Marea se laudà
Și din gură tot striga :
Cine'n lume s'ar aflà
Să dea 'n Mare
Cu o floare
Să iasă'n vad
Cu un brad...*

Cutare flăcău încălecă și porni :

*Cu sulifa de-a stânga
Cu paloșul de-a dreapta.
Sări 'n vânt
Sări 'n pământ ;*

*Sări n Mare
Cu o floare,
Și-mi ieși în vad
Ca un brad...*

Aită variantă a colindului pomenește de 2 meri în prundul Mării:

*Mere face
Nu le coace
Duhul Mării Negre.
Că aproape-i Duh de Mare
Apă 'ndoită cu sare.
Marea tot ziceă:
— Cine'n lume s'o află
Merii de mi-i săgetă?*

Numai cutare flăcău, auzind chemarea Mării Negre, aleargă acasă, își luă calul, arcul cu săgeata și pornește spre Mare.

Alt colind, de fată mare, (vezi acelaș veche culegere pomenită) se spune că în grădina fetii cutare

*Cel pește de Mare
Din Mare
Că sare,
In grădină intră
Florile îi paște...*

Intr'un «colind de fereastră» (colecția Gh. Dem. Teodorescu) este vorba de cântecul cocoșilor. Ca să scoale pe «boieri mari»,

*Imi săltară și-mi sburară
Sus, mai sus se ridicară,*

*Jos, mai jos că se lăsară,
Tocma'n prundurile Mării...
Luară apșoară
In gurișoară
Petricele
In degefele...*

Intr'un colind de copil (din acelaș colecție) se spune că veșmântul copilului e zugrăvit:

*Scrisă-i Marea turbure
Cam cu nouă vădurele
Iar în nouă vădurele
Sunt cam nouă corăbiele...*

Intr'un «colind de vitează» (idem) scrie tot prin 1975

*Colo cam pe lângă Mare,
Mare pulbere se'nalță.*

Un tânăr călare pe un cal vânăt merge să scape fata închisă în cetatea din prundul Mării Negre

*O bat Turcii de pe uscat
Și Frâncii de pe Marea Neagră
Și nu pot s'o biruiască...*

Intr'alt colind dobrogean (cules pe la 1979-80 de T. Burada) o fată — Maria —

*Brău verde împletește
Pe Mare privește
Denarte-mi zărește
O corăbioară
Mică, sprinteoară,*

Neagră și smolită
De valuri bătută
De maluri trântită.
In ea se zăresc
Greci care sosesc,
De ce s'au dus
Marfă de-au adus,
Fir și ibrișin
Postav de cel bun.

Ei strigă la Voinea al ei

Și să ne vorbească
Să ne vămuiască:
Fir și ibrișin
Postav de cel bun,
Sculuri de mătasă
Ca să-i coși cămașă,
Vama să și-o ia
Drumul să ne dea...

Intr'un colind de preot se zice:

Când ochii își aruncau
Ei pe Mare că zăreau
O mică corăbioară
Cam pe la vreme de seară
Sfărâmaia și smolită
Și de valuri tot bătută
Și de maluri tot trântită.
Dar într'insa cine este?
Popa Paraschiu sosește
Cu-a lui dalbă preuteasă
Prea cinstită și aleasă.
In vad când îmi soseă

Monumentul Dobrogliei ridicat de Tulcenii pe collina Hora lângă
Tulcea, întru pomenirea faptelor din 1877-78.

A fost dărâmat de armata

*Raizul¹⁾ din ea săreà
Par corăbiei băteà
Cu odgoane o oprea
Popa Paraschiv priveà...*

(Culegerea Burada)

In variante (din colecția Gh. Dem. Teodorescu) a acestui colind, scrise prin 1875, este vorba de «o bisericuță în ostrov de mare lină» sau «într'al Mării Negre prund la daiba mănăstire». De acolo ceata preoților

*Pe Mare se uită
Și departe că-mi zăreà
O neagră corăbioară
Ce iute la mal veneà....*

Dintr'un colind de fată, din «Arhiva Dobrogli» 1919:

*Sub zare de soare
In ostrov de Mare....
Leagăn mi-este-un leagăn
Leagăn de mătase
Leagăn de mireasă
Da'n el cine-mi șade?
Cutare
Cosite impletește
Pe Mare privește,
Depart-mi zărește:
O corăbioară
Neagră și smolită,
De valuri bătută
De maluri trântită...*

1) Cărmaciul.

Uitatul de vreme cioban român, care transformase Dobrogea «într'o mare stână» cum spune un călător, și-a petrecut viața între munte și Mare, vorba cântecului:

*Vara le vărà (e vorba de oi)
In vârful munților;
Iarna le iernà
In prundul Mărilor,
Pe făruri de Mare
Colo 'ndepărtare...*

(Colecția Iarnic—Bârseanul)

Un colind de cioban, cules din Dobrogea, spune:

*Duh de Mare Neagră
La cercan că-mi vine
Dă'n cercan să sară,
D'al berbec lai, lai
Lai și bucălai
Din gură grăia:
Duh de Mare Neagră
Du-te 'n Mare, du-te
Că de m'oi sculă
Și m'oi scutură
Clopote-or sunà....*

(Arhiva Dobrogil, II, 1919)

Dintr'un colind de băiat:

*Dumnezeu dăduse
Murgul că grăise:
Stăpâne, stăpâne...
De vândut măi vinde,
Dar adu-ți aminte*

*Când noi ne băteam
Cu turcii, cu frâncii
Turcii pe uscat
Frâncii'n prund pe Mare.
Turcii ne bătuse
Frâncii ne 'nfrânsese
In Mare ne băgase
Toți caii înecase;
Doar eu am scăpat
Că mi-am înotat
Marea'n lung și'n lat...*

(Arhiva Dobrogei, II, 1919)
(Variante în Gh. Dem. Teodorescu)

Un colind de pescar (se poate citi în culegerea Gh. Dem. Teodorescu) are acest cuprins care amintește de vechi credințe ce au pierit:

*Luni năvodu-și începuse
Cam la prânz îl și făcuse,
Până Marți îl și lucruse
Și în Mare-l aruncase...*

Năvodarii trag năvoadele. În loc de pește au prins o lighioană: un puiu de ludă:

*Și mi-l bat și mi-l căsnesc
Și cu toții îl ispitesc:
— Spună Marea dintr'adânc
Și cât pește
In Mare este?...
Văzură Iuda bătrână
Vărsând flacăra pe gură
Către ei mi-alergă
Și astfel le cuvântă:*

(se ruga să nu-l bată că e neștiutor)

*Nu știe Marea 'n adânc
Și cât pește
In Mare este...
Că Marea este mare
Marea mărgini n'are...
Spune-voiu adevărat
Unde-i pește de vânat
Că e Marea la afund
Cât din cer până 'n pământ;
Și atâta pește
In Mare este
Câte stele cerul are
Cât nisip e pe cărare
Câtă iarbă pe pământ
Numai cu trei pești mai mult...*

Alt colind de pescar dobrogean (în Arhiva Dobrogei, 1919).

*Grăi Arghișan vâtafu:
*Măi pescari, măi nevodari
Înc'o toană să măi dați...
Când fuse toana zecea
Frumos pește că-mi prindea:
Numai cegă și păstrugă
Și galbenă caracudă...
Cam în fundul matii
Prinse puiu de ludă...
Spune puiu de ludicioară
Unde-i toana crapului
Potmolul morunului
Liniștea cosacului...
Nu-ș cum ochii d'aruncă
Cam pe mare, cam sub zare
Dincotro soare răsare,*

*Iacă vine Iuda mare
Tot strigând și bătăfând
Și din coadă flăcărând...*

Ce jivină va fi această iudă sau iudiță, înlocuită în unele cântece bătrânești cu vidră?

În vechile superstiții ce au pierit, ai noștri credeau că din Mare ori din Dunăre iese un duh care ia trup de pește sau de altă lighioană ce nu seamănă cu cele cunoscute de om. Această ființă răutăcioasă, numită iudă, cunoaște rosturile pescarilor și prin urmare li poate primejdi la tot pasul ¹⁾. Acest duh (sau dulf) de Mare (Neagră), a cărei amintire o mai păstrează câteva colinde, când iese din adânc, vrea să mănânce niște mere de aur ce cresc în fundul Mării. Atunci vine voinicul cu arc și săgețează ca să scape merele.

Tot în Mare trăește și un balaur, trăiește un fe de vietate în chip de pește, numit sorb.

Dumnezeu poruncește sorbului din Mare să iasă să soarbă apa din râuri, din lacuri și mări, că dacă n'ar sorbi o, apă ar spori mereu și ar înecă pământul tot. Așa e credința țăranilor noștri. În năzuința de a căuta pricina tuturor întâmplărilor, fapturilor, țăranul crede (sau credeă) că valurile năpraznice ale Mării se fac atunci când peștele urias al Mării aleargă după drac care se scaldă și el în apa Mării.

Bunicii noștri, credeau că în apa Mării trăește un soi de pește, femeii pe jumătate, numiți faraoni. Când Marea se sbuciumă de furtună, faraonii stau ascunși la fund; cum se liniștește, ies deasupra și

1) T. Pamfile: *Dușmanii și prietenii omului*, p. 290.

cântă nespus de frumos. «Din acele părți ale pământului și dela acele femei — pești ne vin nouă cântecele frumoase care se împrăștie din om în om. Corăbierii cari le aud, se întâmplă că adorm vrăjiți de frumoasele lor cântece și astfel cad în apă și se înecă. Câte odată ele ies pe maluri, primăvara, când e cald și se joacă cu șireagurile de mărgele și scumpeturi ale Mării, din cari adesea uită câte ceva, pe cari le găsesc pământeni ¹⁾ noștri. Alte ori le lasă într'adins, ca să momească iumea».

Iată povestea zânelor de mare, trecută nouă aproape aidoma, poate dela strămoșii romani, cari și ei aveau această poveste cu sirene dela grecii cei vechi. Și toate aceste credințe și datine cu Marea și ființele dintr'însa nu le puteam nici pomeni, nici păstră, dacă zarea albastră n'ar fi fost veacuri de rândul sub ochii românilor risipiți pâna în vaturile ei.

1) T. Pamfile: *op. cit.*, 301.

CULTURA ROMÂNEASCA IN DOBROGEA PÂNĂ LA 1877

(Școala și Biserica).

Cum vor fi fost vechile biserici și întâile școale românești înainte de 1877, multe știri nu avem.

Dobrogea era un legăr de oști turcești și tăt-rești și un drum neodihnit de dute-vino pentru neastâmpărații războinici. De aici pașii pânditori se aruncau asupra Țărilor Române, asupra Țărilor Rusești și Poloniei.

Vremurile, precum știm, erau neprielnice oricărei culturi; nici casa lui Dumnezeu nu era în siguranță. Fanatismul musulman nu îngăduia ridicarea bisericilor creștine mai arătoase decât cea mai mică geamie. Biserica noastră va fi fost o biată căsuță dosită, fără turn și fără clopot, unde un om făcea pe preotul, iar altul pe cântărețul; și tot ei, când puteau adună copiii în tindă, deslușeau bucoavne românești.

Un călugăr rus, Partenie, a străbătut sate dobro-gene acum 100 de ani aproape și a văzut bisericile. Timp de 9 zile cât a ținut călătoria dela Măcin

la Rusciuc, călugărul n'a văzut «decât 3 biserici și acelea atât de sărace, cum nici nu se pot descrie. Par niște hambare de lemn mânjite cu glod; fără cruce și fără altar. Pe dinăuntru aproape nici o icoană zugrăvită, ci numai de hârtie; de iconostas nici vorbă nu poate fi; veșminte de materie proastă. Preoți însă, în fiecare sat, câte unu-doi. Pe mulți am întrebat: de ce părțile acestea sunt așa de îndestulate, iar oamenii așa de săraci? Ei însă, cu ochii adesea lăcrămând și cu adânci oftări ne-au istorisit...: «Din vechime țara noastră stă la hotar și războaiele se fac pe aici, din zece în mult doisprezece ani. Abia ne mai îndreptăm, creștem vite și cultivăm grădinile, — și iarăși se face războiu. Și atunci, cine poate, fuge în Valahia... Bisericile ni le ard; la care gălesc argint, îl fură; icoanele le nimicesc și la nimeni nu ne putem jălui...».

Păstoria duhovnicească a tuturor raielelor (supușilor) creștini din Dobrogea și sudul Basarabiei cucerit de turci, eră încredințată episcopului Brăilei. După desființarea acestei episcopii, preoții și credincioșii au trecut sub grija mitropolitului din Silistra. Slujba se făcea de pe cărți românești din vremuri vechi. Cărți bulgărești, în satele bulgărești, se găesc de prin anii 1860, odată cu venirea coloniștilor bulgari; iar cărți rusești de prin 1830.

Domnii români au avut grijă de sufletele credincioșilor risipiți în dreapta Dunării. Vodă Grigore Ghica I al Munteniei (1660—1664) este acela care a zidit mitropolia dela Silistra, refăcută apoi de Grigore Ghica al II-lea (1748—1752) și reparată de Alexandru Ipsilante în 1777.

Acelaș Ipsilante, spun documentele, «urmând o veche tradiție», dăruiește venituri bisericilor româ-

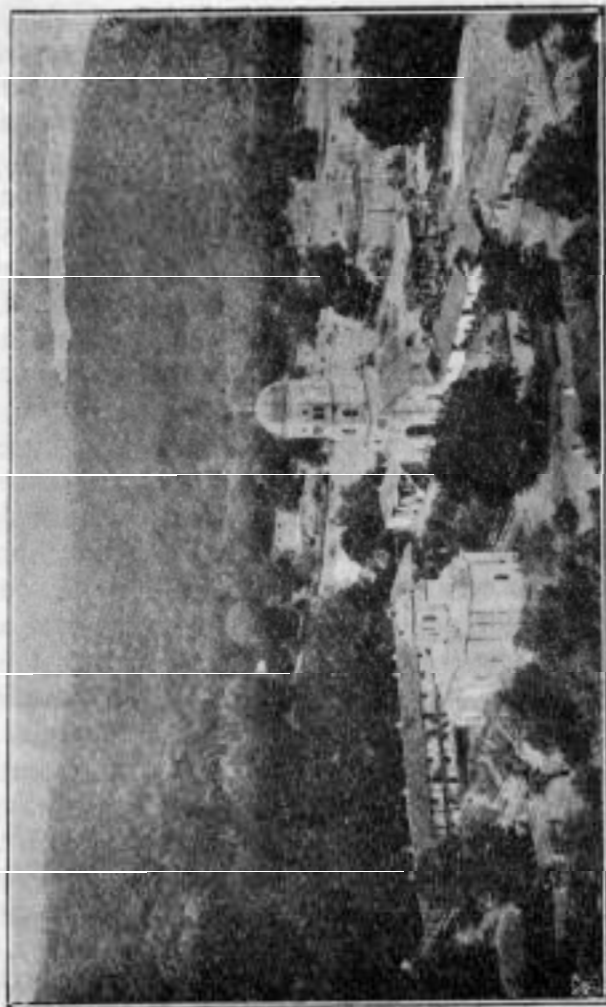
nești din Cernavodă și Babadag. Alexandru Moruzi în 1793 și Ion Gheorghe Caragea în 1814, au fost deasemenea darnici față de bisericile românești din Dobrogea.

În afară de mitropolia Silistrei, pentru toți creștinii din partea locului, după jumătatea II-a a veacului trecut, erau doi episcopi: Cel bulgar cu rangul de mitropolit, având scaunul la Rusciuc și altul grec, la Tulcea, amândoi de concurență politică și de spionaj în vecinătatea Rusiei, care întărită pe creștinii din Balcani împotriva Turciei. Acești episcopi fiindcă urmăreau scopuri politice deosebite, făceau intrigi și pe români nu-i vedeau cu ochi buni. Nu odată comunitatea bisericească română se află între ciocanul lor și nicovala turcească.

Fiindcă bisericile s'au organizat înaintea școlilor, locuitorii români de mult au simțit nevoie să se adune în obștii (în comunități) creștine, alegându-și conducători cari să strângă contribuția locuitorilor pentru clădirea și întreținerea bisericilor. Pelângă râvna localnicilor pentru biserică, s'a adăogat și a mocanilor cu oile.

În singurătatea pășunelor, departe de casă și de sate, ciobanii simțeau nevoia mângâierii sufletului. În desăgii lor purtau pelângă merinde trupești și de cele sufletești: cărți; — cărți aduse de acasă din Ardeal, ori cumpărate de prin orașele pelângă care trecea «drumul oilor». Ceteau pe ele în ceasurile de răgaz. Nu odată făceau slujbe religioase cu preoți aduși în preajma stânelor; nu odată au întemeiat case de rugăciuni; nu odată învățau flăcăiandrii satului vecin pe bucoavne, — făcând un fel de școală; nu odată au inzestrat cu cărți, icoane și odăjdii, pentru pomenirea lor, bisericuțele satelor

dobrogene; iar unii ciobani călători, făceau chiar un fel de negoț cu cărți bisericești. Tot mocani

Mănăstirea Coboșul (Jud. Tulcea).

sunt întâii întemeietori de mănăstiri dobrogene,—

Coboșul, de pildă, — înzestrând-o și chivernisind-o cu munca lor de călugări.

În treburi de-ale școalelor și bisericilor, îi întâlnim dela Tulcea pânăla Turtucaia.

Cea mai veche biserică românească în ființă, este

Biserica veche din com. Niculișel (Jud. Tulcea).

aceea din Niculișel (jud. Tulcea), făcută din zid gros, în stil bizantin, poate din veacul 18-lea.

Vechea biserică din Babadag (după tradiție, pe locul alteia de lemn) a fost ridicată de românii orașelului, pe la 1828, când nu numai că nu există

vre o biserică bulgară, dar nici măcar picior de bulgar nu se află pe acolo. Când a venit episcopul bulgar la Tulcea și coloniștii bulgari din Basarabia s'au așezat aici, episcopul impune o eforie bulgară și poruncește să se facă slujbă în limba slavonă,— cu toată împotrivirea românilor.

Altă dovadă despre zelul românilor dobrogeni pentru lumină și credință, ne-o face un document găsit de d-nul profesor Iorga în podul bisericii dela Azacław (în fața Galașilor). E o «condică de milostenii pentru o biserică în Alibeichioi din 1859». Strânsura de pela oamenii de prin satele nordului dobrogean s'a făcut de un inimos localnic, Apostol Teodorescul, care a ținut socotelile și s'a ostenit umblând prin sate. Un apostol și de fapte este acest cărturar Apostol Teodorescu, care — într'o scrisoare către un preot Ilie, epune că dorește să ajungă cântăreț și învățător de copii la Alibeichioi ori la Zebil. În condică sunt trecuți toți câți s'au milostivit pentru biserică și cu cât, de prin satele: Alibeichioi, Cineli, Babadag, Satu-Nou, Meidanchioi, Ortachioi, Balabancea, Cerna, Nalbantu, Văcărenii, Gherbanu, Greci, Taija, Jijila, Tulcea, Zăvalu, Zafirna, Niculițelu, Măcin, Călugăra, Apcadănu, Turcoaia etc.

Intre sumedenia de români, dacă sunt câteva nume bulgărești și tot cam atâtea rusești și grecești.

Aflându-ne în veacul deșteptării naționale și Moldova fiind unită cu Muntenia într'o singură țară, conducătorii României s'au putut gândi și la soarta românilor rămași dincolo de hotarele politice. Nicolae Bălcescu cunoaște pe românii dobrogeni după spusele lui Ion Ionescu dela Brad și inflăcăratul

agitator al unirii poporului român desfăcut, mărturisește într'o scrisoare că ar dori să se așeze în Dobrogea. Pela 1860, Vodă Cuza trimise la Tulcea un consul (pe Stoianovici) care să îngrijească de interesele românilor dobrogeni. În vremea aceasta, românii aflători în Tulcea, puseră mână dela mână și și-au ridicat biserica lor cu hramul sfântul Niculae, în locul unei bisericuțe de lemn — în vreme ce bulgarii nu aveau pe a lor. «În fruntea românilor stăruitori pentru strângerea fondurilor și ridicarea bisericii, amintim pe: Costache Boambă, Petre Hagi Ion, Mihalache Petrescu, V. Nedelcu Gâscă, frații Sotirescu, Gheorghe Uzum-Toma, Dragnea Mungiu și alții». Prin 1867, Carol I trecând cu vaporul spre Constantinopol, se oprî la Tulcea; făcu bisericii românești, în construcție, un dar de 100 de galbeni aur. Tot la Tulcea, și tot înainte de 1877, românii din mahalaua Prislăvenilor și Beșlepenilor, ridicară a doua biserică: «Sfinții Impăraji». Cel mai darnic român pentru biserică eră bogatul negustor V. Nedelcu Gâscă.

În ceea ce privește școala deșteptării naționale a românilor dobrogeni, înainte de 1877, trei vetre culturale au luminat în deosebi: la Turtucaia, la Tulcea și la Silistra. Iar școli de sat, făcute de preoți și călugări ambulanți, de dascăli de biserică, am avut în mai toate satele românești până la Turtucaia, unde printr'o minune s'a putut afla șirul dascălilor de carte și de biserică începând cu Bueu Șaru din 1744. În călătoriile sale prin Dobrogea în 1850, Ion Ionescu dela Brad ne vorbește despre «pâinea sufletească» pe care o doresc dobrogenii. «Pretutindenii, românii din Dobrogea simt nevoia de dascăli, pentru a da învățătură fiilor lor. În

câteva sate am și găsit dascăli, pe cari li țineau ei, cu cheltuiala lor. Este cutare sat care nu s'a lăsat până n'a furat din Țara Românească un dascăl pe care îl țin românii în sânul lor, mai bine de cum n'ar fi în sânul lui Abraam».

Eră o vreme când cărturăria românească începuse să aibă cătare; ajunsese chiar o meserie, un mijloc de câștig. Din școlile bisericesti se revărsau spre cele patru vânturi, scriitorii de cancelarii, candidați la preotie, dascăli de strană și de bucoavne. Unii umblau prin sate să scrie cărți, scrisori, acte, să facă școala de 2—3 luni de zile. Și fiindcă limba, scrisul, învățătura eră aceiaș la toți românii, Dunărea n'a fost o piedică, după cum n'au fost nici Carpații, în calea acestor cărturari drumeși. Găsim urmele trudei lor dela Maramureș la Arad, la Turtucaia, la Babadag și până la Nistru. Și-au lăsat numele pe cărți de biserică («și am scris eu dascălu Mihai ot (din) Oltenia la Turtucaia»). Trimiși de ai stăpânirii, oameni mânați de treburi, cutreierau Țările Române în lung și în lat. Așa vor fi fost întâlniți pe drumuri dascălii pribegi și îndreptați acolo unde rara lor îndeletnicire aveă preț, — la Babadag, la Turtucaia, ca și aiurea. Modeștii cărturari rătăcitori au muncit neștiuji și au murit uitaji, deși faptele lor stau în rândul celor mai frumoase isprăvi de vitejie. Nici o istorie nu va vorbi despre strădania acestor înainte mergători trecuți între cei fără nume, în groapa comună a uitării. Dascăle Mihai dela Turtucaia și tu Apostol Teodorescu dela Zebil ori Alibeichioi, nu știm unde doarme jărâna voastră! Dar sufletul vostru îl simțim azi. Fără lumina opaițului n'am fi avut electricitatea. Domnul să vă odihnească în pace!

Cam în aceste vremuri, peste jumătatea veacului trecut trăia refugiat la Tulcea ardeleanul din Sibiu, Nifon Bălășescu¹⁾. El organiză pe băștinașii Tulcei și pe mocanii lui într'o comunitate (o eforie) românească care să-și întemeieze școala ei, după cum și grecii și bulgarii își deschiseră școala lor. Comunitatea românească aveă în fruntea ei pe mocanul Manea Giuglea, care și-a jertfit o bună parte din avere pentru școala română tulceană. Bălășescu ceru episcopului Dunării de jos (pe atunci cu reședința la Ismail) Melhisedec, ca să le trimită învățatori. După anii 1860, au funcționat la școala română din Tulcea: Ion Filofteiu (i se zicea «dascălul Ionifă»), Constantin Andreian, seminarist din Brăila și C. Costescu, seminarist din Ismail. Guvernatorul județului, albanezul Ismail bei, care iubea pe români, fiindcă-s «liniștiți și muncitori», dădu sprijin școlii românești. Ba însărcină pe Nifon Bălășescu să organizeze școlile satelor noastre. Dar bietul călugăr nu eră omul așteptat; eră preă robit de patima lui. După moartea jertfitorului pentru ajutarea școlii române, mocanul Manea Giuglea, s'a format un comitet școlar din frunfășii orașului: Vasile Sotirăscu, preotul Negru, Savu Dumitriu, Vasile Avramescu, Dumitru Darie și Petre Darie. Când aceștia au voit, împreună cu învățatorii, să introducă alfabeta latină (fiindcă ei aduceau cărțile școlare dela

1) Fost partaș al revoluției din 1848 în Ardeal. Era un om învățat pentru vremea lui; și cât a fost călugăr la Căldărușani fu descoperit de Vodă Barbu Știrbei care-l însărcină să facă un dicționar latino-român și unul francezo-român. Fiind vițios, n'a putut duce nimic la stârșit. Poate că de aceea a plecat din mănăstire. A murit ca învățator la Măcin.

O serbare școlară în orașul Siliștra la 1872 dată de școala română.

- 1) *Nu se știe.* 2) *Ivanciu Teodorescu.* 3) *Apostol Teodorescu.* 4) *Moș Nic. Tricușca,*
 Cojocari
 Cismar
 Minciof după generalul
 rus
- 5) *Costache Petrescu.* 6) *Nicolae Călinescu.* 7) *Tănase...*
 Invățătorul Cumnat cu C. Petrescu Cum i se mai zice
 nu se știe
- 9) *Chiriță Teodorescu.* 10) *N. Petrescu.* 11) *Stoeneț Teodorescu,*
 Comerciant «Antreprenorul Hotelului
 Odesa»
- 13) *Nu se știe.* 14) *Petre Săulescu.* 15) *Moș Rădușanu.* 16) *Tănase Trandafir,*
 (Se bănuște a fi copilul Negustor Cojocari Cismar
 lui Emilian)
- 17) *Popa Tudor.* 18) *Popa Radu Zaharia.* 19) *O elevă.* 20) *Popa Vasile,*
 din Vaidomir Protopopul din Ostrov
- 21) *Popa Gheorghe.* 22) *Moș Mușat.*
 din Ostrov Servitorul Școalei
- Eleve de școală.*

Colecția Carp Sandu, Invățător Siliștra, 1927.

Galați sau Brăila), episcopul grec și cel bulgar au gasit prilej să ne închidă școala, sub cuvânt că românii vor să treacă la... catolicism! (Pe atunci școlile fiind legate de biserici, țineau de episcopii). Numai mulțumită dărzeniei consulului român, Stoianovici, s'a putut trece și această piedică.

Tot prin stăruința fruntașilor comunității române,

Costache Petrescu.

a funcționat la Tulcea, înainte de 1877, și o școală primară de fete, având învățătoare pe Maria Gheorghiu.

Știri mai bogate păstrăm dela Silistra, unde, până

la războiul independenței noastre, a fost o înfloritoare mișcare culturală care a rodit. Dela școala din Silistra a lui Costache Petrescu, au pornit o mulțime de dascăli în cuprinsul provinciei de azi. A fost aici o mai veche școală românească al cărei fir de început nu-l putem găsi. Știm că pela 1847, Petre Mihail (Silistrenii îi ziceau «dascălul Petrică»), dobrogean get-beget, se tocmește «la școală, ca să învăț copiii carte rumânească». Eră și un meșter cântăreț de biserică și cunoștea toate limbile ce se vorbeau la Silistra. Silistrenii îl socoteau cel mai învățat om al lor («mult mai învățat decât mitropolitul»). Făcea pe tâlmaciul și apărătorul creștinilor pelângă autoritățile turcești; și eră și un fel de scriitor (jălbar); purta corespondență cu autoritățile române de peste Dunăre, cu cari aveà legături. Dascălul Petrică a făcut școală până în anul 1859 când moare¹⁾. În același an, băiatul cel mare Costache

1) S'a îngropat lângă tatăl său (Mihail, tot dascăl?) în curtea bisericii Sf. Gheorghe din cetate, în locul căreia bulgarii mai apoi au făcut biserica Sf. Apostoli. Pe vremea aceea mișcarea națională bulgară de scuturarea jugului turcesc îmbrăcase o haină bisericească. Bulgarii luptau să aibă biserica lor de sine stătătoare, deslăcută de patriarhia din Constantinopol, cu mitropolitul și episcopii ei. În părțile Dunării, ca să aibă o populație creștină numeroasă pentru o episcopie bulgară, trebuia să atragă de partea lor și pe români, cari erau și ei nemulțumiți de fețele bisericești grecești, fiindcă acestea cereau biruri preă grele dela credincioși. Strădania bulgarilor de a câștiga pe români, a împărțit comunitățile române din Dobrogea în două: Unele dorind să treacă sub ascultarea mitropolitului bulgar din Turcia, iar altele ținând la vechile legături cu patriarhia. Până acolo a ajuns desunirea între români, că pe alocurea isbucniseră certuri, ba chiar și bătăi. Turcii îngăduiseră așezarea unui episcop bulgar, pentru Dobrogea, ca să facă concurență episcopului grec de aici. Cel grec eră mai fudul și

(care și-a luat numele de Petrescu) împlinind 18 ani, iă școala pe mâna lui. Acesta a fost sufletul

mai scump; cel bulgar eră mai democrat și mai ieftin. Să întreaceu care să aibă mai mulți credincioși români care să-i susție; și ce făcea unul deslegă altul... (Vezi ce scrie d. V. Papacostea în «Graiul Românesc»).

Pe la 1870, mitropolitul «grec» dela Silistra, nu eră grec, ci român de obârșle ardeleană; așa spun cei ce l-au cunoscut. Bulgarii de aici au pornit-o foarte modest: Cereau o strașă de limbă slavonă în biserică, unde se slujea românește și grecește. Dar în taină, lucrau pe lângă români să treacă sub ascultarea mitropolitului bulgar din Turcia. Un grup de 1500 familii din comunitatea română a Silistrei și plasa învecinată, a trecut sub ascultarea mitropolitului bulgar din Turcia, plătindu-i o dajdie «mai ieftină». Au rămas destui supuși ai mitropoliei grecești locale. Și conducătorii comunității române s'au strecurat astfel printre cele două autorități bisericesti, ca să stea bine cu amândouă. Meșterul cărmăciu eră doar Costache Petrescu. Recunoașterea mitropolitului bulgar din Turcia, în atara de dajdia «mai ieftină», eră mai mult formală. Stuțba, actele religioase și civile, școala, se făcea tot în românește; preoții erau români și protopopul tot român. Preotul Christea Zaharia din eforia română eră protopop și revizor școlar al școlilor române din Dobrogea de sud. Cine erau acești tineri apărători și agitatori ai cauzei bulgare? Mulți din cei ce au trecut pe la școala dascălului Petrică; ba unii erau români și făceau pe învățătorii la școala bulgară, cum, de pildă, a fost Toader Schiopul Drăgan. Murind dascălul Petrică, conducătorul școlii bulgare Takî Culef care avea numai 38 elevi și nu toți bulgari, caută să smulgă din cei peste 100 elevi ai școlii românești, condusă acum de o fată, Despina, fiica cea mai mare a dascălului Petrică, între anii 1859-1861. Un bulgar din Bulgaria scrie: «Aici în Silistra în școală și biserică se predă în limba greacă și română. Limba bulgărească a fost de mult uitată. În acest an (1855) bulgarii însărcinată pe unul Hr. Ispecof din Cotel ca să învețe pe copii în grecește, românește și bulgărește. Se făcură încercări să introducă în biserică și limba slavă, dar grecii și românii se opuseră» (după d. Papabagi în «Analele Dobrogeii» II).

și mâna organizatoare a mișcării culturale românești din dreapta Dunării; și nu-l ridicăm prea mult dacă l-am socoti un Gheorghe Lazăr, un Poteca sau Eliade al Dobrogeii de sud. A fost un învățator extraordinar pentru vremea lui și împrejurările de acolo, pentru câtă învățatură și-a agnosticit singur (ci-că învășase și latinește și franțuzește), pentru câte fapte de cultură a izbutit să împlinească cu o voință neînfrănată ce n'a știut nici odată să dea îndărăt. Un apostol al jertfelor în folosul școlii naționale («singurul liman

Sigiliul societății.

de scăpare al naționalității noastre române din partea dreaptă a bătrânului Danubiu, naufragiată de vânturile sorșii și strivită de atâtea elemente streine», scria el după moda limbii de atunci). Ca și tatăl său, eră apărătorul românilor și al tuturor creștinilor în fața autorităților turcești, în toate daraverile locale.

Isbutise să atragă luarea aminte a Călărășenilor și a autorităților dela București pentru școala lui.

Orașul Călărași, din bugetul său, dădea ajutoare bănești școalei din Silistra; primăria Giurgiului la fel. Pe aici, pe la Călărași, treceau și celelalte ajutoare dela București.

Dar neobositul Costache Petrescu nu era mulțumit decât suflet a dat școalei românești din Silistra și împrejurimi (dela Turtucaia, Aidemir, Ostrov și în celelalte sate din lungul Dunării până la Hârșova era ascultat și iubit); nu s'a mulțumit că a scuturat din amorțire pe fruntașii români ai Silistrei și ai satelor dunărene, organizându-le efortii școlare și bisericești; ci dorea o mișcare culturală mai largă decât școala în toată Dobrogea, în care să se cuprindă toți fruntașii români. Pentru atingerea scopului, întemeie în 1869 la Silistra «Societatea română pentru cultură și limbă», cu statute, regulament, condică de membrii, de cotizații, daruri și fapte împlinite. Președintele societății a fost numai el, tot timpul cât a trăit la Silistra. Societatea urmărea: Răspândirea învățaturii limbii românești; dezvoltarea simțirii naționale și a mândriei românești; apararea drepturilor românilor dobrogeni; înmulțirea și îmbunătățirea școalelor românești în toată Dobrogea, la orașe și sate; întemeierea unei școale de fete la Silistra; ajutorarea tinerilor români iubitori de carte și trimiterea lor la învățatură mai înaltă peste Dunăre; strângerea ajutoarelor bănești și în natură pentru scopurile arătate; să se susție «o școală cu 4 clase primare pentru tineri și adulți în orele de noapte iarna și în zilele de sărbătoare vara și a complectă biblioteca școalei pentru folosul național», etc.

Membrii societății plăteau cotizații și primeau în schimb câte o diplomă. Primul comitet a fost alcătuit

Diploma ce o eliberă Societatea română din Silistra membrilor.

din: Costache Petrescu, președinte; preot Cristea Zaharia, vicepreședinte; Const. Săulescu, casier; secretari P. I. Droc, N. Petrescu și S. Teodorescu.

Pentru strângerea fondurilor se umblă cu pantaluza prin satele dobrocene și dincoace de Dunăre se așezaseră cutii de pomană la biserici și școale, se trimeseră liste de subscripții până la Brăila și Brașov. Omul de stăruință, Costache Petrescu, izbutise să facă membrii ai societății pe istoricul V. A. Urechiă, Răureanu, directorul gimnaziului «Matei Basarab» din București, primarul Călărașilor, revizorul școlar al jud. Jalomîța și Brăila, câțiva moșieri bogăți din Jalomîța și câțiva mocani din părțile Brașovului.

Societatea trimitea învățători și cărți în satele românești; prin neobositii conducători Costache Petrescu și preotul Zaharia cari făceau și pe revizorii școlari, îndemnau satele să-și întemeieze eforii școlare și bisericesti. S'au trimis câțiva băeți aleși la școlile secundare din București, întreținându-i acolo cu cheltuiala societății. S'a întemeiat biblioteca, iar școala de adulți a fost înființată în 1871, — lucru neobișnuit de rar atunci în România domnitorului Carol I. Dela 1875—1878 două învățătoare plătite de Statul român, au făcut școală cu fetele, tot pe lângă școala de băeți.

Incepând din 1865. guvernul român trimetea la Silistra (poate și pentru alte școli românești din satele finutului) câte 100 exemplare din orice carte didactică. In arhiva Ministerului Instrucțiunii publice¹⁾ se păstrează o adresă a eforiei comunității române din Silistra, datată din 1869 Dec. 12. Cu-

1) M. V. Cordescu: Școlile din Peninsula Balcanică.

prinsul: «Cu adresa no... a d-lui institutor superior din Călărași primind institutorele școalei române de aci (Costache Petrescu) pachetul cu 10 abecedare de D. Iarca și 50 catechisme... De la 1866 orice carte didactică în cele 4 clase primare s'a dat gratis... Urmează să se dea mereu cărți gratis...

După ordinile Dv. am distribuit gratis cărți didactice ce ni s'au cerut de urbea Hârșova, Ostrovu, Bugeacu, Parachioiu, Satu Nou, Oltina, Beilicu, Alimanu, etc., cari sunt în acest județ. Așa puturăm reuși a scoate pe bieții români din rutina ce aveau de a învăța numai pe litere chirilice. Tot astfel puturăm ademeni pe țaranii români a face școală și a ține câte un profesor pentru învățământul copiilor».

Eforia cere și pe vitler stați gratis... și prin aceasta ne insuflați o mare incurajare și o influență». «Acum țaranii vin de a luă relațiuni dela institutorele de aici în orice aface atingătoare la școală».

Se plânge că românii n'au reprezentanți în autoritățile orașului, «dar națiunile bulgară și greacă au și cari tind a inabuși un element latin! Dacă am aveà pe alocurea naționali ca d-nul Costache Petrescu, în scurt timp am vedeà realizate mare parte din dorințele noastre... Primiți, etc. etc.».

Iscălește președinte: Chiriță Teodorescu și membrii eforiei: Preot Cristea Zaharia, Mitică Gherghel, Costache Petrescu, Atanase Trandafirăscu, Anghel Teodorescu....

Prin 1870, Februarie, deputatul român George Mantu venind dela Galați cu vaporul, întâmplător s'a oprit câteva ore la Silistra. Sosit la București face ministerului de instrucție un raport de aceea ce a văzut, cu acest cuprins:

«Umblând pe stradă, am întâlnit mai mulți copii și

întrebându-i, mi-au spus că-s în clasa II, III și IV primară. Cu toate intrigile grecilor și bulgarilor școala română prosperă, având în cele 4 clase 110 elevi vara, iarna până la 150 și fete 17, când școala bulgară are 30 elevi. Institutorele, d-nul C. Petrescu, își dă o silință fără exemplu, căci el ține cele 4 clase singur cu programul din țară. Copiii sunt săraci, să li se dea cărți gratuite, să se dea câte 2—300 lei turcești pe an, să se mai dea încă un institutor...

În 1870 s'a înființat un al doilea post de învățător («institutore») ocupat fiind de Dumitru Stătescu.

După cataloagele rămase dela Costache Petrescu, în anul școlar 1869—1870 erau înscriși 126, dar numai 41 elevi (34 băieți și 7 fete) erau primiți, fiindcă achitaseră taxa în regulă, către eforie. Din aceștia, 2 erau bulgari, 1 german, 1 grec, 1 armean, restul 36 erau români, silistreni și din satele vecine.

În anul școlar 1870—71 veneau la școală 80 elevi în patru clase, primiți, fiindcă plățiseră taxele școlare, din 106 înscriși. Iarna numărul lor atinge 150. După naționalitate erau: 3 bulgari, 2 evrei, 1 albanez, 1 armean, 1 german, 1 grec; restul toți români. Dintre români, 1 eră din Cocargea, 3 din Ostrov, 4 din Vaidomir (Aidemir), 1 din Transilvania, 1 din Călărași, 1 din Bugeac, 4 din Oltina, 1 din Cernavodă, 1 din Satu Nou; ceilalți 100 din Silistra.

Ocupațiile părinților acestor copii de români erau: 6 blănari, 1 lumânărar, 5 preoți, 1 învățător, 1 dulgher, 6 cârciumari, 18 croitori, 7 băcani, 4 lipscani, 2 cașcavalagi, 1 dascăl de biserică, un abagiu, 1 brutar, 10 morari, 1 brașovean, 2 hamali, 4 comercianți (?), 1 boiangiu, 4 căruțași, 2 ciurari, 1 fierar,

Familia lui Popa Tudor cel tânăr din Aidemir (Vaidomir) jud. Silistra (pe la 1872)

1) Popa Tudor. 2) Niceta Uzun. 3) Petrus (băiatul popii). 4) Rădila (fața popii). 5) Venera (fața popii). 6) Sofia preoteasa. 7) Sofia Uzun. Incolo sunt nepoatele popii. Venera a învățat la liceul bulgăresc din Silistra și a fost învățătoare la Vaidomir sub Bulgari. Acum e la Ruscuc (s'a bulgarizat).

1, dogar, 1 cismar, 1 pietrar, 1 cimpoieș, 3 speculanți(?), restul agricultori.

Putem bănuî de aici cât de înfloritoare eră populația românească silistreană în pragul războiului din 1877. Unde-s urmașii ei? S'au bulgarizat în mare parte. Pe vechile fotografii, cu greutate găsite și smulse, ale frunțașilor de atunci, urmașii au pus iscălituri în bulgărește și înlocuind pe escu cu of.

Școala românească a Silistrei a mers în plină creștere până la 1878. Cu sprijinul Rusiei și cu toate stăruințele altor puteri mari prietene României, Silistra a fost dăruită noului Stat bulgar. Intre întâile ordine ale autorității bulgare așezate la Silistra a fost închiderea școalei române. Bulgarii locali urau de moarte pe Costache Petrescu și căutau să-l piardă. A fost trecut de români într'ascuns peste graniță într'o noapte, urmat fiind de credinciosul său coleg ajutor, învățătorul Dumitru Stătescu. Se așază la Constanța și a deschis întâia școală românească și întâia școală de adulți. În 1882 s'a retras din învățământ, ca să se ramaci (translator) la prefectura județului, traducând acte de ale cetățenilor din turcește, grecește și bulgărește. Apoi a deschis pe seama lui un biou pentru asemenea traduceri — după cum spune d-nul I. N. Roman din Constanța (*Analele Dobrogei* II, p. 206). În 1882, una din frumoasele figuri ale școalei renașterii noastre naționale în Dobrogea a închis ochii, la Constanța. Istoria învățământului va așază la loc de cinste această

1) Azi școala primară No. 1 bășii. Constanțenii ar trebui să repare măcar azi, greșala din uitare sau necunoaștere: Școala No. 1 să poarte numele lui Costache Petrescu, după cum i s'a dat și unei școale din Silistra, dacă nu mă înșel.

neastâmpărată energie, entuziastă și organizatoare care a fost în trupul silistreanului autodidact: Costache Petrescu.

Școala lui a fost închisă și localul dărâmat de bulgari, — ca și biserica sfântul Gheorghe din Cetate.

«În 1882, comunitatea română din Silistra, prin stăruințele lui Petre Iosifescu Droc, cumnatul lui Costache Petrescu, a redeschis-o în alt local «unde se găsește acum casa cu No. 44 din strada general Hârjău». Petre Dobre și alți români s'au dus la București și căpătând ajutor dela guvernul român, au adus cu ei pe dascălul Tudor Niculescu care a funcționat dela 1882—1886». În acest din urmă an, eforia școalei române din Silistra ține ședință la 30 Iulie (Președintele eforiei: P. Săulescu; efori prezenți: Nicolae Petrescu, Ivanciu N. Ivanciu, Dumitru Protopopescu, Nicolae Calinescu, Petre I. Droc; efori absenți: Dumitru Pascalescu, Dimitrie S. Ionescu). Eforia ia în cercetare plângerea părinților că învățătorul Teodor Niculescu, nu se ține de școală. Eforia năsește că învățătorul nu-si dă silință deajuns, amenințându-l cu scăderea lefii dela 160 lei la 120 lei pe lună. Se deleagă trei membri din cei tineri să meargă de 2 ori pe săptămână la școală «să vegheze cum progresează d. învățător cu elevii», scrie procesul-verbal încheiat atunci. Dar autoritățile bulgare au obligat comunitatea română să întrețină la școala română și un învățător de limba bulgară cu un anume salariu într'adins indicat. Românii silistreni, neputând plăti această sumă, școala românească a fost închisă. Și astfel s'a stins cea mai de seamă vatră de cultură românească în Dobrogea de jos, până la unire.

Ca o ramură din școala Silistrei, cu un suflet din sufletul lui Costache Petrescu, a fost școala satului românesc Vaidomir (azi Aidemir) spre apus de Silistra. Această școală înființată în curtea bisericii de astăzi, de «popa Tudorică cel tânăr (zis așa spre a se deosebi de cel batran, tatal său) în 1863». «Primul dascăl a fost Nicolae Boiciu; al II-lea unul Neculai din neamul lui Popa Alexandru din Călărași; al III-lea Dumitru Moldoveanu; al IV-lea Gheorghe Petrescu Durostoreanu, frate cu dascălul Costache Petrescu». Acesta din urmă a ajuns mai apoi profesor de matematici și inginer hotarnic la București. «Tot în Vaidomir au mai fost dascăli: Dumitru Stamatescu, Marin Stănescu (fost mai târziu judecător de pace la Slobozia Ialomija); iar cel din urmă dascăl român a fost Tudor Popescu între anii 1877—78, venind bulgarul, el a fugit și școala românească s'a închis»¹⁾ (după cercetările d-lui Carp Sandu din Silistra: «Cultura românească în Dobrogea Nouă»).

Vrednice de pomenit sunt modestele candelă ce au luminat zeci de ani în satele din pragul Dunării: Pe la jumătatea veacului trecut, la Dăeni, unul Cosma avea un fel de școală de dascăli dintre

1) Tudor Popescu, fost elev al lui Costache Petrescu, trăiește și azi: e pensionar la Silistra. Un alt elev de seamă al lui Costache Petrescu, este Grigore Mușică (din Vaidomir). A învățat carte în satul de naștere și apoi la Silistra. Este unul din cei trimiși de eforia Silistrei să învețe la București. A funcționat ca învățător la Ostrov și apoi a trecut Dunărea. A fost unul din întemeietorii cooperăției și a luat parte la mișcările învățătoresii pentru organizarea asociației lor și pentru dezvoltarea școlii. A fost adesea pedepzit cu mustră fiind socotit ca... «primejdios». Trăiește la Techirghiol, la pensie,

cari mulți ajungeau preoți în satele dobrogene. Pe la 1868, la Alimanu, dascălul Neculai Negoescu deschide școală cu abecedare de Iarcu trimise de Costache Petrescu, din cele venite dela București. La Oltina, școala a luat ființă în 1864 cu dascălii Tudor Stănescu și Cercel Hagi Neagu, tineri din sat și elevi ai dascălului Costache Petrescu dela Silistra. La Topal era școala dascălului Popa. La Kasova funcționa Dumitru Chirescu, unul din întemeietorii și sprijinitorii «societății de cultură și limbă» din Silistra, alături cu Costache Petrescu. Mai târziu s'a preojit la Cernavoda și a condus și școala de acolo, ajutat de dascălul bisericii. Preotul Chirescu era un om deosebit de inimos și plin de curaj. Ca să-și apere credincioșii de nedreptățile cărmuirii, se luă la harță cu autoritatea turcă. Odată, puțin a lipsit să fie pus în gura tunului; dar a scăpat pe o corabie străină la Cernavoda. În vremea războiului din 1877, redeschide școala românească, cu toată porunca contrarie dată de armata rusească de ocupație. Iar când a venit armata română și autoritățile rusești, părintele Chirescu le-a ieșit înainte cu Cernavodenii lui peste două sate, îmbrăcat în odăjdii și făcându-le la Cernavoda o primire de care pomenesc și azi bătrânii din partea locului.

În anul 1874, în sat la Cochirleni, în apropiere de biserică era o casă părăsită, fără uși, fără un perete și cu acoperișul desvelit. Aici a fost școala românească, după ce căsuța a fost reparată. «Într'una din sărbători, preotul Dobrescu, după ce a terminat cu sfânta slujbă, a ieșit în ușa altarului îmbrăcat în sfintele odăjdii și a grăit credincioșilor, îndemnându-i să ajute la reparatul școlii, —

povestește d. Nijescu, azi pensionar la Tulcea, elev al acestei umile școale. Chiar a doua zi, bărbați, flăcăi, fete, femei, cari mai de care se grăbeau să dea ajutor, care la învelitul casei, care la lipit și vărui, la facerea ușilor și ferestrelor, băncilor, etc. Prin prieteni și cunoscuți în Țara Românească, la Călărași, s'a trimis veste că la Cochirleni trebuie un învățător. Negăsindu-se nimeni, oamenii au rugat pe cântărețul bisericii, Mitu Ion, să fie dascăl (învățător), cu leafa de una liră turcească pe an de fiecare elev. La el am învățat buchile latinești și cele chirilice, cântările bisericesti, rugăciuni, ce-titul și socotelile...

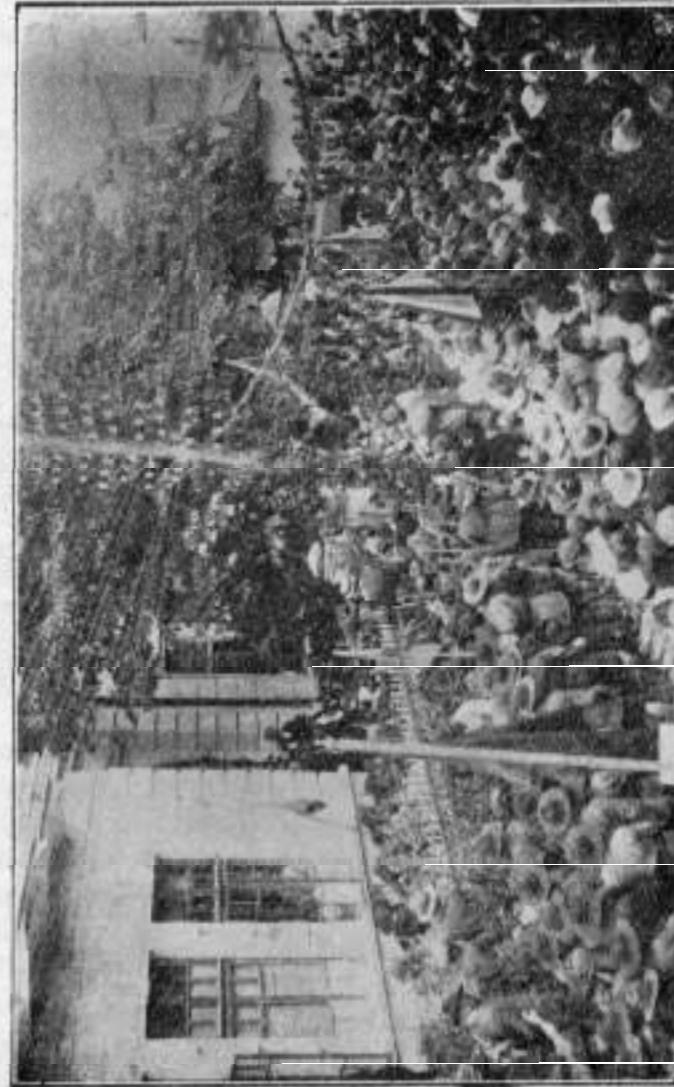
Mare lucru nu făcea dascălul Mitu. Se plimbă toată ziua în odaie (în clasă) cu mâinile pe la spate, iar noi bâzâiam: ceteam pe bucoavne. Când obosea, se așeză pe pătuțul cu rogojină din colțul clasei. Câteodată chemă pe câte un școlar la dansul lângă pătuț. «Ia vin, măi jăcă, să vedem, știi ceva? De nu știi, îl puneă în cărcă la alt băiat și dă-i cu sfântul Neculai... din cui».

La Turtucaia, printr'o minune, s'a putut urmări numele dascălilor de școală și biserică până acum 154 ani.

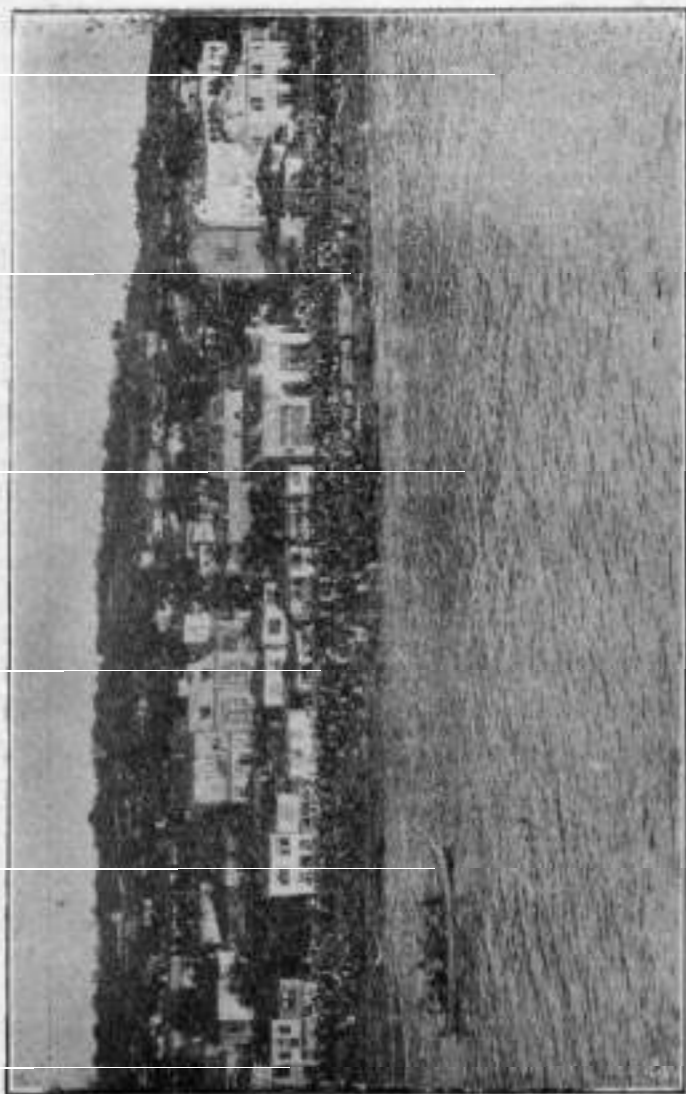
D-nul Gheorghe Ionescu, turtucăian get-beget, directorul școalei românești de acolo din 1884 și până azi, a putut găsi pe cărțile bisericii și în amintirea bătrânilor, pomelnicul dascălilor de românește¹⁾.

Cel mai vechiu este dascălul Rusu Șaru în anii

¹⁾ După este profesorul Mihai V. Cordescu a alcătuit cartea despre școlile românești din Peninsula Balcanică.

Serbarea a 150 de ani de școală românească la Turtucaia. (Mai 1927)
D. I. Petrovici, ministrul Instrucțiunii publice vorbește mulțimei în fața școlii sărbătorite.

Serbările dela Turtucaia.

1744²⁾, care mai apoi s'a preoțit. Urmează dascălul Mihai (1775) și dascălul Gheorghe (1790—1802), amândoi olteni; dascălul Pahomie Ștefan ar fi fost pe la 1821; dascălul Gavrilă Brănescu (1850—1856) eră din Câmpina; dascălul Petre Florea (1856—1860); dascălul Ștefan Niculae (1860—1864); dascălul Gheorghe Zărnă (1864—1868, — după nume pare a fi ardelean) este acela care învață scrisul și cetitul cu litere latine; dascălul Niculae Lăcătuș (1868—1870); învățătorul Ion Crejulescu (1871—1872). Dela 1868 eră aici Vasile I. Borănescu, care părăsind Bucureștii, se duce ca «profesor și prim cântăreț» fiind chemat de doi turtucaeni. Intr'o petiție către Ministerul Instrucțiunii, el spune că a format «o școală întocmai după modelul celor din țară»; eră «în interesul românismului să se trimită și la această școală cărțile didactice necesarii». Petre Drozianu, elev de a lui Costache Petrescu și trimis de el aici, funcționează între anii 1874—1875. Și fiindcă și Turtucaia eră în cercul de influență al lui Costache Petrescu, acesta trimite ca învățător pe Dumitru Popescu (1875—1883). La 1880, pescarii turtucaeni înființează și o școală de fete cu învățătoarea Ana Petrescu (1880—1882). Intre 1883—1884 Leon Barițiu din Sibiu (de bună seamă adus de oierii sălișteni ce aveau vad de trecere pe aici) a făcut pe învățătorul. Din acest an a venit turtucaianul Gheorghe Ionescu, cu școală normală dela București și a

2) In Mai 22 anul 1927, am putut serbă cei 150. de ani de școală românească la Turtucaia, de față fiind d. noul I. Petrovici, ministrul Instrucțiunii publice. S'a pus și o placă de pomenire la școală cu numele celor dela 1744 până azi. S'a tipărit atunci foaia festivă «Turtucaia».

ridicat sufletul românesc la deplina lui conștiință de sine, până la unire.

Povestește d-nul Ionescu despre trecutul școlii și al bisericii.

«Școala veche era scundă ca toate casele turcești, făcută din paiantă și învelită cu olane. Avea 3 săli și 2 camere de locuit. Toate s'au făcut cu munca și strânsura comunității românești, cam pe la 1850. În timpul războiului 1877, școala a fost dărâmată de artileria rusă. Biserica era tot așa de mărunțică ca și școala. Era zidită în pământ și acoperită cu olane. Biserica de azi e făcută tot de noi, punând mână dela mână, prin anii 1863 și numai cu bani dela românii localnici. Până la 1865 au fost aici numai preoți români și nici școală bulgară. Aveam pe atunci pe preotul Ion . . . ; preotul Dumitru Sârbu. Dela 1865 s'a îngăduit și unui preot bulgar să facă slujba în biserica noastră odată la 3 săptămâni pentru câți credincioși bulgari erau aici. Pe la 1876 au mai venit la noi și preotul Dragnea și preotul Tudor dela Ostrov. Cum s'a tras hotarul în 1878, bulgarii au gonit pe cei doi preoți români, îngăduind numai pe preotul Dumitru Sârbu. La 1900 l-au dat afară și pe acesta, ultimul preot român până la 1913. Actuala școală primară No. 1, fostă școală a comunității române, e construită de noi cu strădania eforilor noștri și cu sprijinul bănesc (în parte) al Statului Român — prin anii 1897.

Progresele școlii noastre au fost frumoase:

Prin 1907 aveam 400 de elevi și vreo 6 instituitori. Pe lângă școală aveam un atelier pentru facerea uneltelor de pescărie și pentru lotci, cu doi maștri; și o maestră de croitorie pentru fete, — un sâmbure de școală profesională românească,

condusă de răposata soție a d-lui D. Niculescu-Duju, fost și director la această școală (2 ani) când mă găseam în rele legături cu autoritatea bulgară.

Fără sprijinul eforilor, școala noastră ar fi tânjit și poate ar fi murit. Ei erau căpitanii noștri, iar noi cu școala eram străjerii lor. Și nu numai cei 4—5 efori lucrau împreună cu noi, ci încă 10—15 dintre românii cari își făceau ucenicia în trebile obștești ale comunității. Eforia noastră era un fel de așezământ pentru toate daraverile românești: ea judecă și împacă pricinile. Numai crimele și furturile erau răfuite de autoritățile musulmane.

Înainte de 1877, eforia școlară și bisericească a Turtucaei s'a organizat după îndemnul lui Costache Petrescu dela Silistra, punând președinte pe Marin Popescu. Tot Costache Petrescu trimite în 1875 ca învățător cu carte bună, pe Dumitru Popescu.

În pragul războiului din 77 erau efori: Ion Arabagiu (tatăl meu care era și ceorbăgiu (primar) al mahalalei românești), Slav Ene, Ionită Vulpe, Hagi Răduș Culea, Niculae Popcea, Decu Bârzaea, Marin Drăgănescu și Costea Cheoroglu.

După 1877, eforia s'a constituit astfel:

Marin Drăgănescu, președinte, Costea Cheoroglu, Niță Enciulescu, Anghel Stematescu, Petre St. Popa, Ion Tudor și Ionită Vulpe.

Școala din Turtucaia, dela 1913, a intrat în organizarea de stat a României.

Dar în afară de puterea școlii noastre care era de tot mică, viața de toate zilele a românilor, cari veneau ca număr după populația musulmană, făcea ca limba românească să fie pretutindeni înțeleasă în Dobrogea.

Ion Ionescu dela Brad scrie de prin 1850 despre țăriia noastră în Dobrogea: «Românii românizează pe toate popoarele împreună locuitoare cu dânșii. Toate neamurile celelalte vorbesc limba românului. Cu turcii și cu tătarii eu m'am înfeles în vorbă românește. În biserică, și chiar pe unde sunt bulgari, popii tot în românește cântă și cetesc. Acum dela sate, românizarea a străbătut și prin târguri. Așa în cetatea Silistra, românii, cari sunt mai pușin la număr, au făcut și pe bulgar și pe grec a ascultă în românește rugăciunea zisă de popă grec». Iar francezul Lejean, care a făcut harta împărășiei turcești prin 1861, face aceeaș constatare: Turcii în-deobște nu învață bucuros limbi streine, «totuși din cauza legăturilor de tot felul cu unele neamuri creștine din împărășie, cei (turcii) din nord și răsărit vorbesc bulgărește, cei din sud-est grecește și cei din Dobrogea românește».

În afară de răspândirea graiului românesc, cărțile românești, zugravii de biserici, chiar și învățatori de origină română se întâlneau prin satele bulgarești din părșie Turtucaiei. La Popina (sat «bulgăresc» dunărean) bunăoară, icoanele catapeteasmei sunt zugrăvite în 1859—60 de meșterul Costache Niculae, — și toate inscripșionile sunt în românește. Aici am văzut o psaltire tipărită la Sibiu 1848 având însemnări cu chirilice în cari se arată că e cumpărată din București «la bolta din ulișta zarafilor»; un aghiasmatar tipărit la București 1858; un tipic bisericesc pe care stă scris că e tipărit la București 1851 în tipografia lui Anton Pann; un molitvenic din 1794, București și un ceaslov tipărit la Drajov 1835.

Acestea fac dovada de înrăurirea culturii româ-

nești în acea fâșie (zisă cadrilater) cucerită pe încetul de revărsările române și bulgare printre satele părăduite ale turcilor și tătarilor.

Granișa româno-bulgară trasă în 1878, a oprit înaintarea românească spre miazăzi peste sălașele musulmane în plina decadere. În schimb însă, bulgarii s'au întins cuceritori cu puteri îndoite, fiind sprijiniți de stat și rărind așezările turcești seculare. Dela Ostrov la Turtucaia s'a dus o politică de înverșunată bulgarizare. Politica culturală a României de azi caută să-și reromânizeze vechile sale așezări și să aducă în cele două județe ale Dobrogii de sud reparașia și dreapta cumpănă între cele trei nașioni conlocuitoare.

ROADELE ȘCOALEI ROMÂNEȘTI DELA 1878 PÂNĂ AZI.

Odată cu așezarea autorităților românești în Dobrogea, întâia grijă a guvernului a fost să trimită peste Dunăre preoți și învățători români. S'au întemeiat numai decât școli primare în toate orașele, orașelele și satele fruntașe ale celor două județe. Vechii dascăli de biserică cari făceau pe învățătorii, absolvenți de școală primară, nu mai puteau ține pas cu vremea; luminile lor prea sărace și nevoile culturale ale României ajunsă la Mare erau acum sporite.

Pentru organizarea școlilor primare (căci întâiul gimnaziu la Constanța abia a luat ființă în 1896, devenind liceu în 1911), a fost însărcinat profesorul Ion Bănescu, ca revizor școlar al întregii Dobroge. A fost un om de mare suflet și de o voință neostenită. Eră veșnic pe drumuri, controlând, ajutând și indemnând. Prima decadă de școală românească dobrogeană e toată a lui. Și poate am fi avut roade mai bune dacă neînțelegătorii n'ar fi stărui să se desființeze școala normală de învățători, înființată de Ion Bănescu la Constanța, pentru Dobrogea.

Guvernul a făcut atunci apel la învățătorii și preoții «din țară» să treacă Dunărea în Dobrogea, dându-le multe înlesniri de traiu. Într'o țară nedeprinsă cu ascultarea legilor scrise, cu cărmuire obișnuită cu hatărul și fără pază sigură, cu populații streine dușmănoase și unele aproape sălbatice prin felul lor de viață, cu urmele războaielor încă nevindecate și fără o comunicație directă cu țara, — traiul funcționarilor români era destul de anevoios. Unii se socoteau aici ca într'un fel de surghiun siberian și nu știau cum să plece mai repede. De aceea solii culturii noastre, sentinele înaintate ale românismului, cari au deschis întâiele școli de Stat și au rămas aici, îndurând lipsuri și amenințări, sunt vrednici de pomenit în istoria învățământului. Durerea noastră cea mare este că războiul nimicind arhivele Dobrogii, nu mai putem reconstitui trecutul școlii decât în frânturi și după aduceri aminte nesigure.

Totuși vrednicul revizor școlar al Constanței de după războiu, d. Vasile Helgiu, a putut întocmi un pomelnic necomplet al întâilor învățători cu carte bună, începând cu anii 1879. Cei mai mulți sunt veniți din sudul Basarabiei (din județele Cahul, Ismail și Bolgrad) trecut sub jugul Rusiei. «Unii dintre ei, abia ieșiți de prin școlile normale din București și Iași, sau din seminariile Hușilor și Ismailului, alții încărunțiți vechi școlari dela Academia Mihăileană și din preparandiile Transilvaniei, — toți băjenari basarabeni în iarna lui 1878 și 79. S'au luptat cu asprimea frigului și nevoile vremii, ca să ajungă la Constanța sau să primească îndreptări dela Tulcea, pentru a-și începe lucrul... Sosiți cu gospodăriile în spinare — scrie d. Helgiu —

și copiii de mână, abia pe la sfârșitul lui Aprilie 1879, când razele căldicele ale soarelui le îngadură să înceapă învățătura și fără foc, având în loc de bănci scânduri așezate pe patru pari bătuți în pământ, iar drept tablă de scris o cutie mare de nisip, — ei au deschis întâiele școli oficiale românești...»

«Ii văd pe toți cum descălicară: Ion Donea (cu învățătura dela Academia Mihăileană din Iași dela Satul Nou-Bolgrad la Beștepe, pe malul Dunării lângă Mahmudia; Ion Brătescu (tatăl geografului Const. Brătescu), dela Tigheciu-Cahul și Cartal-Bolgrad la Cășla lângă Tulcea, după un mic popas în Osmancea-Constanța; vicniitor Ludovic dera muravlevca-Bolgrad la Niculișel lângă Isaccea; Carol Vișinescu dela Nerușai-Ismail la Casapchioi-Constanța; Petre Dima, seminarist din Ismail dela Caragaci-Bolgrad la Somova-Tulcea; Gh. Chisencu dela Capaclia Rizești-Cahul la Țișila aproape de malul Dunării în fața Galașilor; Șt. Voinea venit dela Domnești-Putna la Somova-Tulcea; Const. Mateescu, cu școală pedagogică-teologică dela Sibiu la Satu Nou-Tulcea; Gh. Vodijă, cu Academia Mihăileană Iași, dela Vadul lui Isac-Cahul la Rașova și apoi Ostrov-Constanța; mamei Necuțiu, cu seminarul din Ismail, la Luncavița și apoi la Garvăn-Tulcea; Francisc Enășescu, normalist, Iași, dela Colibași-Bolgrad la Edilchioi-Constanța, la Ostrov-Tulcea, la Dăeni-Tulcea; Teodor Mârzea, normalist, dela Baimaclia-Bolgrad la Gherincic-Mârleanu-Cochirleni-Constanța; Ilie Ștefan, cu școală pedagogică dela Arad și Vârșej—la Ciucurova Tulcea; D. Gavrilescu, normalist, dela Băleni-Bolgrad la Gârliciu-Constanța; Elena Eftușescu la Cioban-Constanța cu soțul Gh. Eftușescu la șc. de băeți, venind din Basarabia sud;

Const. Popescu, seminarist, dela Smulji-Covurlui la Oltina și Satu Nou; Atanase Petru, seminarist și soția sa Natalia A. Petru, cea dintâi învățătoare trecută în Dobrogea, dela Tomai-Cahul la Oltina-Constanța; Constantin Condrea dela Furmanca și Chitai-Ismail la Dobromir-Constanța; Ion Negrescu dela Cișmeaua Văruită-Bolgrad la Coșlugea în părțile Ostrovului; Gheorghe Ștefănescu, părintele a 2 învățători: fruntașul învățătorimei române idealiste Petre Ștefănescu-Dobromir și Traian Ștefănescu — amândoi morți în luptele dela Turtucaia — dela Leova-Cahul la Topraisar-Constanța; Gheorghe Popa Ghibăneanu tata profesorului Ilie Ghibănescu, dela Noul Caragaci, nu departe de Reni, la Topal-Constanța; Ion Șoltescu, cu două clase la Academia Mihăileană Iași, dela Erdec Burnu și Cișmeaua Văruită-Bolgrad la Osman Facă; Dumitru Rozoleanu la Seimenii Mari; Dumitru Cărișu dela Chilia Nouă la Seimenii Mici; Petre Popescu dela Babele-Ismail la Bugeac-Constanța și soția Smaranda Popescu; Pangrate Miticescu, seminarist dela Ismail la Vlahioi-Constanța și alții mulți, veniți tot din Basarabia și România și nu știu prin ce sate dobrogene s'au așezat. Ion Cotovu, tata d-lui Vasile Cotovu, — directorul școlii primare din Hârșova și întemeietorul muzăului de acolo — și al d-lui Brutus Cotovu, institutor pensionar din Tulcea, — a fost directorul școlii primare din Ismail (1859—1878), având ca elevi între alții și pe generalul Averescu. Odată ce Rusia ne răspluise și și ultimul colț basarabean, Ion Cotovu a venit la Hârșova. Eră un cărturar fruntaș pe vremea lui și un latinist de modă romantică. A tradus cântecul Gintei Latine de Alecsandri în latinește; a tradus din Eneida lui Virgiliu, din Pliniu, Iuliu Cesar, Tit

Liviu, Ovidiu, etc. Manuscrisele lui se păstrează la muzăul din Hârșova.

Dintr'o cuvântare a lui Ion Cotovu, aflu numărul școlilor din principalele orașe și orașele ale Dobrogii după primul an (1879—80) de școală de stat, fără să ne arate numărul claselor, din orașul Hârșova (avea 2).

Școala (una de băeți și una de fete) primară din orașul Tulcea avea 97 b. și 62 f.

Școala (una de băeți și una de fete) primară din orașul Bahadag avea 51 b. și 25 f.

Școala (una de băeți și una de fete) primară din orașul Isaccea avea 72 b. și 22 f.

Școala (una de băeți și una de fete) primară din orașul Măcin avea 61 b. și 27 f.

Școala (una de băeți și una de fete) primară din orașul Manmudia avea 21 b. și 11 f.

Școala (una de băeți și una de fete) primară din orașul Sulina avea 16 b. și 4 f.

Școala (una de băeți și una de fete) primară din orașul Chilia Veche avea 27 b. și 17 f.

Școala (una de băeți și una de fete) primară din orașul Constanța avea 58 b. și 19 f.

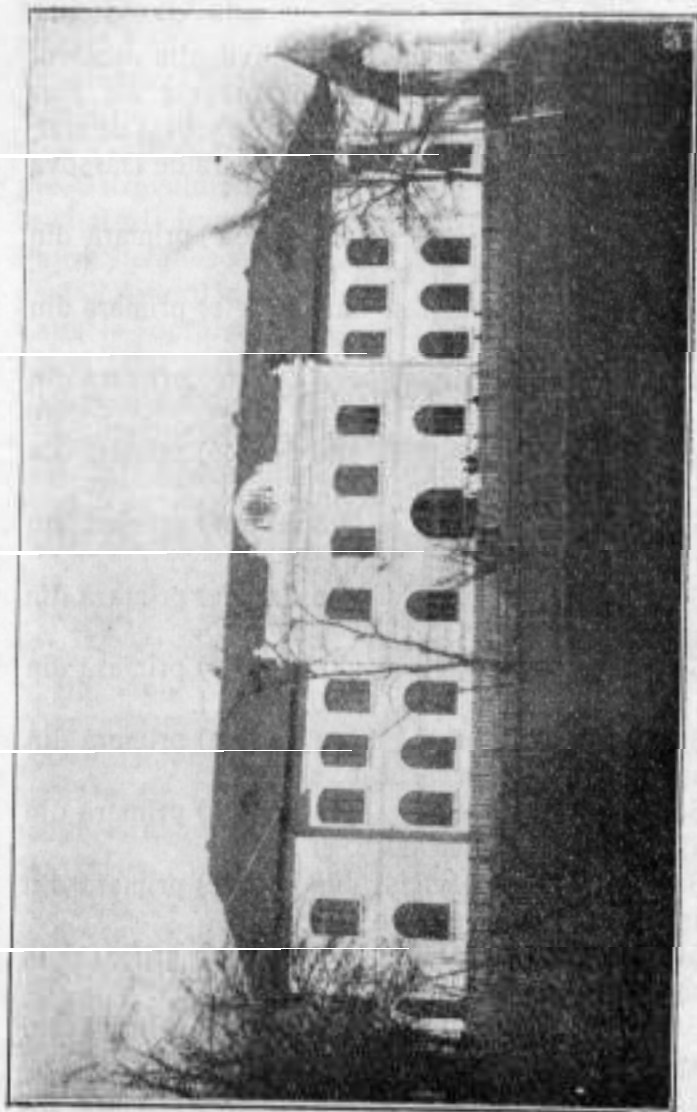
Școala (una de băeți și una de fete) primară din orașul Mangalia avea 20 b. și 5 f.

Școala (una de băeți și una de fete) primară din orașul Megidia avea 22 b. și 6 fete.

Școala (una de băeți și una de fete) primară din orașul Cernavoda avea 33 b. și 18 f.

Școala (una de băeți și una de fete) primară din orașul Hârșova avea 60 b. și 46 f.

Școala (una de băeți și una de fete) primară din orașul Ostrov avea 148 b. și 50 f.

Școala primară No. 1 din Cernavodă.

Școala primară mixtă urbană din Cuzoun avea 23 b. și f.

În afară de orașelele și orașele pomenite mai sus, au funcționat școli primare sătești de stat, începând cu anul unirii (1879) în următoarele comune din jud. Tulcea: Malcoci-Prislava, Cășla, Somova, Niculiței (școala de băieți și de fete din 1881), Berdaud, Luncavița (băieți și de fete), Satu Nou, Greci (băieți și de fete din 1884), Văcăreni (băieți și de fete din 1884), Ostrov, Garvăn, Jijila, Cerna (băieți și de fete din 1884), Hagighiol (băieți și de fete din 1887), Dăeni (băieți și de fete din 1884). În jud. Constanța: Bugeac, Satu Nou (băieți și de fete din 1888), Mârleanu, Oltina (băieți și de fete), Lipnița-Coslugea, Gârlici (băieți și de fete din 1884), Ciobanu (băieți și de fete), Osman-Facă, Topraisar, Răsova, Seimenii Mari, Seimenii Mici, Topal. În 1880 au început la: Beștepe, Zebii, Urumbel, Naibani, Canla Bugeac (jud. Tulcea); la Casapchioi, Mihai Viteazul (Sariurt), Beilic (băieți și de fete), Parachioi (băieți și de fete în 1885), Gârlița (băieți, școala de fete în 1881), Esecchioi (jud. Constanța).

În 1880, frecvența în toate scolile primare dobrogene era de 3100 elevi și eleve; iar în 1905 se ridicase la 19531.

Restul școlilor și posturilor s'au înființat treptat (după arătările d-lui V. Helgiu din Constanța).

În timpul războiului și a ocupației bulgare, bulgarii au înființat școli în toate satele, chiar și acolo unde nu era picior de bulgar. Totuși, după cercetările d-lui Helgiu, au funcționat și 20 școli românești. Viața acestor școli a fost plină de suferinți și amintirea lor e dureroasă. Învățători bătuți și învățătoare maltratate de ocupanții vremelnici

Bărbați cetățeni români dela 21 ani în sus știu carte: 19858; fără știință de carte: 13398.

La ancheta culturală întreprinsă de mine printr'o circulară a Casei Școalelor, au răspuns numai comunele notate mai jos.

Fiind unele mari, altele mici, unele curat românești și altele amestecate, ne putem face o idee și de restul comunelor ale căror învățători au neglijat să răspundă:

Casimcea. Școală din 1881. Biserică din 1880.

Din 628 bărbați (dela 15 ani în sus) știu carte: 465.

Femei dela 15 ani în sus: 665; știu carte: 398.

Există 3 biblioteci (a centrului cultural, a școalei, și a elevilor de curs secundar), fiecare au câte mai mult de 300 vol.

S'au cetit într'un an cam 600 vol. de 100 cetitori.

Există un depozit de ziare în sat.

Ștudenți și elevi de curs secundar: 30; fete: 12; total 42 la școli.

Râmnicul de jos. Școală din 1888. Biserică din 1889

Bărbați dela 15 ani în sus: 416; știu carte: 357.

Femei * * * * * 537; * * * 377.

N'are bibliotecă. La curs secundar (și universitar) 15.

Pecineaga. Școală din anul . . . Biserică din 1865.

Bărbați dela 15 ani în sus: 570. Știu carte: 402.

Femei * * * * * 640, * * * 339.

Biblioteca cu 1400 vol. cu 320 cetitori pe anul 1927—1928.

În sat vin ziare populare felurite 5. Reviste 7.

La școli secundare 15 băieți, 5 fete, 1 student, total 21.

Dorobanțu. Școală întemeiată la 1870. Biserică 1881

Bărbați dela 15 ani în sus 402; știu carte 303.

Femei * * * * * 327; * * * 165.

Biblioteca are 153 vol. În anul c. s'au cetit 75 vol. de 50 cetitori.

În sat vin 7 ziare populare felurite.

9 elevi și eleve la școli secundare.

Mircea Vodă. Școală din 1898. Biserică din 1895.

Bărbați dela 15 ani în sus 185, știu carte 133.

Femei * * * * * 187, * * * 93.

Biblioteca școalei de 84 vol. Într'un an s'au cetit 60 vol. de 88 cetitori.

Vin în sat 8 ziare și reviste populare diverse.

Elevi și eleve la școli secundare 8.

Calfa. Școală din 1890. Biserică din 1888.

Bărbați dela 15 ani în sus 173; știu carte 125.

Femei * * * * * 182; * * * 79.

N'are bibliotecă. Vin 3 ziare felurite în sat.

La curs secundar: 6 elevi și eleve.

Agișiol. Școală din 1879. Biserică din 1858.

Bărbați dela 15 ani în sus 635; știu carte 473.

Femei * * * * * 633; * * * 160.

Biblioteca 563 vol.; cetite 304 vol. de 65 cetitori.

În sat vin reviste și ziare populare 8.

La școli secundare 8 elevi.

Balabancea. Școală din 1889. Biserică din 1880.

Bărbați dela 15 ani în sus 521; știu carte 358.

Femei * * * * * 573; * * * 315.

Bibliotecă nu există. Ziare și reviste populare ce vin în sat 13.

La curs secundar și universitar 18.

Dăeni. Școală din 1879. Biserică din 1888.

Bărbați dela 15 ani în sus 924; știu carte 789.

Femei » » » » » 960; » » 513.

Biblioteca 120 vol. «Universul» și «Dimineața» au aproximativ 30 foi zilnice cetite. Revista «Duminica ortodoxă» are 15 abonați.

Elevii de curs secundar și universitar (25) au dat 3 serbări și au strâns un fond cultural de 10.000 lei.

Beștepe. Școală din 1881. Biserică din 1864.

Bărbați dela 15 ani în sus 640; știu carte 485.

Femei » » » » » 651; » » 219.

Biblioteca 552 vol. Într'un an s'au cetit 212 vol. de 93 cetitori. În sat vin 8 ziare și reviste populare diverse.

La școli secundare 5 elevi.

Dunavățul de sus. Școală din 1904. Biserică 1891.

Bărbați dela 15 ani în sus 168; știu carte 116.

Femei » » » » » 158; » » 68.

Biblioteca are 171 vol., cetitori 41 pentru 92 vol.

Reviste și ziare populare diverse 4.

Elevi la curs secundar 2.

Mahmudia. Școala 1879. Pe locul vechei biserice sunt cruci cu chirilice datând din 1871 și alta 1700 (?)

Bărbați dela 15 ani în sus 696; știu carte 447.

Femei » » » » » 849; » » 462.

Biblioteca nu există.

Elevi curs secundar 7.

Letea. Școala din 1880. Biserică 1865.

Bărbați dela 15 ani în sus 338; știu carte 86

Femei » » » » » 238; » » 49.

Nu există bibliotecă; ziare ce vin pentru funcționari: 3.

Meidanchioi. Școală din 1879. Biserică e mai veche de 100 ani.

Bărbați dela 15 ani în sus 790; știu carte 506.

Femei » 15 » » » 834; » » 257.

Biblioteca 90 vol. S'au cetit 63 vol. de către 30 cetitori.

Ziare și reviste populare: 5. La curs secundar 2 elevi.

Biserică de nule e din 1808 și e făcută de gospodarul Prună.

Mahometcea. Școală din 1910. Biserică nu există.

Bărbați dela 15 ani în sus 63; știu carte 49.

Femei » 15 » » » 66; » » 30.

Citesc ziare 6 persoane. Bibliotecă nu există.

Sabangia. Școală 1891. Biserică 1878.

Bărbați dela 15 ani în sus 283; știu carte 167.

Femei » 15 » » » 225; » » 85.

Nu există bibliotecă populară; sunt 5 elevi la curs secundar.

6 ziare și reviste populare felurite vin în sat.

Somova. A fost școală dela 1872. Biserică 1840.

Bărbați dela 15 ani în sus 700; știu carte 560.

Femei » 15 » » » 925; » » 400.

Biblioteca 400 vol. Cetite 280 vol.

La curs secundar 10 elevi.

Principele Mihai.

Bărbați dela 15 ani în sus 800; știu carte 690.
 Femei » 15 » » » 1080; » » 600.
 Biblioteca are 300 vol.
 5 elevi și eleve de curs secundar.

Greci. Școală a fost de prin 1862. Biserica 1860.

Bărbați dela 15 ani în sus 1025; știu carte 648.
 Femei » 14 » » » 1113; » » 383.
 Biblioteca 536 vol. S'a citit într'un an 414 vol.
 de către 709 cetitori.

Vin în sat 13 reviste și ziare populare felurite.
 La curs secundar și universitar 25 băieți și fete.

Pașa Câșla. Școală din 1883. Biserica e clădită
 din 1863—65.

Bărbați dela 15 ani în sus 460; știu carte 256.
 Femei » 15 » » » 460; » » 170.
 Bibliotecă nu există.

Dunăvățu de jos. Școală din 1891. Biserică 1890.

Bărbați dela 15 ani în sus 235; știu carte 120.
 Femei » 15 » » » 231; » » 71.

Alba. Școală 1906. Biserică 1918.

Bărbați dela 15 ani în sus 276; știu carte 125.
 Femei » 15 » » » 288; » » 98.

Bibliotecă nu există.

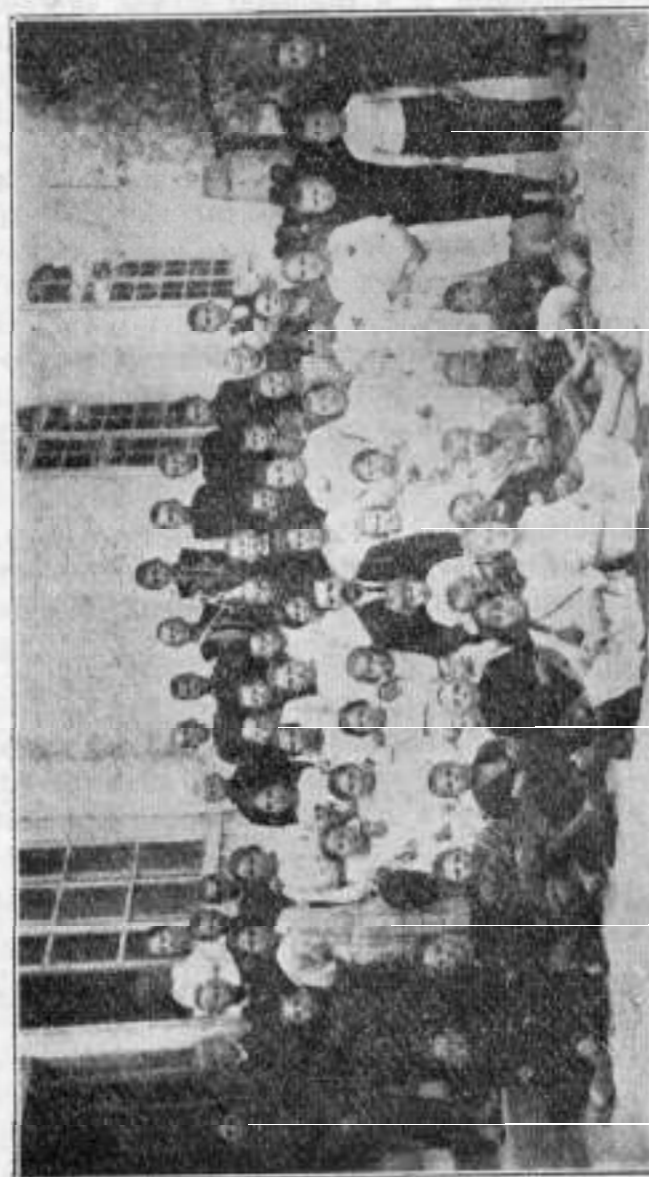
La școli secundare 3.

Câșla. Școală din 1889. Biserică din 1882.

Bărbați dela 15 ani în sus care știu ceti 270.

Femei » 15 » » » » » 206.

Nu există bibliotecă. (Directorul școlii a supri-

Corul bisericesc din Niculțel (Jud. Tulcea) condus de d. Christofor Bogos directorul școlii primare.

mat servitorul și a cumpărat 50 vol. început de bibliotecă).

La curs secundar 9 elevi.

Smândanul Nou. Școală din 1907.

Bărbați dela 15 ani în sus 198; știu carte 146.

Femei » 15 » » » 181; » » 112.

Reviste și ziare populare 9 ce vin în sat.

La curs secundar 7 elevi și eleve.

Pardina. Școala e din 1906. Biserica 1881.

Bărbați dela 15 ani în sus 155; știu carte 43.

Femei » 15 » » » 143; » » 61.

Nu există bibliotecă.

Cătuncle din Deltă: Principele Carol, Irganii de sus,

Gorgova, Ceatal: Școală din 1912. Biserica 1903.

Bărbați dela 15 ani în sus 181; știu carte 84.

Femei » 15 » » » 186; » » 25.

Nu există bibliotecă.

Carmen Sylva. Școală din 1909. Biserica 1900.

Bărbați dela 15 ani în sus 310; știu carte 202.

Femei » 15 » » » 340; » » 104.

Nu există bibliotecă.

Vin câteva ziare pentru funcționari.

2 elevi la curs secundar.

Sf. Gheorghe. Școală din 1889. Biserica din 1878.

Bărbați dela 15 ani în sus 532.

Femei » 15 » » » 530.

Nu există bibliotecă.

La curs secundar 2 elevi.

Vin câteva gazete și reviste pentru funcționari.

Geaterca Rusă. Școală din 1922. Biserica nu e.

Bărbați dela 15 ani în sus 61; știu carte 46.

Femei » 15 » » » 46; » » 14.

Nu există bibliotecă.

Doi jărani primesc 2 foi populare.

Poșta. Școala din 1879. Biserica 1382.

Bărbați dela 15 ani în sus 790; știu carte 552.

Femei » 15 » » » 385; » » 255.

Nu există bibliotecă.

Vin 4 ziare și reviste populare diferite.

La școli secundare 7.

Cetalchioi. Școală 1904. Biserica 1878.

Bărbați dela 15 ani în sus 217; știu carte 122.

Femei » 15 » » » 165; » » 61.

Nu există bibliotecă.

5 gospodari primesc foi populare.

Carcaliu. Școală 1885. Biserica 1910.

Bărbați dela 15 ani în sus 1265; știu carte 297.

Femei » 15 » » » 1302; » » 79.

Nu există bibliotecă.

Vin foi și reviste populare 4, felurite.

La școli secundare 8 elevi.

Telița. Școală 1984. Biserica datează de pe la 1800.

Bărbați dela 15 ani în sus 432; știu carte 233.

Femei » 15 » » » 443; » » 114.

Nu există bibliotecă populară.

Urmează 2 elevi la școli secundare.

În sat vin 9 reviste și foi populare.

Cârjelari. Școală din 1883. Biserica e într'o fostă
geamie cerchezească lucrată pe la 1856 de meșterul

Vin 8 ziare și reviste populare.
La școalele secundare 13 elevi, eleve.

Alimanu. Școală din 1880. Biserica e pomenită din 1779.

Bărbați dela 15 ani în sus 309; știu carte 207.

Femei » » » » » 308; » » » » » 124.

Nu există bibliotecă.

Vin 4 ziare felurite.

9 elevi curs secundar și universitar.

Cavargic. Școală din 1890.

Bărbați dela 15 ani în sus 91; știu carte 79.

Femei » » » » » 108; » » » » » 86.

Nu există bibliotecă.

Ziare și reviste populare 4 felurite.

15 elevi curs secundar.

Osmanfacă. Școală din 1893. Biserica din 1892.

Bărbați dela 15 ani în sus 420; știu carte 235.

Femei » » » » » 324; » » » » » 139.

Ziare și reviste populare din 10 felurite.

La școalele secundare 31.

Cogealac. Școală din 1880. Biserica nouă 1903.

Bărbați dela 15 ani în sus 694; știu carte 593.

Femei » » » » » 756; » » » » » 497.

Nu există bibliotecă.

Vin 5 ziare și reviste populare.

La școli secundare 11.

Regele Mihai I. Școala 1893. Biserica 1915.

Bărbați dela 15 ani în sus 329; știu carte 160.

Femei » » » » » 304; » » » » » 127.

Bibliotecă: 52 vol, cetite de aproximativ 100 cetitori pe an.

La școalele secundare 7.

Cochirleni. Școală dinainte de 1879. Biserica e veche.

Bărbați dela 15 ani în sus 520; știu carte 400.

Femei » » » » » 580; » » » » » 400.

Nu există bibliotecă.

La școlile secundare 6.

Caranlăc. Școală 1879. Biserica 1868.

Bărbați dela 15 ani în sus 494; știu carte 292.

Femei » » » » » 374; » » » » » 137.

Nu există bibliotecă.

În sat vin 6 ziare și reviste populare.

10 elevi și eleve la curs secundar.

Enișenlia. Școală 1898.

Bărbați dela 15 ani în sus 156; știu carte 93.

Femei » » » » » 159; » » » » » 55.

Biblioteca 222 vol. S'au cetit 180 vol. de 30 cetitori.

În sat sunt 20—25 locuitori (cu funcționarii la un loc) cari primesc 8 ziare și reviste diferite.

La curs secundar 7.

Caramurat. Școala 1881. Biserica 1882.

Bărbați dela 15 ani în sus 637; știu carte 525.

Femei » 15 » » » » 655; » » » » » 483.

Biblioteca populară 713 vol. Într'un an vol. cetite 785 de 140 cetitori.

Vin 7 foi și reviste populare.

La școli secundare și universitare 36.

Potur. Școală din 1879.

Bărbați dela 15 ani în sus 387; știu carte 293.

Femei » 15 » » » 347; » » 100.

Biblioteca populară 100 vol. Volume cetite 70 de 60 locuitori.

În sat vin ziarele județene cetite de 30 cetitori.

Elevi la curs secundar și universitar 8.

Cazil Murat. Școală din 1896. Biserică din 1904.

Bărbați dela 15 ani în sus 358; știu carte 267.

Femei » 15 » » » 347; » » 241.

Biblioteca 90 vol. Cetite 64 într'un an.

În sat vin 9 reviste și ziare populare.

La școli secundare 22.

Vadul (Caraharman). Școală 1892. Biserică nu e.

Bărbați dela 15 ani în sus 116; știu carte 68.

Femei » 15 » » » 92; » » 31.

Biblioteca 50 vol., cetite de 15 cetitori.

Vin 2 ziare și reviste populare.

6 elevi la școli secundare.

Istria (Caranasuf). Școală 1881. Biserică 1883.

Bărbați dela 15 ani în sus 644; știu carte 524.

Femei » 15 » » » 695; » » 308.

Biblioteca 130 vol. Cetitori într'un an 70.

Ziare și reviste populare 5 felurite.

La școli secundare și universitare 8.

Sarai. Școală 1884. Biserică 1878.

Bărbați dela 15 ani în sus 563; știu carte 512.

Femei » 15 » » » 529; » » 368.

Biblioteca 431 vol. S'au cetit într'un an 223 vol. de 70 cetitori.

Vin în sat 12 reviste și ziare populare.

Monument eroic ridicat de locuitorii comunei Ghiuvenlia (jud. Constanța, opera sculptorului Jalea).

La școli secundare 29.

Techirghiol-sat. Școală 1912. Biserică 1914.
 Bărbați dela 15 ani în sus 691; știu carte 516.
 Femei » 15 » » » 687; » » 315.
 Biblioteca 375 vol. Cetite 375 vol. de 110 cetitori
 pe an.

10 foi populare vin în sat.
 La școli secundare și universitare 20.

Dulgheru. Școală și biserică 1884.
 Bărbați dela 15 ani în sus 549; știu carte 124.
 Femei » 15 » » » 551; » » 252.
 Nu există bibliotecă.
 Ziare și reviste populare 4.
 La școli secundare și universitare 19.

Valala. Școală 1908. Biserică 1898.
 Bărbați dela 15 ani în sus 426; știu carte 312.
 Femei » 15 » » » 387; » » 147.
 Nu există bibliotecă.
 Vine vreo 4 foi locale (dela Constanța).

Caraomer. Școala din 1898. Biserică 1912.
 Bărbați dela 15 ani în sus 663; știu carte 470.
 Femei » 15 » » » 625; » » 237.
 Biblioteca 60 vol.
 Se cetesc ziarele de București și cele de Constanța și 3 reviste populare.
 La curs secundar și universitar 20.
 Școala a dat 178 absolvenți în 20 de ani dela înființare.

Oltina. Școala eră și în 1864 cu dascălii Tudor Stănescu și Cercel Hagi Neagu, tineri din sat și elevi ai dascălului Costache Petrescu dela Silistra. Biserică eră și prin 1861.

Bărbați dela 15 ani în sus cari știu carte 702.
 Femei » 15 » » » » » » 383.
 Cele 3 biblioteci la un loc au 839 vol. cu 285
 cetitori anual.

Reviste și foi populare abonate felurite 5.
 La școli secundare și universitare 37 (20 băeți,
 15 fete, 2 stud.).

Directorul școalei H. Ghergic posedă o carte pe care au învățat oamenii la C. Petrescu din Silistra, cu ștampila eforiei 1866.

Topraisar. Școală 1901. Biserică 1905.
 Bărbați dela 15 ani în sus 378; știu carte 213.
 Femei » 15 » » » 340; » » 128.
 Bibliotecă 406 vol. Cetite 310 de 72 cetitori pe an.
 Ziare și reviste populare 6.
 La curs secundar și universitar 34.

Adam Clissi. Școală și biserică după 1900.
 Bărbați dela 15 ani în sus 995; știu carte 567.
 Femei » 15 » » » 947; » » 386.
 Bibliotecă 1169 vol. Cetite 680 vol. de 260 cetățeni
 pe an.
 Vin toate ziarele din București și Constanța.
 La școli secundare și universitare 42.

Hasancea. Școală din 1922. Biserică nu e.
 Bărbați dela 15 ani în sus 112; știu carte 47.
 Femei » 15 » » » 95; » » 12.
 Bibliotecă nu e.
 La școli secundare 1.
 Foi populare 3.

Gorno Kadievo.

Bărbați dela 15 ani în sus 597; știu carte 63.
 Femei » 15 » » » 608; » » 36.
 Nu există bibliotecă.
 La curs secundar 1 elev și 2 studenți.
 Foi populare ce vin în sat: 3.

Tudor Vladimirescu.

Bărbați dela 15 ani în sus 299; știu carte 120.
 Femei » 16 » » » 317; » » 50.
 Bibliotecă 300 vol. Cetite 100 vol. de 150 cetitori
 anual.

Reviste și ziare ce vin în comună: 6.
 La școli secundare 2.

Tepeș-Vodă. Școală și biserică din 1888.

Bărbați dela 15 ani în sus 265; știu carte 215.
 Femei » 15 » » » 331; » » 263.
 Bibliotecă 1250 vol. Cetite 725 vol. de 613 cetitori
 anual.

La școli secundare 45 (40 plus 5 studenți).

Mîina Viteazului. Școală și biserică 1880.

Bărbați dela 15 ani în sus 379; știu carte 331.
 Femei » 15 » » » 531; » » 77.
 Bibliotecă 112 vol. Cetite de 38 cetitori pe an
 70 vol.

5 reviste și ziare populare diferite.
 La școli școli secundare 7.

Târgușor (Pazarlia). Școală 1890. Biserică 1899.

Bărbați dela 15 ani în sus 306; știu carte 291.
 Femei » 15 » » » 285; » » 239.
 Bibliotecă 455 vol. Cetite 375 vol. anual de 106
 cetitori.

Ziare și reviste populare 9.
 La școli secundare 22.

Carol I. Școală 1886. Biserică idem.

Bărbați dela 15 ani în sus 910; știu carte 550.
 Femei » 13 » » » 940; » » 400.
 Bibliotecă 267 vol. Cetite 120 vol. de 100 cetitori
 anual.

Ziare și reviste populare 8.
 La școli secundare 30. studenți 5.

Tuzla. Școală 1884. Biserică 1882.

Bărbați dela 15 ani în sus 482; știu carte 303.
 Femei » 15 » » » 469; » » 213.
 Bibliotecă nu există.
 Elevi și eleve curs secundar 12.

Satișchioi. Școală 1891. Biserică 1893.

Bărbați dela 15 ani în sus 243; știu carte 183.
 Femei » 15 » » » 250; » » 120.
 Bibliotecă 360 vol. Cetite 256 vol. de 103 cetitori
 anual.

La școli secundare și universitare 10.

Tariverde. Școală română 1889.

Bărbați dela 15 ani în sus 264; știu carte 234.
 Femei » 15 » » » 284; » » 209.
 Bibliotecă există la școală.

Ziare și reviste populare românești vreo 8.
 La școli secundare 2.

Canară. — Școala 1894. Biserica — Casă de ru-
 găciuni.

Bărbați dela 15 ani în sus 284; știu carte 197.
 Femei » » » » » 251; » » 112.

Nu există bibliotecă. Reviste populare și ziare 8.
La școli secundare și universitate 12.

Ghiuvenlia. Școala 1900. Biserică din 1894.

Bărbați de la 15 ani în sus 618; știu carte 463.

Femei » » » » » 748; » » 256.

Biblioteca 825 vol. Citite 340 vol. de 45 cetitori
pe un an.

Reviste populare și ziare 9.

La scoalele secundare și universitare 15.

Esechioi (trecută la jud. Durostor). Școala din
1881. Biserica e zidită în 1908. Înaintea ei era o
casă de rugăciuni.

Bărbați de la 15 ani în sus 403; știu carte 249.

Femei » » » » » 430; » » 71.

Biblioteca 375 vol. No. cetitorilor în mijlociu pe
an 80—90. În sat vin 4 ziare și reviste populare 6.

Elevi de curs secundar și universitar 13.

Canlia (idem). Școala din 1881. Biserică româ-
nească din 1881.

Bărbați de la 15 ani în sus 986; știu carte 583.

Femei » » » » » 894; » » 486.

Biblioteca școlii are 86 vol. S'au citit 26 vol. de
36 cetitori într'un an.

Ziare ce vin în sat 5. Reviste populare 3.

Urmează la școli secundare și profesionale 8.

Din sat au ieșit 9 intelectuali (preoți, ofițeri, etc.)

Județul Caliacra.

Acest județ are nevoie de 100 localuri noi de
școale primare la totalul de 163 școli primare în

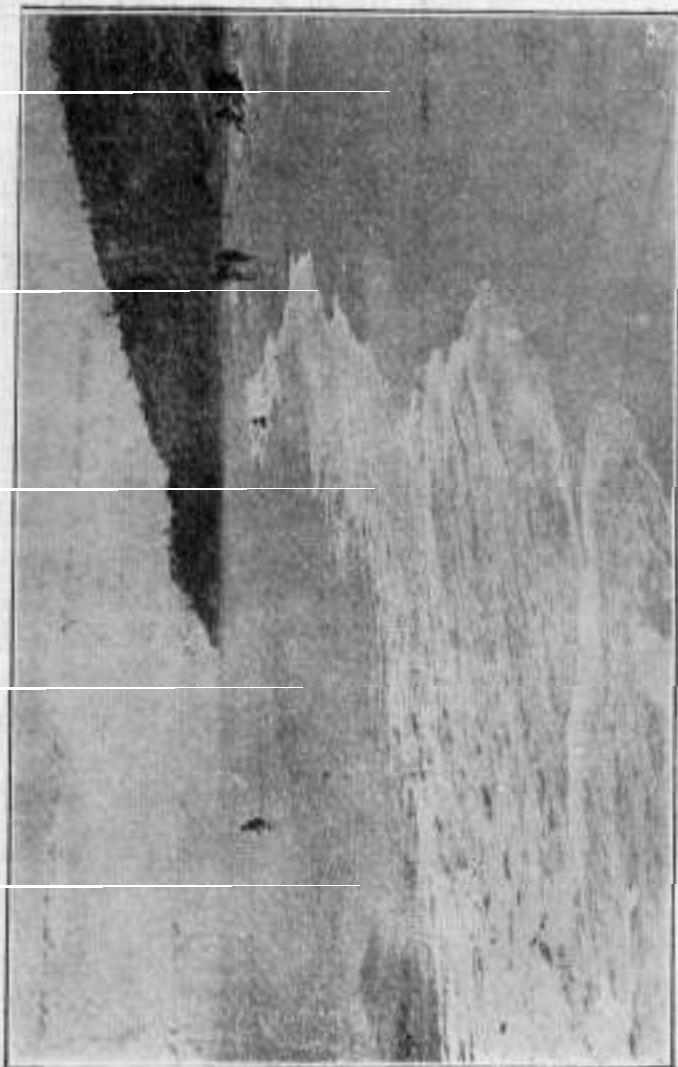
funcțiune. Sunt în ființă 58 grădini de copii cu 16

Vederea Ilaticului.

titulare și 42 suplinitoare,

Învățători de stat 254; suplinitori 82.

Școli primare particulare 5. Secțiuni minoritare

Piața dela Ectene.

pentru religie și limba natală 48 la școlile primare de stat. Școala primară bulgară din Bazargic are 17 săli de clasă cu 19 învățători bulgari.

Cursuri complementare cu cl. V-a 36; cu cl VI-a 2 și cu clasa VII-a 2.

Ateliere școlare pe lângă aceste cursuri 10 (tâmplărie, croitorie și țesătorie). Biblioteci populare pe lângă școli primare 13.

Cursuri de adulți 57 cu 1700 adulți total. Coruri școlare bune 10.

Dela 1913 școlile primare au dat 3055 absolvenți.

Din populația județului știu carte românească: 3060 români, 12200 bulgari, 1487 turci și 1498 alte naționalități.

județului Durostov.

În acest județ sunt 97 școli primare de stat cu 224 învățători titulari și 197 suplinitori; 78 grădini de copii cu 20 titulare și 66 suplinitoare. Sate fără școli 9. Școli primare particulare 3. Secții minoritare pe lângă școlile primare de stat 58.

Cursuri complementare 36 cu 19 ateliere (3 croitorie, 4 țesătorie, 7 tâmplărie, 4 cartonaje și 1 tinichigerie).

Cursuri de adulți 113. Biblioteci populare pe lângă școli primare 29. Coruri școlare și de adulți pe lângă școlile de stat și particulare 24.

Dela întemeierea școlilor primare (majoritatea din 1913 și câteva din 1879—80, fără cele din Turtucaia, Silistra și Ostrov cari sunt mai vechi) școlile românești au dat 2782 absolvenți.

Din populația județului știu carte românească: 8902 români, 3943 bulgari, 1475 turci și 2300 alte naționalități.

Învățământul secundar în Dobrogea este destul de dezvoltat, afară de cel practic.

Licee de băieți de stat 5 (Tulcea, Constanța, Cernavoda, Bazargic, Silistra).

Licee de fete de stat (idem).

Gimnazii 8 (Turtucaia de băieți, de fete; mixte: Balcic, Cavarua, Adamclissi, Medgidia, Hârșova, Sulina).

Școli normale 3 (Tulcea de băieți, Constanța: una de băieți, alta de fete).

Seminarii creștine 1 (la Constanța) și 1 seminar musulman la Medgidia. Licee și gimnazii particulare (bulgare): băieți și fete la Silistra și la Bazargic și mixte la Balcic și Cavarua.

Școli profesionale de fete: Constanța, Bazargic, Silistra Balcic, Tulcea și o secție pe lângă școala secundară de fete din Turtucaia.

Școli de comerț: 1 Tulcea, 2 Constanța, 1 Bazargic și 1 Silistra.

Școli de meserii: Constanța, Tulcea, Bazargic, Babadag.

Școală elementară de agricultură la Hamangia (Tulcea) la Murfatlar (Constanța) și la Bazargic.

Școli de ucenici industriali la Constanța (cu cămin de ucenici), la Bazargic.

Școli de contabili la Constanța și Ostrov.

La Constanța este o școală navală pentru ofițeri de marină și o școală de marină pentru personalul

inferior marinăresc (câștani de remorcher, de porturi mici, etc.)

Societăți culturale și alte așezăminte: Cercul didactic cu bibliotecă populară și ateneul popular, la Tulcea; secția Ligii Culturale și a Astei, ateneul popular, o bibliotecă populară pentru muncitori, etc., la Constanța; universitatea populară de vară «Coasta de Argint» din Balcic; două asociații culturale bulgare (Silistra și Bazargic): muzăul regional din Hârșova.

Reviste și ziare dobrogene zilnice (la Constanța) «Dobrogea Îună», «Dacia», «Marea Neagră», «Kurier» (bulgar, la Bazargic). Săptămânale, bilunare, lunare, ocazionale: 3 la Tulcea, 10 la Constanța; la Bazargic: 1 românesc (al macedonenilor), 2 româno-bulgare («Libertatea» și «Dobrogea Nouă»), 1 turcesc, 1 umoristic (bulgar); la Balcic («Coasta de Argint» româno-bulgaro-turc); la Silistra, 2 românești, 1 româno-bulgar («Zorile»), 1 bulgar, 1 turcesc. Revista culturală regională: «Analele Dobrogii» la Constanța, «Dobrogea Economică», «Buletinul Camerei de comerț și industrie», «Justiția Dobrogii», «Tomisul» organul episcopiei de Constanța, «Revista farmaciștilor» și alte buletine felurite, toate la Constanța. În bulgărește apare (la Bazargic) revista «Pole».

Nevoile bisericesti ale provinciei sunt mai simțite: În județul Tulcea trebuiesc preoți încă pe atâtia cât sunt, afară de satele cari n'au biserică. În județul Constanța trebuiesc cam o treime pentru a

se completează nevoile duhovnicești ale satelor. În județul Durostor sunt 93 sate fără biserică și 3 biserici sunt fără preoți. În județul Caliacra sunt 3 biserici fără preoți și 30 sate creștine fără biserici.

CÂND S'AU AȘEZAT ALTE NEAMURI ÎN DOBROGEA.

Așezarea Turcilor și a Tătarilor.

Precum am arătat mai sus, turcii dobrogeni sunt coloniști, începând cu veacul XV-lea. Sultanii din această vreme puseseră stăpânire pe toate cetățile din dreapta Dunării până la guri.

De aici pașii țineau în frâu pe voievozii români și oștile năvăleau spre Moldova și Muntenia. Pentru întreținerea garnizoanelor din cetățile dunărene trebuiau brațe de muncă agricolă, care să cultive pământul, să crească vitele; trebuia o populație așezată din care să se recruteze ostași, că era foarte greu să-i aducă tocmai din fundul împărăției. În acest scop au fost strămutate aici în preajma vadurilor întărite și în locurile roditoare, familii de coloniști turci din fundul Asiei. Cea mai puternică colonizare s'a făcut după bătălia dela Varna (1444).

După cucerirea Chilie și Cetății Albe din mâinele moldovenilor, în tot Bugeacul (sudul Basarabiei), și în Dobrogea au fost aduși din Crimeea, câteva zeci

de mii de tătari și așezați în mijlocul Dobrogei care eră pustiu. Turcii ocupaseră țărmul Mării Negre și locurile din preajma pădurilor; iar românii s'au retras spre malul Dunării.

Popor de pradă și nededit la munca așezată a câmpului, tătarii dobrogeni stăteau gata la porunca sultanului; se aruncau asupra Țărilor Române la orice semnal, ca să fure și să aducă robi acasă. Când rușii au pornit cu războaie asupra turcilor și nu mai aveau încredere în tătarii din Bugeac, aceștia au fost strămutați în Crimeea, iar parte din ei au trecut în Dobrogea, îngroșând astfel populațiile musulmane ale provinciei.

Dobrogea toată a fost un mare lagăr turco-tătar cu pași, cetăți și oaste totdeauna gata: la Silistra, Hârșova, Măcin, vadul Isacei (pe unde treceau în Moldova, spre Polonia și Tataria).

La Babadag eră punctul de concentrare și un mare centru musulman, militar, religios și comercial. Călătorul turc Evliia Celebi ne descrie Babadagul de pe la 1650: «...Sunt aici 3 seminarii, 20 școli primare, 8 hanuri (oteluri) și 3 băi... Afară de acestea alte vreo 70 băi particulare. Sunt 390 prăvălii... Cele mai multe prăvălii sunt latinești și în ele se vând ștofe și prăvălii de arcuri și săgeți. Are 8 cafenele, tăbăcării și 11 techele (techea=schit, mănăstire de derviși=călugări turci).

Cu sfârșitul veacului al 18-lea și începând al 19-lea, populațiile mahomedane au început a se rări din pricina războaielor cu rușii. De atunci au căzut în declin. Viața liniștită de muncă și civilizație nu i-a putut cuceri.

Vremea războaielor trecând, ei nu se pot obișnui cu cerințele moderne ale lumii de azi. De aceea au

sărăcit, se sting pe încetul, — sau emigrează de unde au venit străbunii lor acum 500 de ani.

În anul 1879, am luat în primire (în cele două județe) 56.000 suflete credincioase lui Mohamed.

Așezarea Bulgarilor

Când au început războaiele turco-ruse, ținuturile dobrogene și nordul Bulgariei se transformaseră într'un câmp de lupte ce nu mai avea odihnă. În calea oștilor rusești cari înaintau spre Balcani, satele bulgărești se răsculau și ele alătura de rușii creștini împotriva turcilor. Vai de bulgarii răsvrățiți, când turcii alungau pe ruși! De aceea populația bulgară se ridică ca să scape de măcel și porneă spre Rusia, în sudul Basarabiei, unde erau locuri goale după plecarea tătarilor. Drumul acestor nenorociți fugari eră prin Dobrogea. Chiar autoritățile turcești ajutau populația bulgară să plece spre miază noapte, ca să scape de niște spioni și călăuze ai armatelor rusești. Unii pribegi găsind în Dobrogea locuri goale și o stăpânire turcească mai slabă, au rămas aici. Cei cari nu erau mulțumiți în Rusia și Basarabia, au trecut Dunărea îndărăt, așezându-se în județul Tulcea. De aceea se găsesc mai mulți locuitori bulgari în aceste părți.

Începutul emigrării bulgarilor în Dobrogea și prin Dobrogea s'a făcut după anii 1800 și au ținut până în ajunul războiului turco-ruso-român (1877).

Dar să lăsăm să vorbească pe un învățat bulgar care a străbătut Dobrogea, (profesorul Miletici dela Sofia) și a scris o carte prin 1902. Publicăm o tra-

ducere din capitolul despre «Dobrogea română» (trad. de d-ra A. C.).¹

«In Dobrogea română, populația bulgară este alcătuită din coloniști noi dela sfârșitul secolului al 18-lea și chiar până la războiul ruso-româno-

Bulgari dobrogeni în haine de sărbătoare
Portul național e de aceeași origină ca și al nostru.

turc. Ca obârșie, acești coloniști sunt din aceleași locuri din care sunt și coloniile bulgare dela Silistra și Varna, de oarece mai mulți din ei s'au

așezat aici, după ce au colindat Dobrogea câțiva ani dearândul, după pacea dela Adrianopol (1829). Căci drumul cel mai bun spre Rusia, unde se îndreptă puhoiul principal al emigrării, trecea prin Dobrogea. Și așa că din aceiaș puipina e populația bulgară dinprejurul Silistrei ca și cea din restul Dobrogii.

Emigranții își au obârșia dintre Șumla-Provadia, din Balcanii răsăriteni (între Cotel și Gulija) și din Tracia, din împrejurimile Slivnei, Iambol, Kavarlii și Adrianopole. E cunoscut că cei din Cotel în timpul dominației otomane, se duceau mulți în Dobrogea, ca ciobani. Așa că între coloniști, cei din Cotel ar forma partea cea mai numeroasă. Inșă așa însemnătate nu trebuie să dăm ciobanilor coteleni, de oarece foarte mulți din ei petreceau aici neînșurați, întorcându-se în urmă tot în Cotel. Ca Erchenii și Guliceni sunt buni colonizatori sătenii Aitoșeni din satele: Copara, Oraman, apoi din satul Glavan (Cavaclii) și în cele din urmă Adrianopolenii și mai ales cei din spre Cărcălice. Din Bulgaria de Nord, colonizatori energici și tari sunt emigranții din satele «Sărdjchi» așa numiți în Silistra «șicovji» din care sunt mulți în Dobrogea română și în Basarabia. *Să credem că în Dobrogea, afară de orașe, este și populație veche bulgară, ar fi să ne înșelăm singuri.*

Fapt e că numai turcii, cei mai numeroși în timpul împărăției lor, se pot socoti ca vechi, de oarece parte din ei sunt aici din timpul cuceririi acestei părți de către turci. Oamenii bătrâni din Bulgaria nord-est care au avut treburi în Dobrogea acum 70 ani, știu că țara e pustie, populată ici-colo cu turci și tătari...

Inceputul elementului bulgar în Dobrogea este sădit în timpul marelui emigrări a bulgarilor între 1801 și 1812 și în urma păcii dela Adrianopol. Iar după asta, până la 1850, a continuat colonizarea Dobrogeii cu diferite națiuni, din care după bulgari întâiul loc îl ține românii¹⁾.

După «Jurnalul Constantinopolului» (Tarigradschy vesnic) din 1850, d. Miletici socoate că în Dobrogea dela Silistra—Bazargic până între Balçic—Varna, spre miez de noapte ar fi așezate 3734 familii bulgare (compară cu statistica lui I. Ionescu dela Brad din aceeași vreme) care i-a numărat la fața locului: 1194 familii. Și e de aceeași părere cu profesorul A. Ișircof (care a cercetat Dobrogea în 1895—97): «Populația bulgară aici nu e mai mică de 35000 nici mai mare de 45000 suflete». (E vorba de jud. Tulcea și Constanța). «Să credem că sunt mai mult de 50000 de bulgari în Dobrogea, cum o facem adesea, înseamnă să ne înșelăm într'un mod grosolan» (Rominska Dobroza). «Vom arăta—scrie mai departe profesorul Miletici — satele bulgare mai de seamă ce cad la est de Silistra pe pământul românesc, arătând coloniile până la Tulcea și Badag».

Almalâu. Jumătatea populației e din satele Grebeniko, iar cealaltă jumătate «Șicovji». Acești din urmă s'au așezat aci la 1812 și se trag din satele: Enevo (Ianevo), Caspicean, Ravna, Krivna și Morcovcea din plășile Novipazar și Provadia.

Fugarii din Caspicean au stat la 1812 la Călărași (România) și o parte din ei s'au grăbit să treacă înapoi la Almalâu.

1) Citim adevărul în mărturiile pomenite la capitolul trecut N. A.

Bugeac. Aici jumătate din locuitori sunt români, iar cealaltă jumătate bulgari, din preajma Slivnei și Iambol.

Esekioi. Aici au fost mai înainte turci și bulgari șicovji. Turcii emigrează, iar bulgarii sunt acum în majoritate.

Galița. Șicovji și slivneni (din preajma Slivnei).

Gârlița. Slivneni.

Cuingiuk. Slivneni.

Canlia. Ercecenii și galiceni.

Câșla. Glaveni (din satul Glavan-Cavaclii).

Lipnița. Slivneni și iamboleni.

Garvânu Mare și Mic. Sunt sate turcești; iar acum, în urma războiului din 1877, sunt locuite de români și bulgari.

Parachioi. Emigranți români și bulgari.

Dobromir. Adrianopoleni.

Demirge. Iamboleni.

Ghiolpunar. Adrianopoleni.

În orașul *Tulcea*, locuitorii bulgari, după statistica română, sunt în număr de 3711 suflete. Cei mai mulți sunt din satele din prejur, dar sunt mulți și din Cotel și Șumla, cari au venit aici ca negustori. Satul apropiat Frecăței e locuit de români și bulgari, din diferite părți. Tot de diferite origini sunt și bulgarii din comuna *Beștepe* la est de Tulcea, aproape de Mahmudia.

În *Enichioi* sunt «zaralii» din spre Stara-Zagora.

În *Agighiol* sunt găgăuți, greci și bulgari din spre satul Coparan, plasa Anhalo.

Congas. Aici, unii sunt din satul Cercovna (plasa Provadia), iar alții din spre Stara-Zagora. Mai sunt și emigranți din 1828 din vechii locuitori ai satului *Gebege* (Belevo), plasa Varna.

Hagilar. Turci și bulgari de origină necunoscută.
Nalbant. Iamboleni.

Cinelii. Adrianopoleni.

Alibeichioi. Greci din preajma Varnei, satul Ac-dere; sunt și pușini bulgari.

Baschioi. Iamboleni.

Artmutlii. Sat turcesc cu pușini bulgari.

Satul Nou. Bulgari din diferite părți și români colonizați.

Camber. Bulgari din satul Glavani (Kavacii).

Cerna. E un mare sat de bulgari din satele Sma-dovo, Riș și Dragoevo (plasa Preslav).

Babadag. Aici sunt 1000 suflete bulgari din di-ferite părți.

Kamenca. Bulgari de origină necunoscută.

Ceamurlia de Sus. Din satele sârte: Crivna, Ravna și altele (plasa Provadia).

Ceamurlia de Jos. Din satele sârte (plasa Pro-vadia) din satul Dragoevo plasa Preslav și din Iamboli.

Eschibaba. Găgăuși bulgari și pușini bulgari din diferite părți.

Beidaud. Sunt bulgari găgăuși din Hambarlă Ca-raagaci și Slivneni din satul Haidar și altele.

Pașa-Câșla. Jumătate români, iar jumătate bulgari din satul Dragoevo și Riș (plasa Preslav).

Potur. Bulgari din satul Smedovo (pl. Preslav).

Casapchioi. Locuit de dragoevcenii (din satul Dra-goevo pl. Preslav) și traci (din Tracia) așa numiții «tocani».

Caranasuf. Bulgari din Riș și Smedovo plasa Preslav.

Sarighiol. Bulgari din Șumla și Provadia.

Sariurt. Bulgari din Iambol.

Hamangia. Slivneni și iamboleni.

În Alifac și Testemel, foste sate turcești, sunt bulgari din timpuri recente, precum și în Inan-Çeșme (foste sate tătărești) și altele.

Sunt bulgari împrăștiați și în multe alte sate în număr mic, iar ca negustori și cârciumari sunt a-proape pretutindeni».

Iar în altă carte, tot profesorul Miletici scrie: «Dela Marea Neagră, de lângă satul Imrichor și până la Dunăre n'am putut găsi nici o localitate cu populație bulgară băștinașă... A crede în existența unei vechi populațiuni bulgare în Dobrogea, ar fi să ne înșelăm singuri».

Profesorul Miletici adaugă că «în afară de găgă-uși, și de pușine colonii grecești, restul populațiunii creștine din jud. Varna, Balcic și Dobrici (Bazargic) și în mare parte din jud. Novi-Bazar, Provadia, Curtbunar și Silistra, ca și din întreaga Dobrogea este o colonizare recentă, care nu trece de 100 de ani, iar în cazuri extreme, nu trece de 150 ani».

Prin 1848—49, polonezul Korsak găsește case (familii) bulgărești în următoarele sate unde erau și cazaci: Hagi Ghenli, Beidaud, Ciamurlia, Ha-mangia, Caramanchioi, Periclia (jud. Tulcea); la A-nadoichioi, Satiichioi (jud. Constanța), la Calipietro (lângă Silistra) Badjah și Aidemir. Bulgarii dobro-geeni, sunt toți coloniști proaspeți, cum arată numele turcești ale satelor.

Bulgarii veniți în cadrilater prin veacul trecut, sunt în mare parte dela Kotel și împrejurimi. De ce neam sunt ei, prin amestec de sânge, o spune ma-rele geograf sârb Cvijci, care numai prietenul româ-nilor nu eră: «Sate aromânești existând încă în secolul al XVIII-lea în Srednia Gora și în Rodope.

Ele s'au bulgarizat... Dar familii numeroase bulgare, mai cu seamă în Balcani și în Srednia Gora, sunt cu siguranță de obârșie aromânească. Orașele de meseriași bulgari, Gabrovo, Selviievo, chiar cele dela munte, Kotel, Jeravna și altele, sunt foarte cunoscute. Se pare că populația lor e de origină bulgaro-română...» (după almanachul Frățilia; scrie Em. Bucuța).

Vrednic de luat în seamă e faptul că femeile bulgare poartă fote asemănătoare cu ale noastre, cum și alte cusături.

Portul acesta este sau împrumutat dela noi, sau e o moștenire dela populația băștinașă a întregii peninsule balcanice: iracii.

Aceste femei sunt ale bulgarilor din părțile Dunării (numiți «horcoi» sau «erlii»—băștinași). Bărbajii poartă pantaloni strimți de postav alb, ca oltenii noștri. Balcangii, cei veniți dinspre Balcani, poartă șalvari, poturi, de modă turcească. Greșit le zicem pantaloni «bulgărești».

Găgăuții.

Locuiesc în satele ținutului Caliacra, spre Mare, ca de pildă: Ghiaur-Suiuciuc, Mihăileni, Pădurenii, Vânători; prin jumătățile de sate: Caverna, Caramanlă, Caracașchiori, Ghiorman, Iazagilar, Stânca; sau risipiți prin Bazargic, Balcic, Șabla, Dropia. Numărul lor în acest județ, ar fi cam 8000 suflete. În județul Tulcea îi aflăm pe la Beidaud, Eschibaba, Agighiol, Alibeichiori (com. Ferdinand I). Portul lor e ca al tuturor creștinilor dobrogeni, — modă turcească în parte. Limba lor e plină de turcisme. Unii însă (cei din Alibeichiori) au multe cuvinte grecești în limbă.

După unii învățați, găgăuții sunt rămășițele cumanilor creștinați înainte de venirea turcilor. Având aceiaș limbă ca și turcii (fiind de origină comună) s'au păstrat în insule risipite în Dobrogea, numai cu ajutorul religiei creștine. Alți învățați susțin că ar fi greci foarte vechi, cari au fost câștigați pentru limba turcă, dar și-au păstrat religia creștină. Acești găgăuți aduc mult la înfățișarea feței cu românii dar și cu horcoii, bulgari dunăreni, cari seamănă, cu noi și la portul național.

Așezarea Rușilor (cazaci ucraineni și lipovenii)

Cei dintâi ruși ce s'au așezat în Dobrogea au fost pe vremea lui Dumitru Cantemir, — începutul veacului al 17-lea. Pe atunci începuse în Rusia o sectă religioasă zisă a *rascolnicilor*, a *starovieților*, sau *lipovenii* de azi. Mitropolitul Nikon al Rusiei se apucase să îndrepteze cărțile sfinte, cari împrăștiindu-se prin scrisul de mână (tiparul era prea rar în Rusia), ajunseseră să cuprindă greșeli de înjeles. Poporul simplu și neștiutor, credeă că așa cum scrie cărțile vechi de mână este adevărata religie a lui Christos. Ba odată cu eresurile născute din copiile greșite, credincioșii s'au depărtat și dela datina creștină ortodoxă. De pildă: unii se închinau cu două degete, purtau barbă... Nevoind să primească nici o schimbare cerută de sfântul sinod în cap cu Nikon mitropolitul, «păstrătorii credinței vechi» — starovieții, — lipovenii, — au fost siliți să fugă din Rusia cu familiile lor. Altfel erau prigoniți ca toți ereticii și socotiți dușmani ai bisericii. Au trecut în

Țările Române. Fiind meșteri pescari, s'au așezat pe lângă bălțile dela gurile Dunării.

În Dobrogea au fost foarte bine primiți de autoritățile turcești, fiindcă urau pe rușii ce-au «spurcat» credința adevărată în Christos. Turcii le-au dat libertate deplină să pescuiască la gurile Dunării, nesupărându-i cu dări. I-au folosit în războaiele cu rușii; ba s'au gândit să-i organizeze militărește deosebit cu un hatman de al lor. Fiind meșteri vânători de apă, porneau cu luntrile după pradă pe urma corăbiilor. Acești temuți bandiți și hoji de mare au dat mult de lucru corăbierilor și negustorilor.

Iată că spre sfârșitul veacului al 18-lea se ivește la gurile Dunării alt soi de ruși: sunt *cazaci dela Nipru, rutenii, malorușii sau haholii*. Erau organizați militărește, sebeau în tabere, aveau comandanți aleși și trăiau din prăzi: «Dela Nipru s'au aruncat în bărcile lor și au sburat pe apă peste Dunăre» în Dobrogea. Și pe ei i-au primit turcii, dându-le loc de pescuit tot la gurile Dunării. Aici s'au luat la harjă cu lipovenii. Fiind mai buni ostași i-au aiungat, cuprinzându-le pozițiile și satele: Dunăvețele și Morughiolul și altele. Lipovenii s'au împărțiat pe la Mahmudia, în Deltă, Sarichioi, în Deltă, Jurilofca, Slava Rusă și Cercheză, Tulcea, Carcaliu, Ghizdăvești până la Tătărița lângă Silistra și Bordușani în Ialomia. Cazacii s'au așezat la cele două Dunăvețe, Morughiol, Sf. Gheorghe în Deltă, la Telița, Tulcea, Taița, Țiganca și alte părți. Această risipire în Dobrogea a cazacilor s'a făcut după 1828, când rușii prin iscoade i-au atras de partea lor, prefăcându-i în spioni și când intrând certurile între ei, și-au stricat organizația militărească. De atunci au rămas pescari ori au trecut la

meseria statornică de plugari, pe unde s'au așezat.

Până atunci, cât au fost ostași, treceau în cete în Țările Române ca să fure obiecte bisericesti, clopote...; au luat parte la potolirea răscoalei grecilor eteriști în 1821. Iar când Rusia a început să-i înroleze în armata regulată, numeroși dezertori veneau la cazacii dela gurile Dunării și Dobrogea, să trăiască în liniște.

În 1879, recensământul populației ruse din Tulcea și Constanța arată: 8561 suflete de lipoveni și 5736 suflete de cazaci ucraineni.

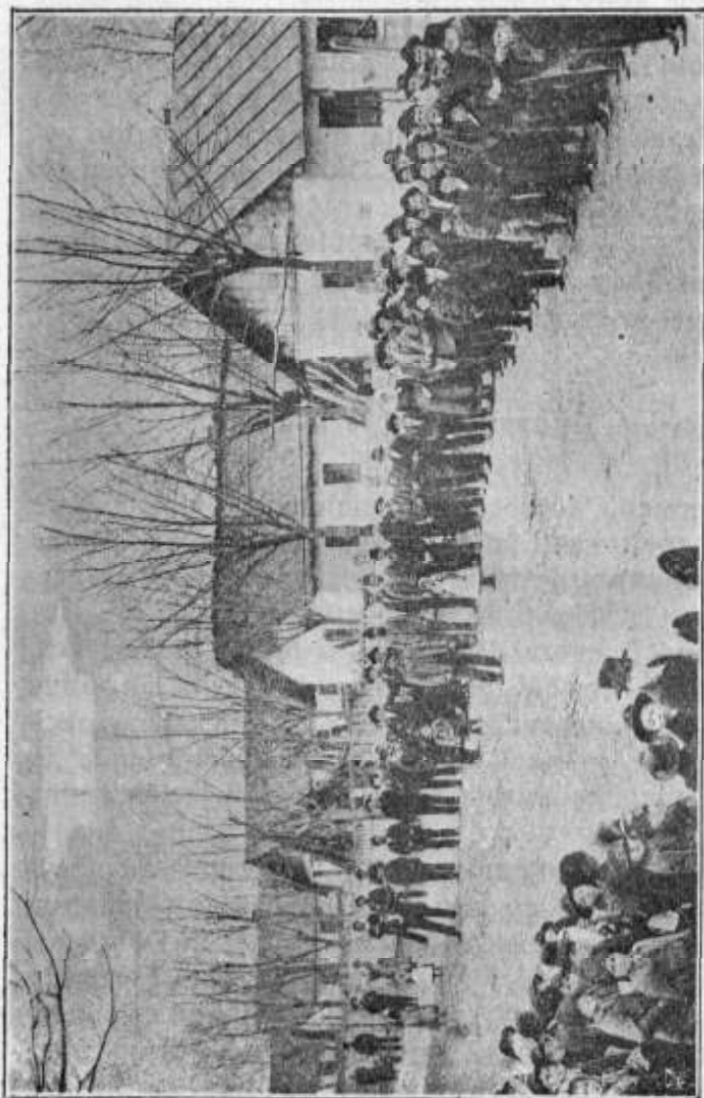
Germanii așezați în Dobrogea.

Germanii dobrogeni sunt coloniști veniți aici între anii 1841—1891, adică în timp de 50 de ani. Aceste pâlcuri s'au desfăcut din masa coloniștilor germani așezați mai de mult în Rusia.

Când Bugeacul Basarabiei a fost golit de tătari, băștinașii români fiind împinși de aceștia spre apus rușii au început să aducă aici coloniști: cazaci, ucraineni, germani, ce nu erau mulțumiți unde au fost odată colonizați, cum și bulgari fugari de teama turcilor.

Parte din germanii aceștia, fie că nu le-au plăcut locurile, fie că nu s'au putut împacă cu stăpânirea rusească, au trecut în «țara turcului» în Dobrogea.

Cei mai vechi coloniști nemți sunt cei așezați în nordul județului Tulcea: Acpunar (unde s'a făcut descălicarea întâilor sosiți), Atmagea, Tulcea, Malcoci, Ciucurova, Cataloi... Dece au plecat din Rusia? Poate din cauza legii rusești de colonizare a împărătesei Ecaterina III (a doua jumătate a veacului

Vedere din comuna Cataloi (jud. Tulcea).

al 18-lea) prin care se oprea vânzarea și împărțirea lotului de colonizare; poate că din cauza secetei de câțiva ani la rând, de boli și de lipsă de pământ.

Casele întâilor coloniști veniți în Dobrogea erau niște biete colibi învelite cu stuf, bordee sărăcicioase...

Al doilea rând de coloniști au venit între 1873-1883, oprindu-se în mijlocul Dobrogii, pe la Cogeaalac, Tariverde, Facria, Caramurat, Colielia, Constanța, Cogeaia.

Motivul emigrării acestora în Dobrogea e că Rusia luase câteva măsuri care le stânjeneau libertatea: recrutarea în armata rusă, dările și controlul administrației de sîi.

Ultimul convoiu de emigranți veniți din Rusia au venit la noi în Dobrogea pe la 1890-91, așezându-se în sudul Dobrogii (la Cobadin, Sarighiol, Mangeapunar, etc.). «O lege rusească din 1890 interzice tuturor cetățenilor străini nu numai să cumpere pământ și proprietăți, dar chiar să are și să semene pe pământ rusesc. Mai departe, erau opriți de a-și construi biserici. În anul următor limba rusească deveni obligatorie în toate școlile imperiului» (scrie d. I. Georgescu în «Analele Dobrogii, VII). Nevoind să se supună, aceșii însetați de pământuri noi, ca lacomul din «Cât pământ îi trebuie unui om» de Tolstoi, au pornit spre miazăzi la noi.

Numărul azi nu trece de 10.000 în toată Dobrogea. Sunt harnici și model în sate ce pot fi date de pildă tuturor: își întrețin școlile și bisericile lor, primesc din patria depărtată reviste și jurnale, și nu se desnaționalizează.

STATISTICA LOCUITORILOR DOBROGEI. PROPRIETATEA.

Pe o suprafață de două ori cât Dobrogea, Belgia hrănește o populație de 23 ori mai numeroasă.

Am luat la 1878 vre-o 296 sate — niște bordee și colibi în mare parte și unele ruinate de războiu, — ca să ajungem azi la 722 de sate (cu cadrilaterul) și 16 orașe și orașele cu totul schimbate ca înfățișare, număr și frumuseță. Dobrogea ar putea hrăni de 3 ori mai multe suflete ca azi. Pe când un dobrogean cultivă un mijlociu 15 ha — 20 ha, un francez din Franța 4—5 ha, un italian, un german și un belgian 1 hectar abiă.

Dobrogea este partea din țară cu populația cea mai rară pe klm. p.: Abiă dela 30—40 locuitori. În vreme ce sunt 40 de județe (între 71 total) cu o populație de 2 ori mai deasă și mai mult.

După o statistică germană din 1879, totalul populației județelor Tulcea și Constanța eră de 116.732 suflete. Din acestea erau români 24.314, mahomedani (turci și tătari) 56.000, bulgari 16.479 și ruși cu alte naționalități la un ioc 13.980.

În 25 de ani, la 1905, populația aceasta s'a în-
doit: 298.000 suflete. Populația Dobrogii pe 1927
este precum urmează

Jud. Tulcea:

Români	102.293	suflete
Bulgari	28.361	»
Mahomedani	5.785	»
Ruși (lipoveni și ucrainieni)	34.812	»
Alte naționalități	9.258	»
Total	180.509	suflete

Jud. Constanța:

Români	154.338	suflete
Bulgari	21.565	»
Mahomedani	28.952	»
Ruși (lipoveni și ucrainieni)	3.347	»
Germani	7.300	»
Alte naționalități	13.236	»
Total	228.738	suflete

Jud. Durostor:

Români	31.978	suflete
Bulgari	66.044	»
Turci	88.642	»
Alte naționalități	3.556	»
Total	190.220	suflete

Jud. Caliacra:

Români	12.346	suflete
Bulgari	70.707	»
Mahomedani	49.296	»
Găgăuși	7.545	»
Alte naționalități	5.864	»
Total	145.758	suflete

In toată Dobrogea sunt 751.225 locuitori. Din acestea sunt:

Români	300.955
Bulgari	188.677
Mahomedani	173.104
Ruși (lipoveni și ucrainieni)	43.159
Alte naționalități	45.350

Proprietatea.

In 1901, după statistica lui I. N. Roman, bun cunoscător al problemelor dobrogene, proprietatea dobrogeană era astfel împărțită:

Naționalitatea proprietarilor	S U P R A F A T A S T Ă P Ă N I T A						In toată Dobrogea	o/ o
	Până la 10 ha.		10—100 ha.		peste 100 ha.			
	Constanța	Tulcea	Constanța	Tulcea	Constanța	Tulcea		
Români	61.133	42.000	152.572	19.432	115.849	1.696	392.787	63,8%
Bulgari	12.973	47.737	15.029	21.515	11.491	1.197	109.954	17,9%
Mahomedani	24.725	10.253	14.669	4.612	4.724	300	59.284	9,6%
Ruși (și lipoveni)	1.818	20.513	908	1.390	200	—	24.828	4%
Germani	1.771	4.876	2.579	4.160	3.301	131	16.818	2,7%
Alte naționalități	1.172	3.111	1.458	636	5.373	400	12.150	2%
Total	103.613	128.490	187.315	51.745	140.944	3.724	615.821	100%

Precum se vede din acest tablou, aproape două treimi din pământ erau în mâini românești, iar restul, ceva mai mult decât o treime, era proprietatea celorlalte naționalități minoritare la un loc.

Astăzi, proprietatea românească a crescut și mai mult în cele două județe, dela 63,8% la 72—75%.

În 1926, proprietatea în hectare era astfel împărțită:

	Mare proprietate	Mică proprietate
Tulcea . . .	1.060 ha.	226.951 ha.
Constanța . .	28.987 »	330.410 »
Durostor . . .	2.121 »	153.464 »
Caliacra . . .	<u>115.576 »</u>	<u>203.359 »</u>
Total . . .	217.744 ha.	914.184 ha.

Caliacra era în 1926 întâiul județ pe țară cu mare proprietate (jumătate din totalul miciei proprietăți în mâinile câtorva).

VIITORUL AGRICULTURII, CREȘTEREA VITELOR, GRĂDINILE ȘI PĂDURILE; BOGĂȚILE SUBSOLULUI.

Pământul Dobrogei, prin felul alcătuirii lui și prin clima de aici, este cel mai puțin rodnic dintre solurile României. Puținul de bună calitate ce se află pe fundul vailor și pe unde au fost păduri (în jud. Durostor, Tulcea), cum și o parte din jud. Caliacra înseamnă cam un sfert din suprafața agricolă a regiunii. Orice țărăn dobrogean știe că pământul lui nu e de valoarea productivă ca al celui de peste Dunăre, — în general vorbind. După datele statistice ținute pe câțiva ani, producția mijlocie la hectar este în urma celorlalte provincii. Numai orzul dobrogean și grâul de Caliacra întrec această mijlocie. Să vedem, de pildă, producția grâului la hectar pe 1926 în cele patru județe.

Jud. Tulcea	6,8 chintale
> Constanța	5,8 »
> Durostor	9,8 »
> Caliacra	8,2 »

Media e de 7,6 chintale la hectar. În județele du-

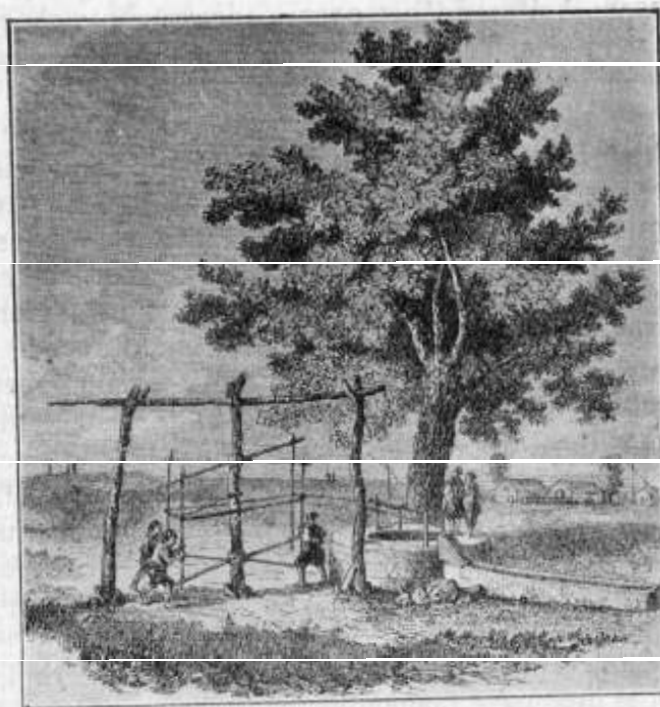
nărene ale Munteniei și Olteniei, media este 8,2; în cele de sub Carpați 9 și 10; în județele de pe valea Siretului și Prutului este de 10; în Bucovina 13,2; în Basarabia 7,9; Ardeal 10,6

Solul arabil dobrogean este subfire. Sub el se află stratul de pământ calcaros (văros), sfărâmat sau în bolovani, ori pământ argilos, ori nisipos, — care sugerează umezeala ca buretele. De aceea pajiștile de pe dealuri, iamașurile, cum începe puțină secetă, se pârjolesc. Este așa de neregulat acest strat arabil încât aci e îmbelșugat, iar dincolo, la mică distanță lasă să iasă afară sfărâmăturile de roci, ori chiar colți de stânci. Pe costișe și pe vârfuri de dealuri, nu departe de arături, găsești cariere de piatră. Clima îndeobște este uscată și secetoasă prin puținele ploii ce cad (mai ales în mijlocul Dobrogii) și prin vânturile uscate de stepă ce bat mereu și ard vegetația.

Poate e și altă cauză pentru care agricultura dobrogeană a rămas mai în urmă. Dobrogea este lipsită de tradiția plugăriei. Aici a fost raiul păstoritului. Turco-tătarii n'au fost niciodată cultivatori de pământ. Puțina plugărie ce se făcea aici era doar pentru hrană și nu pentru comerț, — dar și aceasta se lucra cu unelte primitive ca acum mii de ani. Locuitorii Dobrogii ce s'au adăugat băștinașilor n'au venit în mare parte ca plugari, ci ca crescători de vite (mocanii, de pildă), — afară de coloniștii nemți. Trecerea dela păstorit la agricultură s'a făcut de nevoie într'un timp scurt; și foștii ciobani, cari n'aveau obișnuința meșteșugului plugăresc, n'au putut ajunge prea repede buni agricultori. Pe de alta, lipsa căilor de comunicație până acum 10—20 de ani, a împiedicat răspândirea uneltelor

bune și mașinilor agricole în satele unde paragina turcului fatalist răspândise credința că numai dacă Dumnezeu vrea, țarina rodește. Putem urmări dezvoltarea agriculturii în paguba creșterii vitelor după statistici.

În 1885 erau 242.000 ha. semănături.

Fântână dobrogeană (după Kanitz).

În 1905 au ajuns 609.000 ha. semănături

Adică în 20 de ani suprafața culturilor agricole (Tulcea și Constanța) aproape s'a întreit. Iar în 1926, aceleași două județe au avut cam 700.000 ha

semănături. Ce e de făcut pentru a îmbunătăți agricultura acestei regiuni? Zicătoarea danezilor să ne stea scrisă cu litere de foc înaintea ochilor ca o lumină călăuzitoare: «Niciodată nu se poate spune că un pământ poate fi rău, ci numai plugăria poate fi rea». Să grăbim primenirea metoadelor de plugărie rutinară prin cele mai potrivite regiuni secetoase: Arături adânci, ogoare, îngrășăminte din gros, mașini și soiuri de cereale rezistente în pământuri uscăcioase.

Să se încerce și în Dobrogea experiențele de plugărie ale americanilor în ținuturi secetoase și sterpe, — așa zisele «dry farming»-uri. Ministerul agriculturii prin doi specialiști (d-nii I. Ionescu-Siseșii și chimistul agricol Seidel) experimentează asemenea metode în Bărăgan și sudul Basarabiei. Dece nu s'a întins încercările și în Dobrogea? De va fi nevoie, va trebui să aducem agronomi specialiști în culturi uscate, pentru a da consultațiuni agriculturii dobrogene care e bolnavă. Și agronomii județului cât sunt, vor trebui să intre în rol, în meseria lor. Să facă apostolat agricol factic. Eu au nevoie să se ridice în ochii sătenilor, cari trebuie să vadă în ei un doctor și un învățator, într'ale pământului.

Camerele agricole să nu creadă în conferinți, în foi și broșurele răspândite, pentru o agricultură mai bună. De 30—40 de ani risipim vorbe în vânt și agricultura n'a făcut un pas mai departe. Ne trebuie pilde, fapte sub ochii tutorora. Cele 3 școli elementare de agricultură (la Hamangia, Murfatlar și Bazargic) și ferma de lângă Silistra, influențează cu prea puțin agricultura regiunii. Dece camerele agricole și d-nii agronomi câți sunt în fiecare județ

nu organizează excursii cu țărani la ferme, la gospodăriile din Banat, de pildă?

Cetim în «Curentul» din Sept. a. c. un asemenea caz:

«Camera de agricultură a județului Turda, a făcut o vizită de studii în județul Turda. Excursia a fost condusă de d. Valer Moldovan, președintele camerei, împreună cu un număr de peste 40 săteni, preoți și învățatori.

S'a vizitat cu această ocazie fermele agricole Rugoș și Pereg, coloniile Nădlag, Pecica și Cenad, precum și crescătoriile Siementhal, Comloș și Grabatz».

Dece nu se stăruiește să se sporească numărul fermelor, școlilor de agricultură? Dece nu întemeiază puncte agronomice, stațiuni mici de experimentare pe unde sunt agronomi regionali? Dece nu se trimit flăcăi de prin sate ca ucenici agricoli la fermele statului? Apoi: concursuri agricole și premii sătești pe sate, expoziții dese, răspândire de mașini, unelte, semințe selecționate în condițiuni neîmpovărătoare, etc. Și cât mai puține sfaturi scrise din cancelarii. Avem o bogată bibliotecă agricolă populară, care stă necitită și nefolosită practic.

În sfârșit, educația agricolă sănătoasă va începe atunci când va veni reforma învățământului practic rural. Când fiecare sat va avea agronomul lui cu școală inferioară sau medie, ca profesor de cursul complementar și de adulți, ca lucrător al terenului comunal de experiență și al grădinei școlare din fiecare sat.

Creșterea vitelor.

Dobrogea până la 1877 a fost, cum am mai spus o mare stână. De atunci până azi, îndoindu-se și întreindu-se populația, vitele s'au împușinat. Deși după statistici, vitele unele au sporit și altele au scăzut, socotite pe capete de familii însă, numărul lor e cu mult mai mic ca acum 50 de ani. S'au strimtat locurile de pășune, iar balta nu poate cuprinde atâtea vite ca altă dată.

În Dobrogea veche, în 1905 (la 25 ani dela alipirea Dobrogii) numărul cailor s'a îndoit; boii și vacile au sporit cu 3 sferturi; iar oile s'au împușinat cu un sfert.

În anul 1880 erau 45198 cai, 100486 boi-vaci și 783189 oi.

În anul 1905 erau 97219 cai, 177447 boi-vaci și 577304 oi.

În anul 1926 erau 98294 cai, 125536 boi-vaci și 688260 oi.

Pe județe în anul 1926:

Boi-vaci:

Jud. Caliacra 35004, adică jumătate cât are fiecare din județele: Ialomița, Ilfov, Brăila.

Jud. Constanța 80059, — cam cât fiecare din aceste județe.

Jud. Durostor 55424	peste jumătate din fiecare
» Tulcea 45477	

Cai:

Jud. Caliacra 25592.

» Constanța 58972.

» Durostor 31392.

» Tulcea 39322.

Adică fiecare județ are cam jumătate din caii Jalomitei sau ai Brăilei, sau ai Ilfovului.

Oi:

Jud. Constanța 489744 (întâiul pe țară, Ialomița e al II-lea).

Jud. Caliacra 279222.

» Durostor 237816.

» Tulcea 247296.

Aceste 3 județe din urmă vin cam al 20-lea între toate județele României (71).

Pădurile și grădinile (livezile, viile).

Una din cauzele pentru care Dobrogea a ajuns o regiune prea des bătută de uscăciuni, este împușinarea pădurilor; iar această împușinare a vegetației de umbră și păstratoare de umiditate, a adus după sine secarea izvoarelor, a pâraielor ce se scurgeau odată pe văile dobrogene.

Sate întregi au pierit din pricina lipsei de ape, mutându-se aiurea; și tot de aceea satele dobrogene sunt pitiite pe funduri de văi.

În vremuri trecute, turcii au tăiat fără milă pădurile pentru foc și mai ales pentru construcții.

Ion Ionescu dela Brad povestește în 1850 ce-a auzit dela un tătar bătrân: «Țara, zicea el, n'a fost altă dată ca acum. Mai de mult erau sate în locuri unde e greu să le bănuiești astăzi. Acum satele nu se așează în Dobrogea decât unde găsesc izvoare și așa trebuie să fi fost totdeauna. Unde au secat izvoarele, au dispărut și satele. Cum izvoarele seacă unde nu sunt păduri întinse, pustiirea pădurilor a avut deci o mare inițiență asupra climatei și țării».

Cel mai sărac județ în păduri este jud. Constanța (25670 ha.); de aceea este cel mai secetos.

Jud. Tulcea 83082 ha.

» Durostor 89306 ha.

» Caliacra 32088 ha.

Încă din anul 1882 (prin legea proprietății imobiliare) s'au destinat comunelor câte 1 ha. de familie pentru împădurire. Păcat că această măsură nu s'a aplicat. S'au făcut, e adevărat, câteva pepiniere și plantații de salcâmi, dar îs prea puține aceste flori în pustiu, — și războiul le-a distrus în parte. Înainte de 1916 abia am avut 3000 hectare plantații, iar pădurile hotărâte prin lege ocupă azi abia a 8-a parte din suprafața destinată. Cele ce sunt în ființă se împușinează mereu.....

Aceiaș sărăcie se constată și în cultura pomilor fructiferi. Excepție fac satele din pragul Dunării (nu toate) ale căror livezi sunt o podoabă a jinutului.....

Dece n'am aveà aceiaș privese și unde se poate și în lăuntrul țării? Dece n'am umple grindurile bălșilor cu gutui de baltă?

Jud. Tulcea are 17 hectare pruni și 360 de hectare de alți pomi fructiferi.

Jud. Constanța are 7 hectare pruni și 121 hectare de alți pomi fructiferi.

Jud. Durostor are 1898 hectare pruni și 2282 hectare de alți pomi fructiferi.

Jud. Caliacra are 13 hectare pruni și 80 hectare de alți pomi fructiferi.

În această privință, Dobrogea cu pomăritul stă în urma jud. Ialomița și Ilfov.

Cu viile însă Dobrogea se poate lăuda. Podgo-

riile dela Sarica ¹⁾, Bădila, Sarichioi (jud. Tulcea) și Ostrov (jud. Durostor) sunt vestite în toată țara pentru calitatea vinului.

Jud. Tulcea are 6090 hectare vie.

» Constanța » 2789 » »

» Durostor » 3473 » »

» Caliacra » 578 » »

Aceiaș cruciată ca și în agricultură, trebuie pornită în toată Dobrogea, pentru a-i da, prin silința obștească a satelor cu ajutorul Statului, păduri și cât pomărit poate crește aici. Proverbul agricol danez se potrivește și pentru păduri și livezi.

Întâiu trebuie dusă o luptă împotriva credinței greșite că Dobrogea fiind o stepă arsă, nu e proprie pentru copaci și umbră. Cei ce se cred astfel au stepa în sufletele lor; nu iubesc verdeața, umbra și floarea. Stepă este o moștenire trecută nouă prin imitație dela foștii călăreți ai pustului cari n'au iubit podoabele naturii. Prin toate mijloacele să pornim lupta împotriva peisagului dobrogean, trist și monoton, prin lipsa de culori înveselitoare; și nu numai de dragul podoabei, ci și pentru un folos practic. Să nu rămâie școală, biserică și orice așezământ public fără vatra de flori, fără pâlcul de pomi cu roadă și șiragul de copaci umbroși în preajmă.

Serbarea pomilor, a florilor și a arborilor e mai necesară în Dobrogea ca ori unde. De aceea am stărui pe lângă Ministerul Instrucțiunii publice să facem în această toamnă, cu prilejul sărbătorilor

1) Împărăteasa Rusiei, Ecaterina II, (veacul al 18-lea) de aici își cumpără vin pentru curtea sa.

dobrogene, o sădire de pomi și copaci, cu ajutorul școalelor, la sate și orașe. Ar fi semnalul de început al acestei campanii.

Să se aplice legea pădurilor comunale votată acum câțiva ani; să vedem măcar un început. Să se înmulțească pepinierele viticole (pentru a se stârpi vița «terasă»), pomicole și silvice, — cu plantații adaptate climei și solului Dobrogii. Să vedem școli de viticultură și pomicultură la Niculișel (jud. Tulcea) la Ostrov și Turtucaia și în mijlocul «stepei» dobrogene. Incurajări de plantații în toate satele și dealungul drumurilor, prin toate mijloacele, etc.

Dacă turcii au avut cișmelele lor vestite, noi ar trebui să dăm Dobrogii fântânile arteziene; nu numai pentru nevoile caznice și pentru vite, ci și pentru udat grădinile. În orice fund de vale trebuie scobit și umplut cu fântâni. Numai așa, prin belșugul apei, se poate desvoltă grădinăritul.

Bogățiile subsolului

Adevărata bogăție minieră a Dobrogii o formează carierele de piatră (zisele canarale), pentru construcție, pentru var și pentru pietruit șoselele. La Turcoaia — Iacobdeal și la Greci, nu departe de Măcin, se scoate granitul de cea mai bună calitate. Lângă Isaccea, Bașchiori și Tulcea se găsește un fel de marmoră colorată. Dobrogea e plină de cariere de piatră calcaroasă pentru facerea varului și cimentului; de caolin pentru fabricarea farfuriilor și cănilor; de pământuri pentru fabricarea culorilor de pământ (ocruri); de lut galben (loessul) pentru fabricația țiglei și cărămidei; apoi nisip, pietriș, etc. Pământ coalinos se găsește în preajma Măcinului.

comunei Greci, Cavargic, Șeremet, Tortoman (jud. Constanța); pământ colorat pe la Șeremet-Cavargic; savura peia Hârsova, Paiaș, Carol I, Topal, Rasova, Cernavoda, Greci, Turcoaia, etc.

Pe anul în curs, carierele Statului — concesionate, arendate — în toată Dobrogea sunt în număr de 76, cu o suprafață ce atinge 1300 hectare (piatră brută calcară, savură, nisip, pietriș, pământ colorat și caolin, pământ pentru cărămidă și țiglă, granit, gresie).

Din dealul Altântepe între comunele Eschibaba și Ceamurlia (jud. Tulcea), se scot minereuri (pirite) pentru extragerea aramei și acidului sulfuric. Producția societății «Creditul minier» pe anul 1927 a fost aici de 117.800 kgr. minereu curat și 630.320 kgr. minereu sărac.

Nămolul dela Techirghiol și Tuzla lângă Balcic este o adevărată binecuvântare pentru sănătate. Tot așa va fi și cu apele sulfuroase dela Mangalia. Apoi plaja Mamaia de lângă Constanța, plaja Mangaliei și cea dela Ecrene mai la sud de Balcic, pentru băi de mare, pot ajunge pline de faimă, când om ști să le împodobim cu clădiri anume și cu grădini în apropiere.

PESCUITUL IN DUNĂREA DE JOS ȘI IN MAREA NEAGRĂ.

Cum stăm azi și ce trebuie să facem pentru
ziua de mâine.

Bogăția apelor noastre nu interesează numai pe locuitorii din preajma lor, ci pe oricine, până la țăranul care a luat în mână un jurnal să afle cum merg rosturile țării. Cu toții trebuie să ne cunoaștem nevoile obștești, ca să știm ce avem de făcut din acel dorit «mai bine». Pescuitul la români este o îndeletnicire tot așa de veche ca și plugăria; și unul din principalele izvoare ale avuției noastre economice. Numeroasele unelte și meșteșuguri de prins feluritele soiuri de pești (din apele de munte, râuri, lacuri, Dunăre și Mare) fac această dovadă. Nu-i sat în vecinătatea vre-unui râușor sau lac, în care să nu afli câteva unelte pescărești. Odată satele noastre depărtate de ape își făceau singure iazuri (heleștae) artificiale pentru mori și crescut crap. Azi abia găsim în cuprinsul României 12 heleștee artificiale pentru cultura crapilor, păstrăvilor, mrenelor... Producția lor e abia de 10 kgr. la

hectar, în loc de 300 kgr. la ha, cât dau iazurile din străinătate, — o adevărată bogăție acolo! Și astăzi pescarii Dunării, dealungul României, pe amândouă malurile, sunt români în cea mai mare parte. Dela Tulcea în jos, pescarii români s'au rărit, fiind înlocuiți cu ruși, pe vremea ocupațiilor turcești și rusești. Că au fost pescari români și în acest cot de țară unde brațul Dunării atât de cunoscut în vechime (Sfântul Gheorghe) se varsă

Pescari turtucăeni.

în Mare, ne dovedesc numirile românești păstrate în părțile unde e pescuitul cel mai bogat din Dobrogea: Portița, Dolojman, Cetățuia, Biserița, etc. Bătrânii satelor românești de acolo (Sarighiol, Calica, Sarinasuf, Enisala, etc.) spun că «părinții lor erau primii vătăfi la năvoade și că ei au învățat

întâi pe ruși să tragă cu năvodul, căci aceștia veniseră aici numai cu carmacele și setcele». (Scrie cel mai învățat român în știința pescărilor, d-l dr. Antipa).

Vestijii noștri pescari au înfiripat întâiul export comercial acum sute de ani, când Țările Române abia se încheau în state cărmuite de voievozi.

Carerele cu pește sărat și icre, porneau dela Dunăre și dela gurile ei în Ardeal și Polonia.

Corabiile depărtatei Veneții, când aduceau în porturile noastre mărfuri italiene, se întorceau acasă cu pește conservat și icre. Despre morunii dela Chilia vorbesc o sumedenie de acte comerciale și cronici de acum sute de ani. Căci românii trăitori între brațele Dunării și pomeniți de o cronică din Nürnberg după anii 1400, erau de bună seamă pescari. Aceștia au botezat poate atâtea lacuri, gârle, grinduri cu numiri românești ce se păstrează până azi în Deltă.

În zilele noastre România stă în fruntea țărilor cele mai bogate în ape naturale de pescuit. Dar nu și în ceea ce privește cantitatea și calitatea peștii prins. Apele dulci pescuibile ale României au o întindere cam de 600000 hectare. Producția acestor ape e de tot mică: Abia se prind 60 kgr. pește la hectar și nu de calitate cea mai bună, în loc de 200 kgr. la hectar și de calitate cea mai aleasă. cum dau apele din țările cu organizații pescărești după toate regulile științei. Barem pescuitul la Mare e ca și cum n'ar fi: Coasta Mării Negre, dela gura Nistrului la Ecrene, are o lungime de 490 km. Pe această lungime și pe o lățime de 30 km. în larg, — cât ține Marea teritorială română, — avem o suprafață de pescuit în Mare ce apropie cifra de

un milion și jumătate de hectare. În această uriașă întindere de apă bogată în pește abia se prinde 1 kgr. pește pe un hectar! C nimica toată... De unde în alte țări cu Mare, 90% din pește e prins la larg și restul lângă țărm, la noi totul e prins lângă mal.

Cu toate că România stăpânește cam 2 milioane hectare de pescuit, cu un număr de 9—10000 de pescari cu autorizație (număr foarte mic), peștele a ajuns un aliment național foarte scump față de țările care n'au apele noastre (Cehoslovacia, Ungaria, Austria, Germania). În alte țări, peștele e de 5—6 ori mai ieftin decât carnea, la noi ajunge de două ori mai scump decât carnea. Este ceva de necrezut și pe dos, dar așa e.

România mică își îndestulă populația cu pește, ba și exportă câteva milioane de kgr.; azi România mare e silită să aducă în mijlociu pe fiecare an cam 10 milioane kgr. pește conservat pentru consumul intern.

Economia noastră piscicolă e bolnavă din multe pricini: Ape bogate cu foarte săracă producție și de calitate inferioară; lipsă de meseriași buni și mulți lipsă de mijloace comerciale și industriale, etc.

Este adevărat, sunt pescari (pușini: Turtucăenii cei dintâi, Gropeneni din jud. Brăila, un mănunchiu de câteva sate dobrogene și o parte din rușii dobrogeni) cari au atâtea cunoștințe despre viața peștilor și prinsul lor, despre geografia bălților, că au pus în uimire pe oamenii de știință ce au învățat piscicultura în școlile străinătății. Strânsura aceasta de învățăminte practice s'a făcut vreme de sute de ani, din tată în fiu; și cu toate că e empirică, — deci nu toată complectă și exactă, — poate însă ajuta ca puncte de plecare la organizarea pescui-

tului pe temeiul științei, pentru sporirea producției cantitative și calitative. Dar marele număr, grosul celor ce se zic «pescari», nu au aceste virtuți de vânători de apă. Căci nu toți mărginașii apelor ce aruncă plasa, prostovolul sau coșul orb ca să prindă pește pentru casă, se chiamă pescar. Nu toți cei ce au plug și vite pot fi buni plugari, după cum nu toți cei ce au barcă și câteva unelte pot ajunge în scurt timp pescari de meserie.

Meșteșugul acesta se învață o viață întreagă, cere pricepere și omul nu trebuie să mai facă altceva decât pescuit. Jumătate din zișii noștri pescari sunt improvizați, buni de toate și de... încurcă iume. Când proprietarii de întreprinderi văd că producția e atât de neînsemnată cu acești meșteri-ștrică într'ale pescuitului, cheamă specialiști, dela Turtucaia mai ales ca să nu iasa în pagubă.

De regulă, pescuitul român e mai înapoiat ca plugăria. Aici suntem în vremea plugului de lemn, a arcului și a scăpăratului cu cremene. Pescuim cu aceleași unelte și conservăm peștele cu aceleași metode de acum sute de ani, ca pentru carele lui... Petru Rareș, negustorul de pește. Pe multe ape, pescarii n'au dube (bărți) și umblă încă cu cinul (un butuc scobit) ca acum 2000 de ani; mai pescuim cu coșul și mai doborîm somnul cu măciuca și toporul. «În cherhanale nu se cunoaște încă robinetul, ci se spală peștele tăiat cu apă murdară scoasă cu găleata de sub cherhana. Motorul — și orice fel de mașină care scutește munca manuală — nu a fost încă descoperit pentru aceste regiuni» (scrie d-nul Gr. Antipa).

Cine să-i îndrumeze spre perfecțiune? În administrațiile pescăriilor Statului sunt funcționari cari

n'au nici în clin nici în mânecă cu rosturile în cari sunt puși; nu știu nici măcar cât pescarii în meserie. Au trecut printr'o școală de agricultură, ori au învățat dreptul, o școală comercială, ori câteva clase secundare neisprăvite, ori... nimic, afară de clasele primare. Aceștia sunt chemați «să perfecționeze tehnica producției pescărești»! Fac cel mult poliție și control administrativ.

«Astăzi, în țara noastră, nu avem mai mulți de 3—4 specialiști cari cunosc ramura pescăriei din punctele de vedere biologic, hidrografic, industrial, tehnic; și faptul este îngrijitor, căci o avere așa de întincoă nu se poate pune în valoare decât prin ajutorul unei armate de cel puțin 100 specialiști, bine și disciplinat instruiți, din toate punctele de vedere ale unei exploatare raționale» (scrie d. dr. P. Daia, directorul general al pescăriilor statului).

Dacă avem un pescuit atât de sărac în ape atât bogate, ce trebuie să cerem, noi Dobrogenii, cari fim în mâinele noastre trei părți din avuțiile piscicole ale țării, dela conducătorii României? Cum să ieșim din această stare înapoiată ca să punem în valoare niște bogății nesocotite?

După cei mai buni cunoscători ai problemei, măsurile sunt de multe feluri, și ar fi următoarele:

a) Școli de pescărie, maștri pescari, piscicultori.

Intâi de toate să ne formăm specialiști la școli de piscicultură și la întreprinderi—fabrici de industrializarea peștelui,—dela slujbașii cei mai mari până la cei mai mici. Statul să nu lase o exploatare atât de grea și de mănoasă numai în seama cunoștințelor

ăbești ale lui moș Pelin din nu știu ce sat dunărean; ci după cum agricultura modernă are agronomi specialiști, ferme model și școli de agricultură pentru îmbunătățirea culturei, tot așa să se dea și pescăriilor puțințe de perfecționare în egală măsură.

Nu vor trece multe zeci de ani până când vom vedea în fiecare sat cu apă în vecinătate, câte un maestru pescar cu școală, ba și un maestru piscicultor, care să îndrumeze cultura sistematică a peștelui; apoi maștri specialiști în facerea eleșteilor artificiale, în cultura peștilor de munte etc.

Tot dintre ei vor fi conducători de echipe de pescuit, supraveghetori, agenți de pescărie etc. Cehoslovacia, țare fără Mare și fără apele Moldovi măcar, are 37 de școli de piscicultură pentru asemenea maștrii. Germania are 147 școli inferioare de piscicultură și câteva superioare. Noi n'avem nici una, și ne trebuie dintr'odată cel puțin 3 de apă dulce și una de Mare. Abia de câteva luni s'a deschis o școală de început la Giurgiu, cu o secție de piscicultură și alte pentru agenți.

Dar până o fi să avem școli speciale, măcar la școlile de agricultură să se facă ceva teoretic și practic, pentru începutul unui învățământ piscicol. Apoi în școlile primare complementare și de adulți din regiunea apelor să se întemeieze și un învățământ aplicat nevoilor locale: Cunoștinți despre natura apropiată (ape și bălți) a peștilor, lucrări manuale potrivite locului; ba și literatura regională să fie folosită pentru a trezi interes. D-l. Antipa mărturisește că datorește dragostea pentru viața pescarilor, povestirilor lui Victor Crășescu (Spirca, Cum a căpătat Sarichioiul vie și celelalte ceite în copilărie).

b) Pescării model.

Nu e destul numai înmulțirea acestor școli practice pentru meșteri într'ale pescuitului cu știință nouă prin sate. Statul să facă ici-colo câte o *piscicultură model*, cum sunt fermele model agricole înzestrate cu maștri model, pescari model, cherhanale și unelte model etc. unde să se facă dovada oricând despre cantitatea și calitatea pescuitului, mereu sporită și cu folos întrebuințată.

Să vadă pescarii cum să pot repopula apele naturale cu soiuri de pești de valoare și cum în bazine artificiale se țin reproductori de rase selecționate; felurile unelte de prins, după soiurile peștilor, după felul și adâncimea apelor, după anotimp temperatură etc.

8. Aici să vadă cum trăesc peștii, cum și cu ce se hrănesc, cum se prăsesc; apoi cum se sară, cum se păstrează viu ori în ghiajă, cum se transportă cu mijloace perfecționate și rezezi. Dela aceste pescării model să primească pescarii informațiuni despre locurile bune de pescuit în toate epocile anului. Aici să se fabrice uneltele cele mai perfecționate și mai potrivite regiunii.

Peștii, ca toate ființele ce nu au condiții prielnice de traiu, se împușinează, ori degenerază dacă nu chiar pier cu totul. Meșterii grădinari își refac grădinile (prin altoiri, îngrijiri speciale, replantări de soiuri alese etc.) crescătorii de vite caută să aibă cât mai multe vite de rasă și a. m. d. La fel se îngrijesc și piscicultorii.

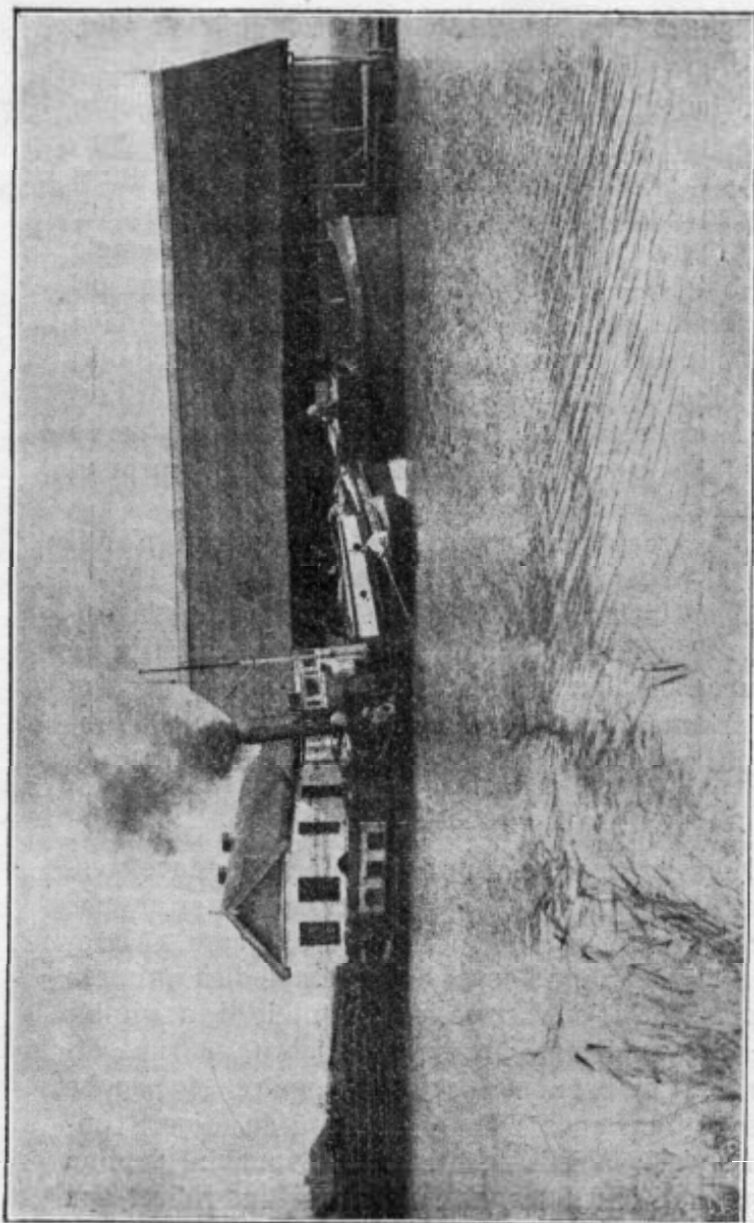
c) Regiunea pescăriilor, bălțile; îmbunătățirile de adus.

În lungul Dunării și în vecinătatea Mării Negre sunt mari suprafețe de lacuri, de bălți și mocirole, de întinsuri ierboase ori nisipoase, de lunci și zăvoae, cât pot acoperi viiturile de ape. Această zonă inundabilă,—cunoscută în deobște sub numele de «baltă»,—cuprinzând lacuri, bălți statornice ori vremelnice, gârle (privaluri) eleștee (japșe), stufării și păpurișuri, întinsuri de iarbă și burueni, grinduri și păduri de baltă,—se întrețin de apele Dunării ori ale Mării, alcătuind împreună un tot,—organe de circulație cum ar fi vinele și arterele corpului omenesc.

Fără această regiune băltoasă, România n'ar fi fost și nu ar fi o țară a pescăriilor...

Să ne închipuim că s'ar găsi niște capitaluri uriașe și niște ingineri cari să execute lucrările de secarea bălților și oprirea revărsărilor prin așezarea unor diguri în lungul Dunării. Chipurile, intenția ar fi să se dea agriculturii zeci și sute de mii de hectare loc arabil. Ce s'ar întâmpla când Dunărea ar fi închisă între două diguri continue?

Digurile lungi pe malurile Dunării ar aduce creșterea nivelului apei, i-ar iuși cursul ei și ar târî spre guri și mai mult potmol ca azi, care, cu vremea ingramădindu-se acolo, ar împiedică intrarea vapoarelor. Pe vremea desghețului și a ploilor mari, curentul apei, puternic și sporit, ar rupe digurile și ar produce înecuri groasnice și pagube nesocotite. Lunca Dunării apărată de diguri continue n'ar putea fi secată și cultivată în deplină siguranță. Nivelul apei curgătoare fiind ridicat, apa

O cherhana în Delta Dunării.

ar mușii, ar pătrunde prin infiltrație în pârșile joase ale luncei, — cu ioată apărarea lor cu diguri — prefăcându-le în mlaștini de țănjari, de broaște și de mirosuri nesănătoase. Prin oprirea inundațiilor anuale, luncile mărginașe Dunării, bune de pășune, — și care azi i-au rămas, alături de poenile Carpaților, singurele locuri pentru turme și cirezi — vor pierde din valoarea lor. Întâi că se vor umple cu băltoace de infiltrație care împiedică creșterea pășunelor bune; apoi acele ierburi care dau calitate și bogăție imășului de baltă vor pieri, fiind lipsite de inundațiile anuale care le întrețin viața și creșterea. Nici pentru agricultură nu vor fi atât de productive aceste terenuri indiguite, fiindcă nu mai au umezeala și puterea de rodnicie a apei de inundație ce lasă peste ele în fiecare an un strat de nămol gras. După scurt timp, puterea lor de producție scade. Indiguirile totale păgubesc și mai mult pescăriilor. Căci s'a dovedit că izvorul producției de pește nu este albia Dunării, ci baltă cu luncile inundabile, unde vin peștii să-și depună icrele, să crească și să-și caute hrană. În albia apei curgătoare trăesc puține soiuri de pești cari să n'aibă nevoie de baltă; aici peșteie se refugiază pe vremea de iarnă. Cu cât baltă e mai bogată în lacuri și gârle de comunicație cu albia apei curgătoare, cu atât e mai mare și bogăția peștelui. Dacă am opri revărsările anuale prin diguri sau astuparea completă a gârlelor de comunicație cu Dunărea, peștele călător aflat în baltă n'ar mai putea ieși la apă curgătoare. Prin împușinarea hranei și lipsa de primenire a apei, peștele ar degenera până ar pieri. Pescăria din întreaga Dunăre ar fi amenințată, din lipsa locurilor de reproducție și de hrană pentru pești.

Așa s'a întâmplat cu râul Tissa din Ungaria unde, după indiguire producția peștelui în albie a scăzut dela 100 la 1. Iar la noi în Dobrogea avem o pildă cu balta neproductivă dela Megidia. Când comunică cu Dunărea prin valea (gârla) Carasului, aveă pește. De când s'a făcut digul dela Cernavoda odată cu construcția drumului de fier, s'a oprit trecerea apei din Dunăre; peștele a pierit, deși a rămas apă deajuns în această baltă, cu totul nefolositoare azi. Nici într'un caz bălțile producătoare de pești și pășune, prin secare, nu pot fi mai rentabile cu ajutorul agriculturii. Dimpotrivă. Nu mai socotim munca și capitalul cheltuit cu scurgerea și pomparea apelor stătătoare, cari ar fi neînchipuit de mari și nu s'ar acoperi nici cu cea mai bogată rodnicie a zecilor de ani. A încercat o societate olandeză să sece o bucată de loc în Deltă (în fața Mahmudiei) pentru agricultură. A dat însă faliment, fiindcă venitul nu acoperea cheltuelile și Statul a trebuit să despăgubească pe vitejii cuceritori de pământuri din ape în țara lor. Căci ceea ce se poate în Olanda, nu se potrivește încă cu ceea ce se poate împlini azi în România. De altfel secarea Deltei Dunării (e cât un județ de mare) nu este cu puțință în veacul nostru.

Acest uriaș lac care e Delta — fost odată golf de Mare, are o adâncime cam de 2 m. sub nivelul Mării. Este brăzdat în toate părțile de ridicături de pământ (sunt potmolirile aduse cândva de apele Dunării și de ale Mării) mai înălțate sau mai întinse (grindurile).

Unde nu se văd ochiuri de apă (lacuri și gârle de comunicație) este acoperit la suprafață cu o pătură, plutitoare sau fixă, de stof numit plaur.

Regiunea inundabilă a Dunării, în lungul ei, este o adevărată binefacere pentru țara noastră; fie ca o rezervă de pământ arabil în viitor și de pășune, fie ca o producătoare de umezeală și aducătoare de ploi, fie ca un belșug nesfârșit de pescuit. Funcția ei este «ca a unei supape de siguranță în contra supra înălțării nivelului apelor de albie și ca bazin de înmagazinare al apelor din timpul creșterilor mari». Ținând seamă de rostul bălții orânduit de natură, trebuie folosită astfel.

În America, fluviul Mississippi era indiguit. A trebuit să se strice digurile și să se lase balta la loc. Acelaș lucru au făcut și ungurii cu râul Tissa. În Germania, învățații arată primejdia adusă de totala indiguire care nu lasă apa să fecundeze pământul pe o suprafață cât mai mare. Prin repedea scurgere a apelor către Mare, apa nu mai are răgazul să pătrundă pe încetul straturile pământului, umezeala solului și nivelul apelor e în scădere din această pricină, iar seceta amenință.

Însă trebuie știut ceea ce e de păstrat pentru nevoile pescuitului, pentru culturi agricole, pentru pășuni, pentru stufăriș, păpuriș, răchită și păduri de baltă; restul fiind smârcuri pline de broaște și fânjari, trebuie supus secării prin indiguiri și scurgeri, ori prefăcut în eleștee pentru pește.

«Indiguirile trebuie restrânse numai la acele terenuri mai înalte care se potrivesc pentru culturile agricole». Aceste terenuri trebuie îmbunătățite în așa fel (este o nevoie pe care viitorul o va aduce și la noi) ca parcelele să servească când pentru agricultură, când pentru pescărie. «Adică, fiecare teren să fie împărțit cu diguri în mai multe bazine și fiecare bazin va servi câțiva ani la cul-

turi agricole și apoi să fie inundat pentru a servi la cultura crapului». Acest sistem propus de d-l Grigore Antipa a fost găsit practic și aplicat pentru regularea unui fluviu din America. Tot așa se practică și în Cehoslovacia cu vestitele eleștee artificiale în marginea râurilor, alternate cu agricultură; — firește, aceste terenuri sunt lăsate să fie inundate, iar digurile totale de pe malurile apelor curgătoare au fost stricate pentru a lăsa liberă revărsarea. Să nu pierdem din vedere că rentabilitatea bălților în rândul întâiu o dau pescăriile.

Să avem cea mai mare grijă pentru sporirea producției, ca aceste ape să fie alimentate primăvara cu apă de Dunăre, când peștii caută locuri de reproducție și hrană. Gârlele și canalele de comunicație să fie bine îngrijite pentru ca să treacă din fluviu cât mai mulți pești călători; iar în jurul bălților să fie lăsat cât mai mult teren inundabil cu nivel jos, unde să nu calce vite, pentru a lăsa peștilor locuri prielnice pentru reproducție, iar puilor locuri pentru hrană și creșterea lor.

O luptă grea de dus e împotriva întinderii stu-fărișului (plaurului) peste apele bălților. (În bălțile Tulcei 80 % din suprafață e stu-făriș). Crește unde apa nu se poate scurge; și prin rădăcinile ce se împleticesc între ele, formând un fel de scoarță plu-tuitoare, se întinde peste apă, fără să mai aibă nevoie să-și înfigă rădăcinile în fund.

Bălți întregi, altă dată pline de pește, dar pentru că gurile de scurgere s'au potmolit și nimeni nu le-au curățit, s'au acoperit de nesfârșite deșisuri de stu-f (zeci de mii de hectare) ce n'au găsit încă între-buințarea rentabilă.

Pentru a împiedica dezvoltarea stu-fărișilor ce au

apă subt ele, mijlocul cel mai bun e să se deschidă gârle de comunicație, pe unde să intre apă proaspătă. Cum vine un curent de apă, stuful încetează să se desvolte, iar papura și rogozul pier cu totul. Acolo însă unde stuful și-a înfipt rădăcinile în pământ, lucrul e mai greu.

Ca să se desfunde cu plugul după ce s'a tăiat ori ars deșisul uscat, nu e o muncă răsplătită. Aceste coșcove sau cocioace, cum le spun țăranii, sunt pline de vechi rădăcini de stu-f cari dau pământului acide, și prin asta nu s' deloc de bună calitate agricolă, în afară că desfundatul e o grea irudă.

În halul cum sunt bălțile noastre, cele mai multe așa cum le-a lăsat Dumnezeu, pescuitul e o muncă anevoioasă. «Astăzi, în bălțile Dunării, când apa e mare sau când peștele stă ascuns în stu-f, pescuitul e atât de greu, încât se dă pescarului și peste 50 și 80 %, ba chiar 85 % din valoarea totală a peș-telui prins.

În pisciculturile din Cehoslovacia, însă, și la eleșteele unde scurgerea apei e bine regulată și unde toamna se poate scădea după voe nivelul apei, pescuirea se face atât de ușor, încât strân-gerea recoltei anuale costă abia 5 % din valoarea peștelui prins. Și acolo, de sigur, munca e foarte bine plătită. Aceasta trebuie dar să jința și la noi: de a ușura prin lucrări hidraulice cât mai mult pes-cuitul și deci de a scădea cât mai mult cheltuelile de prinderea peștelui. Numai pe această cale a micșorării cheltuelilor de producție se va putea ajunge și la noi la o ieftenire adevărată a peștelui», scrie cel mai bun cunoscător al acestor chestii, d-nul Grigore Antipa.

Statul e dator să destupe gârlele de scurgere, să

astupe pe cele nefolositoare, să deschidă noi canale prin care întinsele bălți să fie alimentate cu apă proaspătă, ori să se scurgă apele stătute și împuțite; sau să se țină nivelul ridicat al apelor ca să nu se primejduiască viața peștilor, când aceste bălți ar scădea ori ar seca; să se curețe buruienile de pe lângă bălți, cari vatămă viața și reproducția peștilor. Să se sape adăposturi de ape dulci în lungul coastei Mării Negre, unde să se adune peștele ieșit din bălți și de pe gurile Dunării, când e surprins de apele sărate. Ne vor trebui să săpăm bazine mari în care să punem peștele viu pe vremea pescuitului îmbelșugat, pentru atunci când apele și timpul împiedică pescuitul.

S'au făcut câteva lucrări hidraulice de acest soi, dar cea mai de seamă între toate este tăierea canalelor ce leagă brațul Sf. Gheorghe cu marele lac Razim, fost odată golf de Mare. Acest lac ne mai primind îndeajuns apă dulce de Dunăre prin brațul Dunăvăț (azi aproape potmolit) sărătura apei de Mare împiedică creșterea peștilor.

Dupa propunerea d-lui Antipa, s'au tăiat canale lucrate de cel mai bun inginer în asemenea lucrări, d-nul Vidrașcu.

De unde producția de până atunci a lacului Razim era de 500.000 kgr. pește pe an, îndată s'a urcat la peste 3 milioane kgr. pe an.

Planul e făcut ca să se astupe gura Portița dinspre Mare și ca toate lacurile legate de Razim să primească apă dulce.

Atunci belșugul de pește va sporî și mai mult.

d) Pescuitul la Mare.

De pe coastele marine ale altor țări, în special dimineața, pâlcuri de bărci pescărești se îndreaptă spre iarg, ca după un semnal.

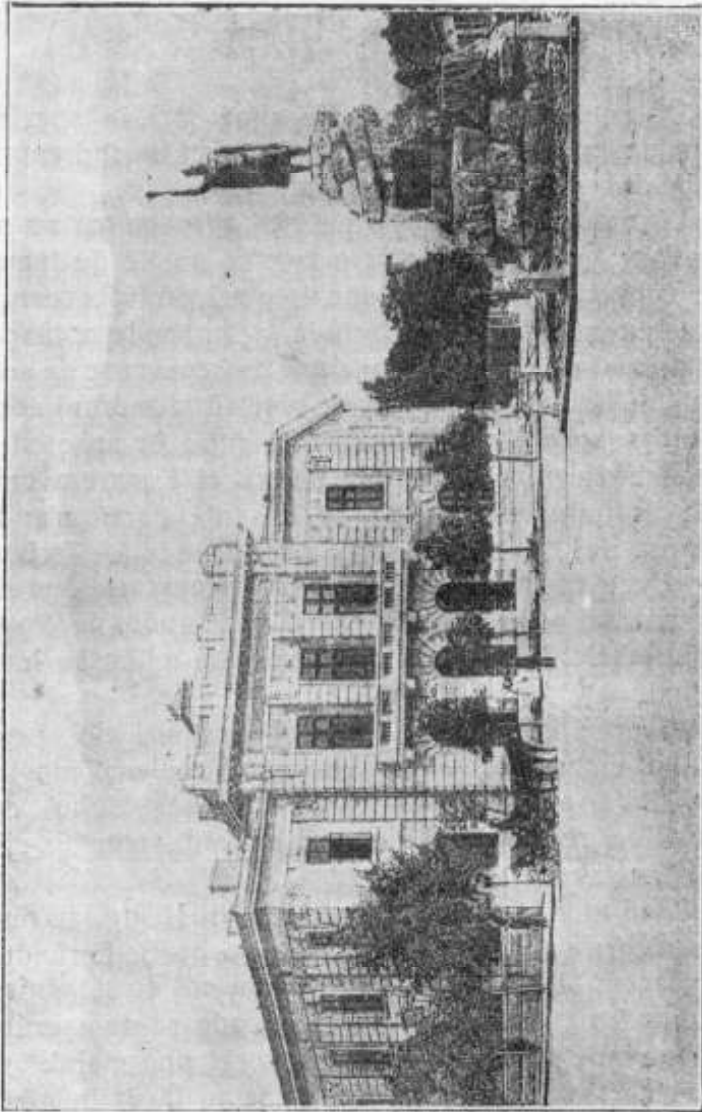
La noi o asemenea priveliște aproape că nu o vezi nicăeri, parcă ar fi o coastă pustie de lume. Ici colo, câte o îmbarcațiune de greci, de turci cearcă «marea cu degetul» să prindă la întâmplare, lângă țărm, niscaiva pește, cu uneltele de acum 2000 de ani. Pușinii lipoveni, vânatori de nisetru și moruni dela Portița spre gurile Dunării, nu intră în socotelile unei bune pescuiri marine pentru câtă mare avem. De pretutindeni, românul e absent; parcă n'ar fi Marea lui la care a mai pescuit odată. Trebuie totuși s'o recucerim prin colonii de pescari și școli de pescari și pe această cale a pescuitului în Mare; prin societăți de pescuit, cum pare-mi-se au luat ființă.

Pe greci îi întâlnim din vechi vremuri aici, pescuind cu aceleași unelte ce poartă aceleași numiri pe toată coasta Mării Negre, aceleași soiuri de pești cu același nume: Guvizi, calcani, scrumbii, pălămide, hamsii, midii etc.

Când turcii au cucerit țărmul Mării Negre, au pus pe ai lor să învețe pescuitul dela greci. E rândul să facem și noi la fel. Dupa 50 de ani de stăpânire politică a țărmului de Mare, se cade să ne așezăm gospodării pescărești românești, cât ține malul.

Măcar să începem cu atâta cât au făcut bulgarii pentru marea lor.

Au întemeiat o asociație a prietenilor Mării («Liga

Administrația pescăriei statului din Tulcea cu monumentul lui Mircea cel Mare (distrus de Bulgari în 1917).

maritimă bulgară») pentru excursiuni, și băi, pentru a o cunoaște ca bogăție și frumusețe, începând cu tot ce are coasta Mării. Această asociație a însuflețit guvernul să pornească organizarea unui pescuit marin pe temeiurile științei moderne, căutându-se a se înlocui pescării turci și greci prin bulgari. S'a întemeiat la Sozopol lângă Varna o școală de pescuit marin pentru orfanii pescarilor, cu un învățământ practic de 3 ani și teoretic de 1 an. Alta stă gafa la Messembria. S'au adus din străinătate unelte pescărești cele mai perfecționate și maestri pescari din Danemarca și Norvegia, S'a înzestrat școala cu 11 nave cu motor de pescuit în Mare corăbii cu pânze, dube și construcțiuni de adăpost pentru apărarea vaselor și păstrarea peștelui. Absolvenții se organizează în cooperative, împrumutându-se cu loc de casă și teren arabil dealungul mării, dându-li-se material de construcție gratis și o sumă de bani, fără dobândă, pentru cumpărarea uneltelor și vaselor de pescuire. Și așa bulgarii au început să-și cucerească Marea lor. Noi stăm încă la niște începuturi timide, afară de stabilimentul de cercetări dela Agigea, care e în organizare. Cu atât mai mult trebuie să zorim organizarea pescuitului marin, cu cât am început să simțim urmările pescuitului sistematic bulgar, de acum 4 ani încă, când s'a inaugurat; în afară că numărul pescarilor de Mare scade în loc să crească. Se știe că scrumbiile albastre (din care se fac țării) ca și cele de Dunăre, vin dela sud la nord dealungul coastei Mării Negre, deci trec pe lângă coasta bulgară mai întâi. Având pescari instruiți și cu unelte moderne, Bulgaria prinde scrumbii mai multe ca noi. Numai în anul 1924 au prins 1300.000 Kgr. scrumbii albastre,

fajă de 375.000 Kgr. ale noastre. Diferența este izbitoare și trebuie să ne dea de gândit.

Și totuși România are o zonă de producție piscicolă marină din cele mai bogate (a doua după Rusia dela Odesa până la Crimeea), fiindcă platoul submarin, care favorizează înmulțirea peștilor, este întins. Așa spun unii streini. Marea noastră este necunoscută nouă. Pescuitul nostru e numai de coastă și se face la întâmplare, pe presupuneri, și nici de cum pe cercetările sigure ale științei. Nimeni nu și-a bătut capul să măsoare adâncimile și fundul mării noastre; nimeni n'a studiat soiurile de pești ce vin în apele noastre: cum trăesc, unde se adăpostesc, când pornesc în cete, etc. Nimeni n'a explorat Marea, spre a găsi locurile unde se adăpostesc peștii în timpul anului cât nu apar lângă coastă. Trebuie aduși și formați pescari iscusiți, cu imbarcațiuni și unelte perfecționate, care să urmărească îngrămădirile de pești, acolo unde se adăpostesc, ori când pornesc dintr'un loc în altul.

Trebuesc făcute porturi de pescării și adăposturi de pescari lângă coastă. Dar dintre toate, trei măsuri grabnice trebuesc luate: Școală de pescari marini, colonii de pescari români dealungul coastei și cercetarea Mării noastre de către specialiști.

Cu bucurie adăugăm aceste rânduri făgăduitoare de speranțe: La Constanța s'a înființat cooperativa de pescuit în mare «Canara», societatea «Pont Euxin» și societatea «Pescuitul Românesc». Aceasta din urmă a închiriat un vapor de pescuit din Germania și a comandat unul nou în acelaș scop.

e) Industrializarea bogățiilor apelor noastre.

Pentru a încuraja producția, trebuie încurajată și consumația. Este legea cererii și a ofertei cari merg mână în mână. Peștele de mare, dela noi, se vânează puțin și pentru motivul că se cere (se consumă) puțin. Mijloacele de transport rezezi, de conservare și de preparație a produselor pescărești, ne lipsesc; capitalurile și oamenii de întreprinderi comerciale și industriale de asemenea. Ce câmp de afaceri și de înavușire deschide balta și marea pescărească! Sunt aici izvoare de bogății viitoare, prin industrializare și comercializare, ne bănuite; atât pentru capitaliști, cât și pentru tehnicieni și muncitori. În bălți zace o avere de sute de miliarde lei, începând cu peștii, și stuful, până la burueni. Să le înșirăm:

Fabrici de pește conservat în cutii, în butoaie; marinată de pește; afumătorii de pește.

Fabrici de untură de pește (și de delfini) și cloiu de pește.

Întreprinderi pentru strângerea resturilor de pește (solzi, măruntae, oase de pește, etc.) bune pentru îngrășăminte agricole.

O industrie de unelte de pescuit (mai ales frângherie și plase).

Întreprinderi pentru a industrializa și comercializa papura, răchita, țipirigul, lemnul de salcie și de plop (de făcut rogojini, ștergătoare, ambalage, coșuri de răchită și papură, împletituri de stuf pentru zidării și stucăturii; butoaie de pește, linguri și albi din lemn de plop și salcie. Culturi de răchită,

Intreprinderi pentru strângerea și cultura plantelor medicinale de baltă.

Incerări de culturi de plante (legume, orez, bumbac, viță de baltă, soiuri de cereale și de pomi mai ales gutui, etc.) ce s'ar potrivi regiunii de baltă; ori din cele ce trebuiesc pescarilor de aproape (cânepă, in).

Crescătorii de vite de baltă pentru tăiat și lăptării (porci, bivoli, etc.); apoi creșteri de rațe, găște. Nutrețuri artificiale din plante de baltă și turtă furagere din ciuini (castane de baltă).

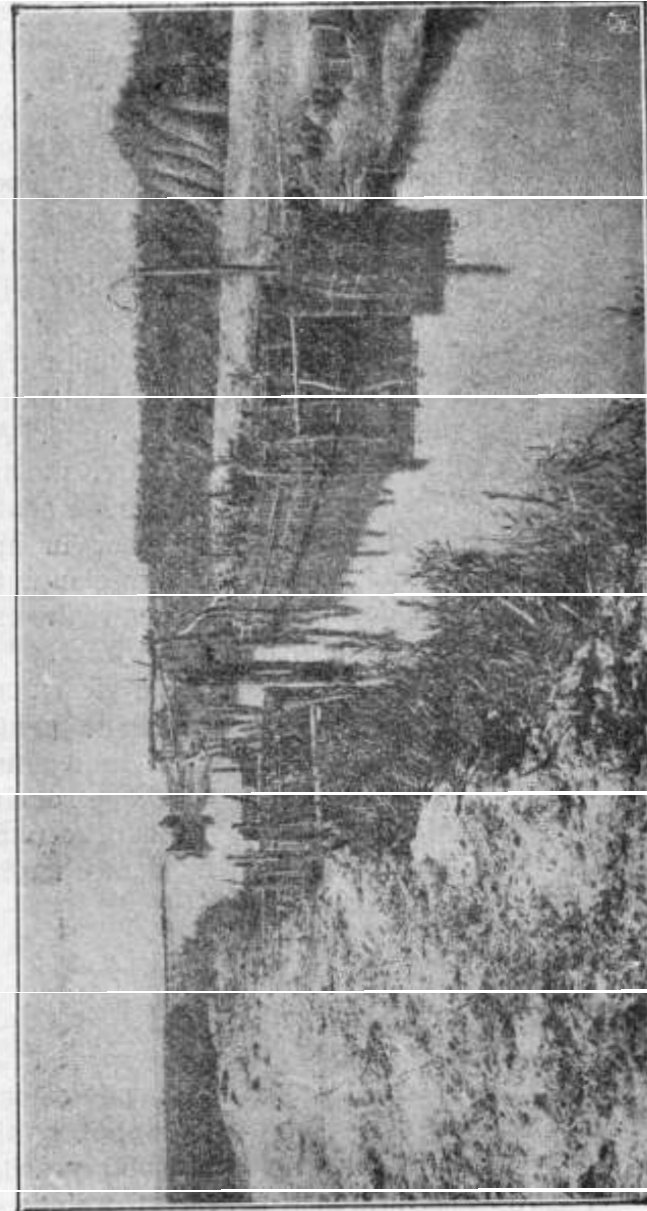
Fabrici de conserve din legume de baltă.

Fabrici de oțet de stuf și din alte plante de baltă.

Fabrici de ulei de dovleac (bostan), cânepă, in, pentru conservele de pește.

O întreprindere pentru exploatarea vânatului de baltă (blăni, piei, pene de pasări, etc.) Numai în Delta avem 300.000 hectare stuf, din care nu se taie nici 50.000 ha. (pentru acoperit case, pentru foc, garduri, cotețe și închisori de pește, etc.) Stuful tocat și presat se transformă în niște combustibil (ca un fel de tizic) de aceeași valoare ca și lemnul cel mai bun de foc. Stuful nu trebuie tăiat și lăsat în apă să putrezească, pentru că lasă otrăvuri periculoase vieții peștilor.

Un mare viitor vor avea stufăriile noastre pentru fabricarea celulozei. Slavă Domnului, nu-i o jară în Europa mai bogată în stuf ca România (stuful nostru ajunge până la o înălțime de 5—6 metri). Celuloza are principala întrebuințare la fabricarea hârtiei. Hârtia de stuf este de foarte bună calitate. Dacă s'ar dezvoltă această industrie, s'ar mai economisi pădurile noastre, cari merg prea repede spre

O gârlă în Delta Dunării (clișeu dr. Antipa).

impuținare. Se începuse înainte de război, la Brăila, fabricarea celulozei din stuf. Dar fabricanții nu avuseseră mijloace mai perfecționate pentru fabricație. Totuși cererile de celuloză veneau din toate părțile, — ba chiar și din Japonia. A izbucnit războiul care a oprit dezvoltarea acestei fabrici, distrugând-o chiar.

Din rădăcinile stufului s'au putut scoate zahăr și alcool (până la 3 litri din 100 kgr. rădăcini). Din partea făinoasă a rădăcinilor s'au fabricat turte de nutreț foarte hrănitoare pentru vite, numite fragmente; ba s'a scos și un fel de bere, apoi niște fire textile cari au putut înlocui firele de iută. Alți inventatori au putut fabrica, prin presare, din tulpine de stuf sfărâmate, un fel de plăci bune pentru zidit, având proprietatea că nu putrezesc în apă. Din papură amestecată cu puțină cânepă s'au putut face saci și poloage destul de tari. Pentru încurajarea acestor feluri de întreprinderi cari n'au apărut decât timid ici colo, Statul ar trebui să vie cu creditul său în ajutor. Să se întemeieze bănci pentru întreprinderile pescărești și tot ce stă în legătură cu balta. Credit ieftin pentru pescari, patroni de pescari, comercianți și industriași pescari, recunoșcuți ca pricepuți în meserie, — și nu pentru improvizaji și profitori fără muncă.

f) Cooperativele, organizarea pescarilor.

Cu numele de «pescar» trăesc o mulțime de oameni cari nu pun nici cine știe ce muncă și capital, și nici un fel de pricepere. Aceștia sunt păduchii pescarilor adeverați. Organizarea muncii pescărești trebuie să

vie odată. Să se știe cari sunt comercianții adevărați și industriașii, proprietari de întreprinderi cu risc și pricepere în meserie, cari sunt pescarii muncitori (vânători, sărători și afumători, meșteri de unelte și închisori, apoi corvagii la tras și cărat etc.) Ei trebuiesc organizați în sindicate și cooperative pentru a se scăpa de parazitii ce trăesc din munca și meșteșugul lor; dar mai ales pentru a se perfecționa, ajuta între ei și a fi sprijiniți de către Stat.

Firește, cooperativele nu vor fi numai de vânat, ci și de luare în concesiune de bălji, cooperative industriale (sărare, conservare și transport) de fabricat unelte, cooperative de desfacere (vânzare de pește, proaspăt și preparat). Avem începuturi făgăduitoare de mari dezvoltări în viitor. Statul e gata să închirieze bălțile numai cooperativelor pescărești. Numai dela Hârșova și până în dreptul Galașilor, bălțile Dunării sunt pe mâna a 8 cooperative cu peste 3000 pescari și ajutoarele lor.

Băncile și cooperativele pescărești împreună cu Statul (prin Ministerul Muncii, direcția asigurărilor sociale) să ia în grijă asigurarea pentru bătrânețe și accidente a pescarilor muncitori, a familiilor lor, dat fiind ca această meserie grea este plină de primejdii.

Până o fi să vedem întemeiate școlile de care am vorbit, cooperativele — inițiativa particulară — poate face bune începuturi, aducându-și și formându-și specialiști pentru perfecționarea pescăritului.

g) Naționalizarea pescarilor apelor noastre;
colonii de pescari.

Să nu uităm că în zonele cele mai bogate de pescuit, rușii (fie lipoveni ori cazaci ucraineni, haholii) sunt în majoritate, pe unele locuri numai ei singuri. Aceste zone de pescuit sunt și puncte strategice pentru apărarea hotarului. Pescarul prin meseria lui (dacă e strein) este un spion primejdios. Deci dar, la Dunăre ca și la Mare pescarii trebuie să fie români pentru acest foarte serios motiv. N'au proclamat lipovenii noștri în 1917 «republica independentă sovietică a Deltei Dunării»? N'au fost ei cari au adus pe agitatorii bolșevici în sudul Basarabiei când s'au produs tulburările dela Tatar Bunar? Când Statul vrea să descopere pe agitatorii, pe spionii pe bandiții dintre ei, se închid cu totul neamul lor într'o tăcere solidară.

Chestiunea naționalizării pescăritului trebuie privită și din laturea plasării prisosului de populație muncitorească dealungul apelor (Dunării mai ales) cu începuturi de îndeletniciri pescărești. Bălțile Dunării și coasta Mării Negre sunt ultima rezervă economică neexploatăată a țării. În privința pescuitului suntem la larg ca acum 100 de ani. Barem la Mare pe cei aproape 500 km. de coastă, nu avem nici o așezare pescărească românească; suntem ca la «facerea lumii». Colonii de pescari români, aduși de lângă apele Dunării, ar fi întâii pioneri. Iar Delta și bălțile dobrogene ale Dunării au nevoie de încă de 3 ori pe atâția pescari pentru o bogată și rațională pescuire.

Începuturi de colonizare românească în Deltă s'au făcut de prefecții de inimă: Ion Nenișescu și Luca Ionescu, acum 20—30 de ani și mai bine, formând câteva sate. Greșala a fost că nu toți erau pescari de meserie și nici din regiunile apei, de unde ar fi venit cu oarecari deprinderi formate pentru viața de baltă. Căci să nu uităm: Coloniștii trebuie să fie tot din pragurile pescărești apropiate, iar principala ocupație să le fie tot pescuitul. Cât pământ neîndabil se găsește în băți și Deltă, va fi lăsat agriculturii și pășunatului pentru nevoile locale. Va trebui să facem o nouă expropriere în lungul coastei Mării Negre, pentru a avea pământuri necesare coloniștilor pescari marini. Să nu uităm: Naționalizarea Deltei și a țărmului Mării Negre este o problemă de apărare națională, economică și politică.

* * *

Așa dar, săteni și fruntași luminați ai satelor dobrogene de lângă ape, să nu priviți cu grijă viitorul, când vedeți împutinându-se pământul de arătură. Este balta și Marea care vă deschide izvoare de traiu nebănuite. Uniți-vă și cereți conducătorilor vrednici să prindă firul începuturilor, să vă lumineze și să vă ajute.

=====

INDUSTRIA ȘI COMERȚUL, CREDITUL, COOPERATIVELE.

Industria dobrogeană este tot așa de înapoiată ca și cea basarabeană. Stabilimentele industriale de aici nu întrebuințează mai mult de 3000 lucrători industriali și 14000 cai putere (motoare). Socotim aici orice stabiliment care are o forță motrice (motor) sau cel puțin 20 lucrători (după «Anuarul general al Dobrogeii» de O. Văleanu și I. N. Ionescu).

Industria alimentară numără 238 fabrici, din cari 196 mori sistematice și jărănești, 30 fabrici ulei, 4 fabrici apă gazoasă, 3 fabrici halva, rahat și bomboane, 2 fabrici paste făinoase, 1 fabrică bere, 1 de mezeluri, 2 de conserve. În acest număr nu intră morile de vânt și apă, nici presele de mână pentru ulei sau umplutoarele manuale de apă gazoasă.

În Dobrogea fiind din belșug argilă, piatră calcară, granit, caolin și nisip, *industria ceramică* a înat o frumoasă dezvoltare. Sunt 4 fabrici de țiglă și cărămidă (Cernavodă, 2 Megidia și Turtucaia) și 3 numai de cărămidă (2 la Constanța și 1 la Bazargic).

Fabrica de ciment din Cernavoda produce zilnic cam 20 vagoane ciment.

Societatea «Turcoaia Granit» din com. Turcoaia-Tulcea, având cariere pe o suprafață de 120 hectare, produce anual cam 45000 tone pavele, piatră spartă, etc.

La Constanța este o fabrică de sticlărie, iar la Murfatlar una de cretă.

Industria metalurgică cuprinde 28 stabilimente și anume: 4 fabrici de ambalaje metalice (bidoane, cutii de tablă și de lemn) toate la Constanța.

21 ateliere mecanice și turnătorii (10 mari și 11 mici) pentru piese de mașini, reparații, etc. Sunt 4 la Bazargic, 1 Caverna și 5 la Constanța.

1 fabrică de construcții de fier și cazangerie — la Constanța.

1 uzină pentru șuruburi, buloane și nituri — la Cernavodă.

Industria pielăriei cuprinde 3 fabrici: (Tulcea, Constanța, Bazargic).

Industria lemnului: 4 fabrici de tâmplărie și mobile la Constanța; 3 fabrici de cherestea.

Industria textilă cuprinde: 1 fabrică de tors lână, lână dărăcită, puiă și de postav țărănesc (dimfe) la Topolog, jud. Tulcea; 1 fabrică de tors și văpsit, cum și de țesut dimie la Bazargic; 1 fabrică de bătut postavul la puiă, lustruit și văpsit la Casimcea (jud. Tulcea); 2 fabrici de scărmanat și dărăcit lână la Bazargic; 1 fabrică de postav la Constanța și o puiă de bătut postav în com. Carali (jud. Caliacra).

O fabrică de pânzeturi, țesături de bumbac și cânepă la Constanța (produce: americană, zefir, dirluri, pânză națională, etc.). 2 fabrici de frânghii,

sfoară, căpestre, guri de ham, articole de pescărie la Constanța și una la Tulcea.

Diverse: 2 fabrici de culori de pământ, lacuri, vâpșele (una la Constanța și alta în com. Defcea jud. Constanța); 1 laborator de produse (la Constanța) chimice de toaletă; 1 fabrică de gheață artificială la Constanța; 1 fabrică de clei și îngrășăminte lângă Constanța, la Anadolchioi; 1 rafinerie de petrol la Cernavoda; 1 fabrică de produse chimice și unsori la Constanța (săpun, lesivă, sodă cristalizată, unsori, cremă de ghetă, lumânări, etc.); 1 fabrică de săpun (la Constanța și 1 la Silistra); 1 fabrică de săpun, lumânări și moară la Cernavoda; 8 de apă gazoasă; 5 tipografii la Constanța, 2 la Silistra, 4 la Bazargic, 3 la Tulcea; 1 fabrică de conserve la Tulcea.

Societățile comerciale și industriale, băncile. În 1920 s'au constituit în Dobrogea 10 societăți anonime cu un capital de 24.125.500 lei, 47 în nume colectiv cu un capital de aproape 14 milioane lei, 3 societăți comerciale cu un capital de 6.500.000 lei, 9 pe acțiuni cu un capital de 26.500.000 lei (de transport, bănci, alimente și băuturi, exploatare, fabrici, etc.).

Creditul mare: În orașul Constanța sunt 19 bănci (comerciale) fie sucursale, fie locale; la Bazargic 7; la Tulcea 4 și la Silistra 3.

Cooperatiivele, băncile populare. Iată care este situația băncilor populare din Dobrogea la finele lui Decembrie 1922:

Depunerile spre fructificare, ne poate învedera atât spiritul de economie cât și spiritul de încredere al țaranului în mișcarea cooperatistă de credit. Iată situația lor în 1921:

No. curent	JUDEȚELE	Depunerile spre fructificare							
		Până la 100 lei		Dela 101—1000		Dela 1001—5000		No. depunătorilor	Total
		Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.		
1	Caliacra . .	63	1.690 45	37	9.667 90	5	9.438 95		
2	Constanța . .	1.119	66.046 66	1.374	545.083 93	593	1.133.649 56		
3	Durostor . .	513	77.188 86	808	337.603 10	393	944.327 75		
4	Tulcea . . .	859	88.018 59	690	325.285 94	323	500.938 18		
	Total . .	2.554	232.944 56	1.909	1.217.560 87	1.314	2.588.354 44		

No. depunătorilor	Dela 5.001—10.000		No. depunătorilor	Dela 10.000-20.000		No. depunătorilor	Dela 20.000 în sus		No. total al depunătorilor	TOTALUL depunerilor	
	Lei	B.		Lei	B.		Lei	B.		Lei	B.
	2	13.621		—	1		10.057	—		1	90.406
97	504.000	18	30	382.738	59	18	490.906	26	3.231	3.122.425	18
85	633.266	90	46	586.554	25	14	375.905	65	1.860	2.956.843	51
33	239.977	75	24	335.442	02	5	23.895	35	1.934	1.505.477	83
128	1.384.862	83	101	1.314.791	86	38	1.981.113	26	7.134	7.719.627	82

La 1 Decembrie 1927, băncile populare din jud. Tulcea, în număr de 54 cu 10307 membri, cu capital social 12.571.292 lei, sunt grupate în federala «Gurile Dunării», având depuneri spre fructificare 9.170.708 lei și dând profit net 1.659.628 lei. Azi sunt în jud. Constanța 114 bănci populare cu 15228 membri și capital vărsat 29.899.081 lei. În jud. Durostor sunt 54 bănci populare cu 7000 membri și capital vărsat 12.800.000 lei. În jud. Caliacra 22 bănci populare, cari împreună cu 13 cooperative (4 de consum, 4 agricole și 4 de exploatarea unor păduri), sunt grupate într-o federală cu capital vărsat 6.494.615 lei; 25 instituții cooperative federalizate cu capital propriu 4.751.230 lei. Federala «Cadrilaterul» cu capital vărsat 201.000 lei și capital împrumutat dela federală 3.318.578 lei.

Cooperativele de consum și producție. Dacă cooperativa de credit a luat în Dobrogea o dezvoltare destul de mulțumitoare, în schimb cooperativele de consum și producție nu s'au putut încă dezvolta.

În privința cooperativelor de consum iată situația lor la 31 Decembrie 1921:

No. curent	JUDEȚUL	Numărul cooperativelor	Capitalul subscris la 31 Dec. 1921		Totalul activului		Profesiunea membrilor							
			Lei	B.	Lei	B.	Plugari	Comercianți	Meseriași	Funcționari	Proprietari	Preoți	Învățați	TOTALUL membrilor
			1	Caliacra . .	2	183.500	—	138.820	10	187	8	9	3	17
2	Constanța . .	18	485.774	25	1.336.176	26	1.084	20	14	30	13	5	16	1.182
3	Durostor . .	5	988.157	—	3.164.062	98	412	20	28	10	16	2	2	480
4	Tulcea . . .	12	453.958	07	2.249.145	34	780	16	40	26	24	15	16	917
	Total . .	37	2.111.388	32	6.888.304	68	2.463	64	91	74	70	24	36	4.812

Prin urmare, în toată Dobrogea avem numai 37 cooperative de consum cu 4812 cooperatori.

Cooperativele de producție. Avem la 31 Decembrie 1921 numai 8 asemenea cooperative, toate în vederea exploatării de păduri.

Iată situația lor:

No. curent	JUDEȚELE	Numarul cooperativei	Capitalul subscris la 31 Dec. 1921		Totalul activului		Profesiunea membrilor							
			Lei	B.	Lei	B.	Plugari	Comercianți	Meseriași	Funcționari	Proprietari	Preoți	Industriași	TOTALUL membrilor
1	Constanța .	5	300.000	—	618.106	37	521	18	23	17	—	5	8	592
2	Tulcea . .	3	82.334	08	160.855	88	287	21	8	15	5	8	5	344
	Total . .	3	382.640	08	778.861	25	808	29	31	32	5	13	13	936

La finele anului 1923 avem și trei obștii de arendare cu 444 membrii cari au luat în arendă 1286 ha. plătind pentru ele 87865.

Pe județe ele se prezintă astfel:

No. curent	JUDEȚUL	Obștii de arendare				
		No. obștinilor	No. membrilor	Suprafața		Arendare
				Ha.	a.	
1	Constanța .	2	94	931	—	49.170
2	Caliacra . .	—	—	—	—	—
3	Durostor .	2	350	355	—	38.695
4	Tulcea . . .	—	—	—	—	—
	Total . .	3	444	1.286	—	87.965

La 1 Ianuarie 1926 cooperația în Dobrogea sta astfel:

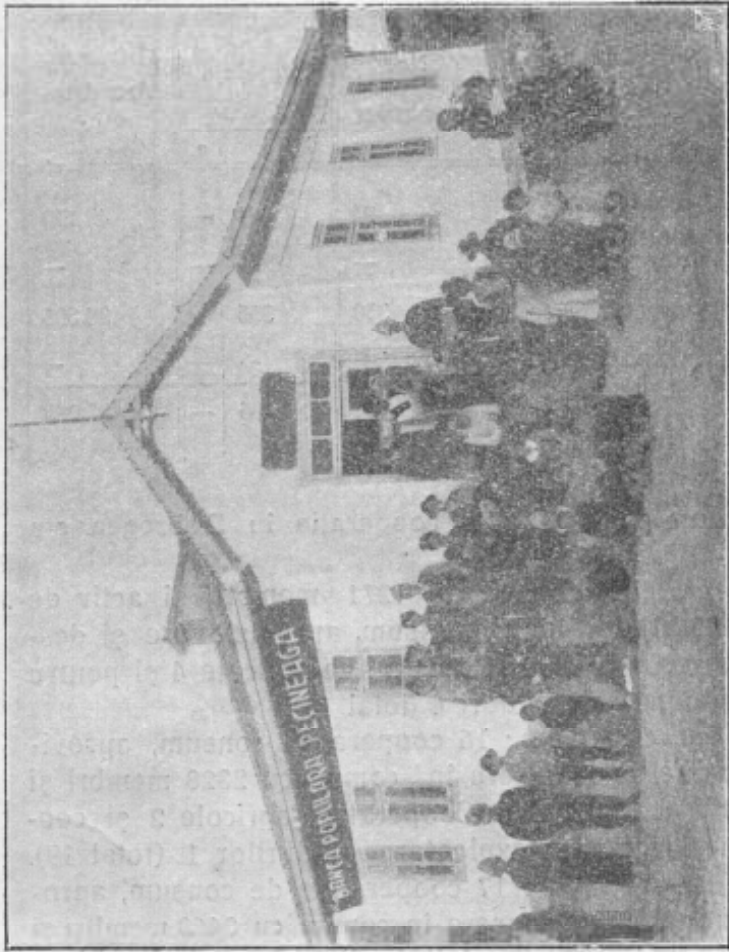
Jud. Caliacra: 5 cu 1271 membri și activ de 5.125.000 lei pentru consum, aprovizionare și desfacere în comun. Cooperative agricole 4 și pentru exploatare de păduri 4 (total 13).

Jud. Constanța: 16 cooperative consum, aprovizionare și desfacere în comun cu 2328 membri și activ 41.500.000 lei. Cooperative agricole 2 și cooperative pentru exploatarea pădurilor 1 (total 19).

Jud. Durostor: 17 cooperative de consum, aprovizionare și desfacere în comun cu 3463 membri și activ 48.632.000 lei; 1 cooperativă pentru exploatarea pădurilor (total 18).

Jud. Tulcea: 17 cooperative de consum, aprovizionare și desfacere în comun cu 2145 membri și un activ de 17.121.000 lei. Pentru exploatare de pă-

duri: 5 (total 22, în cari se cuprind și cele pescărești).

Cooperația model pentru toată Dobrogea și pentru multe județe din țară se află în com. *Pecineaga* (Jud. *Tulcea*) condusă de un cooperator încercat și

activ d. Gh. Buzoianu (azi revizor școlar al jud. Tulcea). Se poate spune că toată viața economică a satului e pusă în cooperajie.

Banca populară cu un capital social de 617.000 lei și 627 membri are un activ de 1.769.151 lei. Cooperativa «Fotin Enescu» cu 184 membri, capital social 1.217.082 lei are un activ și pasiv de 6.525.160 lei; iar valoarea imobilelor proprii și instalații apropiate cifra de 1.400.000 lei. A dat beneficiu net la 31 Decembrie 1927: 237.593 lei și inventarul mărfurilor lei 3.640.000. Cooperativa are următoarele secții: a) Băuturi (cu fabrică de sifon și apă gazoasă); secția coloniilelor și manufactură; secția cherestea și unelte agricole (mașini); secția moara (cu piua); secția olăria și cărămidăria; secția exploatărilor de păduri în baltă; secția cerialelor, comerț și comision; total 7 secții.

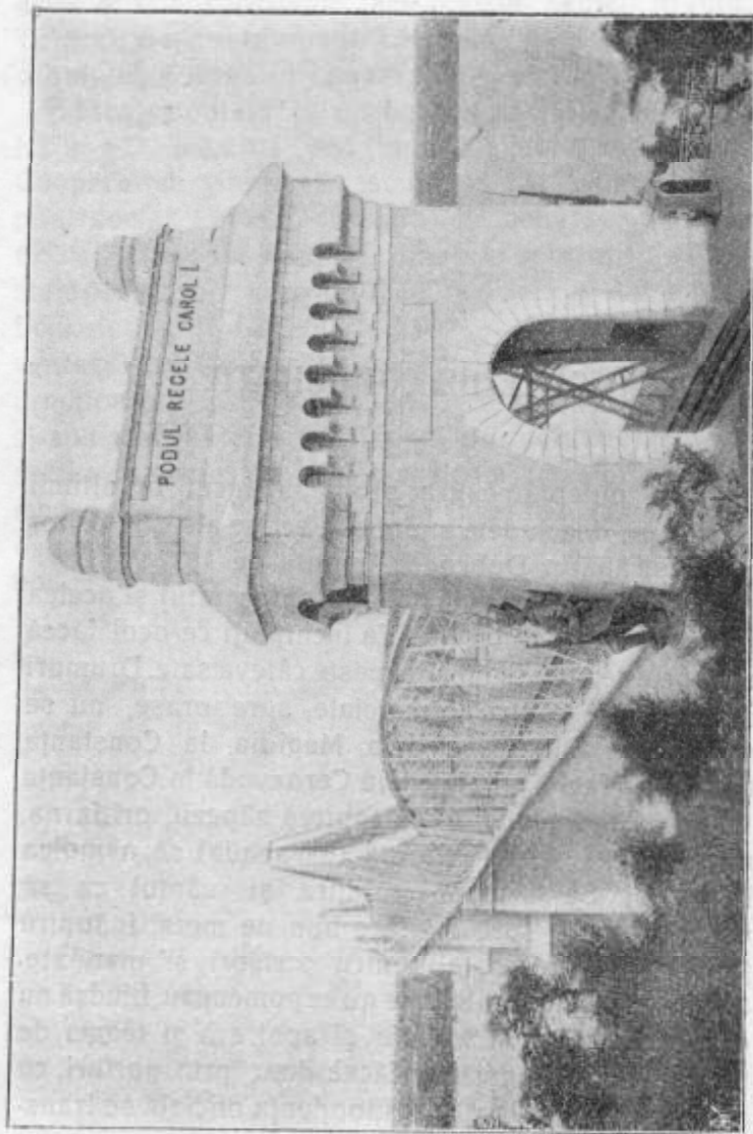
Cooperativa de pescărie «Nufărul» e deosebită. Cuprinde 109 pescar din 2 sate, cu un capital vărsat de 36.000 lei; valoarea sculelor 1.200.000 lei. E în primul an de viață.

CĂILE DE COMUNICAȚIE

Ca să putem măsura progresul făcut în ultimii 50 de ani, deschidem amintirile scrise ale călătorilor ce au străbătut Dobrogea înainte de 1877 :

Erau drumuri numai dela un sat la altul și acelea cotite, firește, nepietruite. Vă închipuiți ce ocol făcea călătorul ce voia să meargă peste câteva sate. Drumuri drepte, spre centre comerciale, spre orașe, nu se pomeneau. De aceea dela Megidia la Constanța trebuia să faci 8 ore; iar dela Cernavodă la Constanța 11 ore. Când ploua, după topirea zăpezii, ori iarna, nu se putea merge: Căruța (harabaua) se nămolea în gropi. Se aștepta căldura și vântul ca să usuce drumul, spre a-l face bun de mers. Înăuntru jării nu există poștă pentru scrisori și mandate. Căruțe de poștă și diligențe nu se pomeneau, fiindcă nu erau drumuri cum trebuie și apoi era și teama de tâlhari. Puțină poștă se făcea doar prin porturi, cu ajutorul vapoarelor. Corespondența oficială se transportă prin curieri călări.

La 1878, am găsit în Dobrogea începuți 100 km

Podul dela Cernavoda.

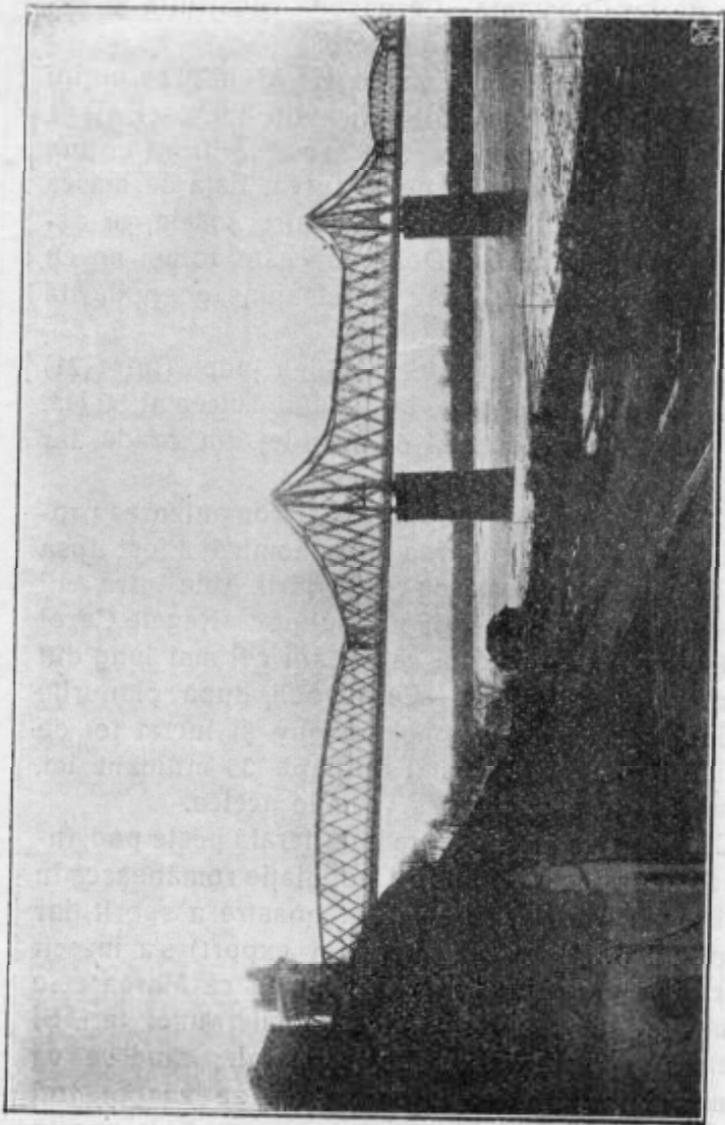
de șosele, o linie telegrafică Tulcea-Constanța și linia de fer Constanța—Cernavodă construită și exploatată de o societate engleză.

Azi avem peste 1500 km. șosele. Sunt prea puțini și am putea avea cu mult mai mulți km. căci, slavă Domnului, piatra de șoseă e la o asvârlitură de băț din marginea drumului, pe alocurea. Făca de marea cantitate de piatră calcaroasă pentru șosele, ce așteaptă întrebuințarea, Dobrogea este totuși nu cu drumuri prea bune și nu e îndeajuns gospodărită în privința aceasta.

Județul Constanța este al 46-lea județ (între 71) ca număr de km. șosele, iar județul Tulcea al 56-lea. Județul Caliacra este al 6-lea județ din coadă, iar Durostor al 10-lea tot din coadă.

Ceeace a întârziat popularea și romanizarea provinciei cum și dezvoltarea ei economică, a fost lipsa de comunicare directă cu restul țării. Abia între anii 1890 și 1895 s'a construit uriașul pod «Regele Carol I» (fost până mai acum câțiva ani cel mai lung din Europa) între Fetești—Cernavodă, după planurile inginerului român Anghel Saligny și lucrat tot de ingineri români. A costat aproape 35 milioane lei, sumă foarte mare pentru vremile acelea.

Cum s'a pus în circulație linia ferată peste pod, îndată s'a produs o năvală de populație românească în Dobrogea, valoarea bogățiilor noastre a sporit, iar comerțul pe Mare (de import și export) s'a înzecit în câțiva ani. Atunci a văzut lumea că Marea este plămânul de respirație al economiei unei țări. Și când s'au făcut liniile ferate laterale, când se va termina linia Tulcea-Babadag, ori se va construi încă un pod peste Dunăre pentru o linie ferată Hârșova-Constanța, sau Turtucaia-Bezargic-Balcic,

Altă vedere a podului.

sau Techirghiol-Mangalia-Balcic, sau numai gara Armanu-Balcic, vor înțelege toți că drumurile de fier sunt vinele și arterele prin cari circulă bogățiile unei țări; și înmulțirea acestor căi de scurgere înseamnă sănătatea și înflorirea unei țări.

Paralel cu dezvoltarea drumului de fier dobrogean România a trebuit să se îngrijească de portul de încărcarea și descărcarea mărfurilor transportate pe Mare.

De 30 și mai bine de ani, ne străduim să facem din Constanța un port al Mării Negre de întâia mână, și am izbutit în mare parte. Aceasta e mândria noastră. Ce eră Constanța acum 50 de ani?

Un sătuc turcesc, sărac și neorânduit. Portul avea un cheiu de lemn nu mai lung de 200 m. și o magazie pentru depozitarea cerealelor.

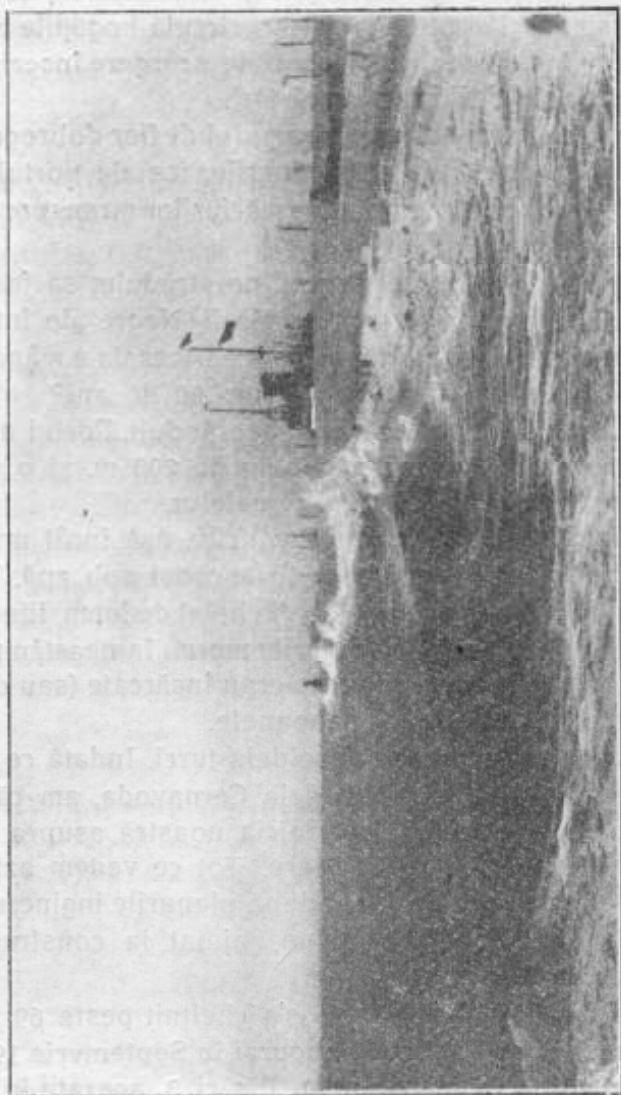
Valurile băteau cu furie stâncile, așa încât multe corăbii se sdrobeau de colții ascunși sub apă. Vagoanele nu puteau trage lângă cheiul de lemn, fiindcă apa eră prea mică și valurile mereu în neastâmpăr. Rămâneau în larg și acolo erau încărcate (sau descărcate) cu bărcile și mahoanele.

Așa l-am luat în primire dela turci. Indată ce am terminat podul (în 1895) dela Cernavoda, am căzut cu toate silințele și destoinicia noastră asupra întâiului nostru port la Mare. Toi ce vedem azi în Constanța-port s'au făcut după planurile inginerului român Ion B. Cantacuzino, ajutat la construcție numai de ingineri români.

Dela 1895 până la 1916 s'a cheltuit peste 69 milioane lei aur. A fost inaugurat în Septembrie 1909.

S'a întins în Mare nu un dig ci 3, așezate în terasă pe o lungime de 1700 m. ca să adăpostească rada portului, a cărei suprafață e de 60 hectare,

împărțită în 3 bazinuri, cu o adâncime de 9 m.

Cheul portului Constanța.

Dealungul cheiului (digului) pot să ancoreze deodată

și numai pe un singur rând 60 vapoare de mari dimensiuni.

În port se înalță silozurile (două mari magazii cu elevatoare, pentru curățatul, alesul și păstratul cerealelor) ce pot primi 5000 vagoane cereale la un loc. Fiecare magazie poate înmagazina, predă în vapor și vântură 300 de tone cereale pe oră.

În afară de cheiul cerealelor (la silozuri) mai sunt cheiuri pentru cărbuni, petrol, lemne și vite, cum și cheiul pentru descărcatul mărfurilor importate și pentru pasageri.

Pentru bazinul exportului de petrol, Statul a construit 43 rezervoare de petrol, uriașe baloane a câte 5000 m. c. fiecare (afară de cele construite de societățile de petrol), fiind în comunicație prin tuburi cu bazinul unde ancorează tancul (vaporul de petrol) și, prin tuburi ascunse în pământ dealungul drumului de fier, cu rezervoarele dela izvoarele petrolului (jud. Prahova) și de unde petrolul este pompat până la Constanța.

O rețea de linii ferate se respiră printre aceste magazii și rezervoare, dealungul cheiurilor, până lângă vapor. Însemnătatea portului a crescut de când elegantele și iușile vapoare de pasageri românești, duc călători spre Constantinopol, în porturile Turciei, ale Palestinei și Egipt. De unde în 1895 aveam numai 2 vapoare de mare (Medeea și Meteor) pentru linia Constanța—Constantinopol, nu mult după aceea Statul român și-a construit, ori a cumpărat și alte vapoare. «Serviciul maritim român» are azi 5 vapoare de pasageri («Regele Carol», «Principesa Maria», «România», «Dacia» și «Durostor»; «Impăratul Traian» s'a lovit anul trecut de stânci, ruinându-se complet). De marfă (cargo-

boturi) 8 («București», «Iași», «Dobrogea», «Turnu-Severin», «Bucegi», «Carpați», «Oituz» și «Constanța»), afară de ale societăților particulare.

Cam 3 părți din totalul comerțului român de export se face prin Constanța. În mijlociu, prin Constanța se scurge anual cam 100.000 vagoane petrol, 80.000 vagoane cereale și cam 20.000 vagoane cereale și cam 20.000 vagoane lemne. Cu utilajul și spațiul ce-l are, portul nu poate face față. De aceea multe încărcări și descărcări se fac cu mari greutăți și întâzieri mari.

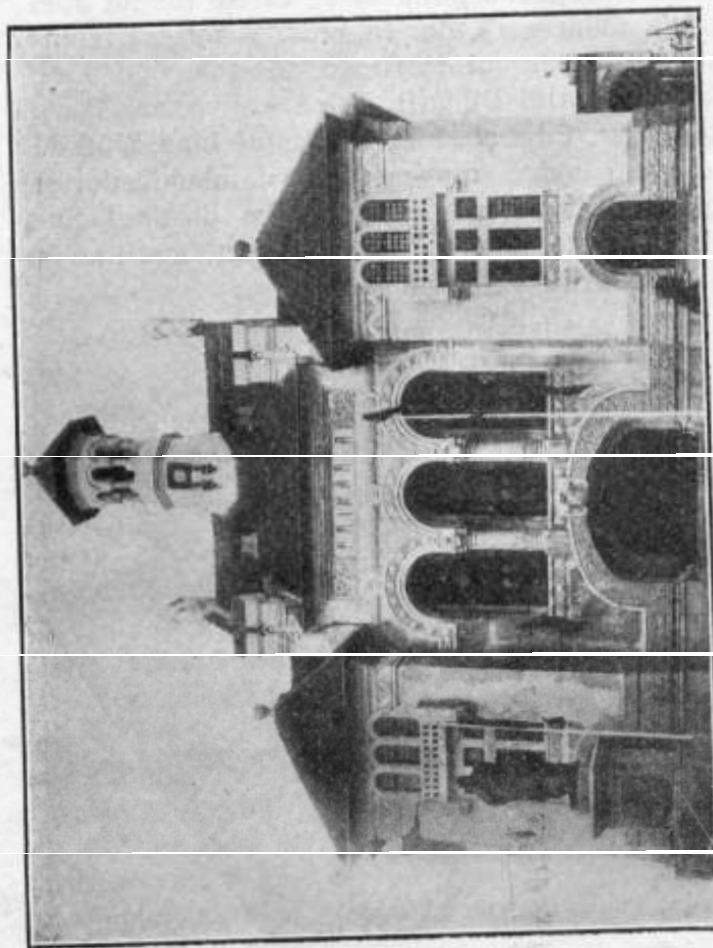
Constanței îi trebuie să mai aibă încă pe atâtea silozuri; bazinuri mai adânci și cheiuri mai mari; gări speciale pentru transbordarea comodă a călătorilor, coletelor, utilaj mecanic pentru mărfuri (încărcări și descărcări mecanice); ateliere (șantiere de reparații) pentru vasele noastre și cele streine în trecere; magazii pentru antrepozite; o nouă linie ferată, etc.

Trebuie să învingem concurența pe Mare, grăbind să facem din Constanța și un port de reparație, de antrepozite, ca să atragem tranzite streine pe la noi. Să mărim traficul marin cât mai repede până nu ne întrec vecinii. În 1913 au intrat în portul nostru 1100 vapoare (e un maximum).

Alte porturi marine așteaptă și ele o fărâcă din cheltuelile ce se fac la Constanța, pentru a se înfiripă: Mangalia, Balci, Cavarna, Sulina; ba poate va trebui construit vre-un port pentru coasta marină a Basarabiei. Tânjesc de asemenea micile porturi dunărene între Brăila—Turtucaia, deservite abia de o cursă mult două de vapoare pe săptămână.

Dar racila cea mare a comerțului nostru pe

apă vine dela brațul Sulina, amenințat cu astuparea gurei și deci cu închiderea navigației pe aici. Apele Dunării cară nămol (aluviuni) ce se depun la guri,

Primăria din Constanța.

micșorând adâncimea apei și adăugându-se mereu la întinderea Deltei. La gura Chilie, Marea se depărtează de țărm cu 150 m. pe an. Vâlcovul eră în

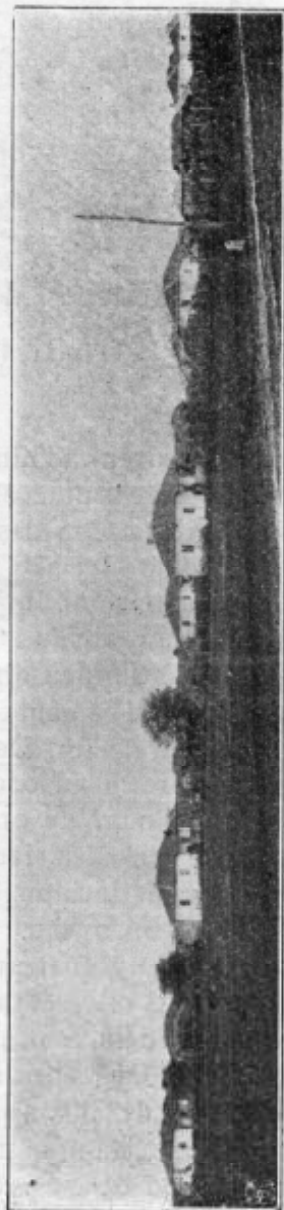
1880 la 5 km. de Mare; azi e la o distanță de 15 km. Farul vechiu al Sulinei era în 1830 în malul Mării; în 1906 s'a depărtat de jărm cu 1067 m. Comisia Europeană pune să se curețe fundul apei și să se adâncească, dar în zadar. Acum se prelungește digul în largul Mării cu 2200 m. ca să se iuțească curentul Dunării. După câțiva ani îl va prelungi iar. Cine știe! Tot răul spre bine. Siliți de nevoi, vom învăța din meșteșugul olandezilor și ne-om încorda puterile ca să oprim destinul Sulinei, ori poate să construim alt port maritim la gurile Dunării..

COLONIZĂRILE.

După așezarea administrației române în Dobrogea, grija de frunte a conducătorilor țării a fost să populeze câmpiile deșerte ale provinciei cu agricultori, să atragă aici cât mai mulți români și să întemeieze sate noi. Întâile colonizări nu s'au făcut după un plan alcătuit cu sistemă și prevedere. Poate că nu se putea altfel într'o vreme când nu se ducea lipsa de pământ ca azi și oameni greu se desfăceau de vetrele lor. De aceea a fost mai mult o împroprietărire și nu o colonizare. S'a dat pământ oricărui funcționar de ori unde, fără să-i pretindă să se așeze aici și să facă plugărie. S'a dat pământ emigranților și localnicilor, români și neromâni, dintre cei ce nu aveau. Dar pământul dobrogean și de astă dată a fost salvat tot de mocanii noștri. Desfăcându-și oile, ei au cumpărat pământ deal mahomedani, dela Stat, dela oricine și s'au așezat în sate ca să facă agricultură. Cea mai bună colonizare făcută de Stat a fost aducerea unor coloniști din câmpia Munteniei, oameni întreprinzători, deprinși cu viața de șes. Satele înfloritoare — cum sunt: Caraomer, Ghiuvenlia, Enișenlia, Adamclissi,

etc. — dealungul hotarului de miazăzi al jud. Constanța, sunt mândria lor și tăria noastră. Iar cea mai nereușită colonizare a fost aducerea prea târzie a veteranilor din 1877, unii dintre ei foarte săraci, deja obosiți când nu mai erau în stare să se obișnuiască cu greutatea traiului din Dobrogea. O încercare de colonizare a Deltei s'a început de prefectii de fericită pomenire: Ion Ne-nișescu și Luca Ionescu, întemeind câteva sate. Opera lor trebuie reluată și continuată, dar numai cu oameni de apă, pescari români. În 1880 erau 275 împroprietăriți cu 11588 hectare; în 1905 numărul lor s'a ridicat la 80273 cu un total de 654127 ha. De atunci colonizarea ro-

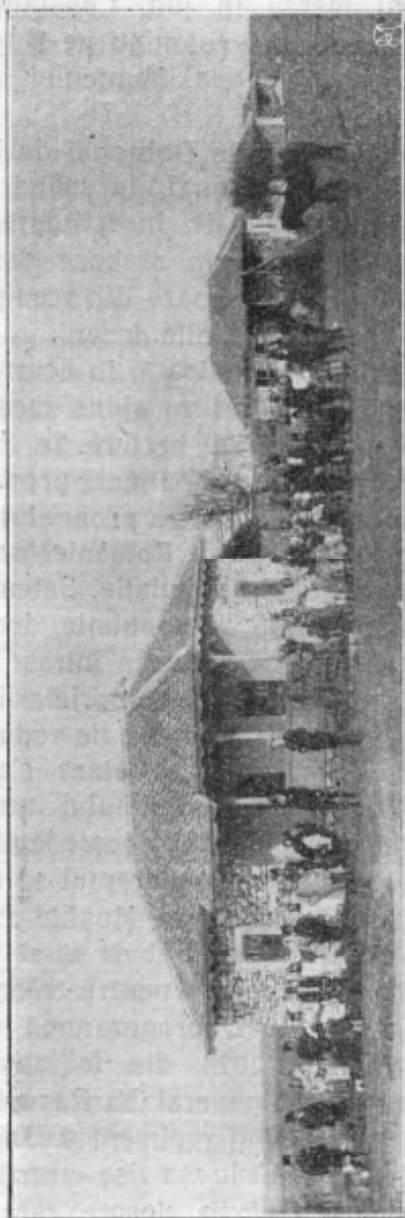

Vederea satului Vulturești (colonie militară în jud. Calliacra),

mână a sporit mereu. În jud. Constanța au fost aduși 1695 familii de coloniști pe lângă 44 sate în ființă, de prin județele Munteniei, câteva din Moldova și Ardeal.

În cele două județe ale Dobrogei de jos, pământurile vechilor coloniști turci, începând cu veacul XV-lea, au ajuns destul de încăpătoare prin desființarea statului turc, prin războaie dese și emigrarea populației stăpânitoare din acea parte. Noul stat vecin a făcut în ultimile decenii până la 1913 o puternică colonizare bulgară. În scurt timp, mulți din proaspeții stăpânitori au ajuns moșieri cu mii de hectare, ba și zece mii hectare. În fața autorității române, parte din acești mari proprietari n'au putut face dovadă cu acte de proprietate în regulă. Pe de altă parte, în cadrul României acest colț de țară înfățișă un gol de populație. Setea de pământ a omului din regiunile cu populație deasă trebuia mulțumită undeva. Statul român intrase în posesia terenurilor foastelor State; proprietarii fără acte sau cu acte false au trebuit să fie reduși la drepturile lor; iar emigrația turco-tătară s'a continuat prin ispitele depărtării ale statului turc, renăscut din ruinele lui. România, după toate legile omenești și firești de expansiune, are dreptul să ocupe golul cu prisosul sau de populație. Moșiile mari de aici, ca toate din România, au trebuit să-și dea și ele cota de hectare expropriate pentru colonizare.

Întâia colonizare în Dobrogea nouă s'a început în primăvara anului 1923, din inițiativa și după planul propus de d-l general Gh. Rasoviceanu, fost comandant al viteazului regiment 9 vânători. Se va fi gândit de bună seamă la așa zisa «armată constructivă a refacerii și a păcii» despre care s'a vorbit

Altă vedere din Vulturești, (Caliacra).

atâtea și în apus. Și-a ales un număr din foștii săi ofițeri activi și de rezervă, valizi și invalizi, cari au primit să gospodărească departe de civilizația orașelor, în singurătăți neprietene ca niște noi Robinsoni. Fiecare fost ofițer a devenit șeful unei colonii militare de demobilizați. Fiecare colonist a primit câte 25 hectare proprietate, iar șeful de colonie în plus câte 75 ha. cu chirie din rezervele Statului, pe termen de 15 ani. Așezarea lor s'a făcut în apropierea sau în marginea satelor în ființă Prin silințele d-lui general, coloniștii și-au închebat o bancă, «Banca Eroilor» din Balcic, cu un capital social până la 31 Decembrie 1927 de 332.000 lei, iar capitalul băgat în operațiuni și inventar, e de peste 19 milioane, mulțumită creditului bancar și ajutorului primit dela Stat. Pe anul trecut a dat un beneficiu net de 409.125 lei. Prin această bancă, coloniștii și-au procurat unelte, mașini agricole, material de construcție, vite, semințe, etc. S'au întemeiat în total 13 colonii militare în jud. Caliacra (la Ceairlighiol, Meși Mahale, Iastaccilar, Stânca, Idiriscuius, Vulturești, Rasoviceni, Duranlar, Gieferli-Iuciorman, Aiorman, Caraiaschiori, Crișan și Teche) cu un total de 391 familii și cari și-au putut construi aproape 140 de case noi. Casele coloniștilor dela Vulturești pot fi date ca model tuturor în partea locului. Oamenii aceștia s'au biruit pe ei și au biruit natura; s'au deprins cu lipsa de umbră, cu vânturile de aici, cu lipsa de apă; s'au lipit acestui pământ de două ori frământat de ei.

Grija Statului e să ajute să se facă fântâni (cișmele) în toată regiunea pentru a se înlesni astfel o bună colonizare (o fântână costă acolo între 150—500.000 lei și coloniștii greu ar putea strânge

atâta sumă de bani; sunt sate cari aduc apă dela 6—8 kilometri).

Planul generalului Rasoviceanu de a se împânzi sudul Dobrogii cu un brâu de coloniști, s'a oprit deocamdată la acest număr.

Casa Improprietării și-a luat pe seamă colonizarea s'o ducă mai departe. Colonizarea românilor macedoneni este de asemenea o întreprindere cu sorji de izbândă.

Ne mai putând răbdă șicanele grecilor cari le aduseră în gospodăriile lor refugiați din Asia Mică, românii macedoneni s'au gândit să emigreze, fie în România, fie în America. Aceasta o doreau și grecii. Și-au vândut ce-au putut; ce nu, au lăsat acolo, fără nădejde de despăgubiri din partea statului grec, — și au plecat în România. Unji dintre ai noștri, la început, n'au avut încredere în plugarul aromân, trecut dintr'odată dela păstorit la această îndeletnicire. Ei însă au făcut în 2 ani dovada contrarie. Ba s'au apucat de comerț, de mici industrii locale, de căraușie, și-au cumpărat oi «ca acasă», după îngăduința pășunelor de aici. Cuceritori și tenaci, unii s'au îmbogățit în scurt timp.

Foarte solidari, cei de mult așezați în țară, sunt mereu în ajutorul noilor veniți, fără deosebire de partid politic. Cu «celnicii» lor de datină veche, căpeteniile, de cari ascultă, au toate însușirile coloniștilor de rasă. I-am văzut defrișând și desfundând țărini sălbatice și mi-am adus aminte de jăranul Adam Kühn, căpetenia întâilor descălători germani din județul Tulcea și azi pomenit cu admirație în satele nemțești,—de Erik, jăranul răsărit dintre coloniștii suedezi cari au colonizat colțuri de Americă

sălbatcă, așa cum povestește Iohan Bojer, în romanul său «Emigranții».

Macedonenii au un optimism sănătos, se adaptează repede și oriunde, știu să înzecească talantul din parabolă pe care-l scot și din piatră seacă. Iată virtuți de buni coloniști.)

B In județul Caliacra s'au aciuiat pe lângă câteva duzini de sate, ca la 3000 de familii. Se mai așteaptă să vie vreo 250 familii pentru acelaș județ. În jud. Durostor, macedonenii s'au afirmat și mai mult.

Au întemeiat sate noi cu numiri din iocurile de unde au plecat: Frașari, Gramoștea, Livezi.

Satul Frașarii este o biruință de o vară a hărniciei și unirei acestor oameni aprigi.

S'au strâns aici 226 familii. Au construit 160 de case, biserică și școală. Locuitorii sunt organizați în cooperativa «Fulgerul». Au tractoare, secerătoare, mașini de treerat, etc. La Tatar Atmagea și-au cumpărat 105 case dela turcii plecați. La Cocina au clădit 30 case noi; la Iali Ceatalgea 15 case noi. La Gramoștea 20 case noi. Uzungiorman a fost cumpărat (întregul sat) dela turcii cari s'au dus, și-așa s'au așezat în vreo 36 sate. Totalul familiilor de coloniști în acest județ e de 1550 (din cari 550 sunt de peste Dunăre).

Alte 360 familii macedonene se așteaptă să vie de peste Dunăre regățeni.

Se înțelege că cele 10 hectare de împroprietărire li-e prea puțin. Oameni puși pe treabă, cumpără ori închiriază de pe unde pot.

Și uite, cu astfel de oameni hotărâți, Dobrogea de jos își va umple în doi ani prisosurile. De atunci cumpăna nu va mai cădeă de partea nici uneia dintre cele trei nații conlocuitoare în partea aceea de țară.)

PROBLEME CULTURALE CE SE PUN AZI IN DOBROGEA

Chemând aduceri aminte din Dobrogea de acum o jumătate de veac, găsim că avem cu ce ne mândri azi:

Un măreț pod peste Dunăre vestit între podurile Europei; o cruce de linii ferate în lungul și latul provinciei; o rețea de șosele cum nu au două provincii ale României; o Constanța românească și un port neîndestulător pentru scurgerea bogățiilor țării, ridicat pe un biet sătuc turcesc de acum 50 de ani; sate gospodărite, cu biserici monumentale, cu școli ce țin pasul vremii, cu țărani răsăriți cari ar fi putut fi acum 50 de ani preoți și dascăli de școală.

Pe aceștia i-am întâlnit și eu, la întâmplare, și erau nedumeriți de mirarea mea: Urcaseră cu cetitul cărților dela biblioteca satului până la Sadoveanu, Duiliu Zamfirescu și Rebreanu. Intr'un sat nu departe de Megidia, — Chiostel — Ștefan Panțuru, țaran ca toți țăranii și nu din cei mai cuprinși, mi-a povestit din: In Pădurea Spânzuraților și Ion; citise Șoimii, Neamul Șoimăreștilor,

Viața la Țară, În Războiu, Tănase Scatiu etc. Alți 6 săteni nu s'au lăsat mai pre jos; ba unul aflând dela altul despre frumusețea povestirilor a furat cartea... s'o cetească mai repede. Ne bucură aceste întâmplătoare rarități culturale pe care le dorim să ajungă regulă generală cât mai curând. Dar un asemenea bilanț sărbătorec, nu trebuie să fie o perină moale pe care să ne odihnim mulțumiți. Dimpotrivă: La capătul celor 50 de ani de Stat românesc în vadul Mării, să ne socotim cu grijă ce avem de făcut pentru ziua de mâine.

Durerea noastră, deasupra tuturor biruințelor de până azi e că Marea Neagră, de 50 de ani oglindită în sufletul românesc, n'am eucerit-o încă în fizicitatea ei materială. Abia am deschis o fereastră spre frumusețile ei ideale. Dela Vasile Alexandri până la Ion Pillat, poeții au cântat-o pe toate strunele în infinite nuanțe. Dela Victor Crășescu la Emanoil Buceuță, proza atâtor scriitori a lăsat în sufletele noastre dorul de ducă spre infinitul albastru.

Câți dintre noi, în anii tineri, n'am plecat la Mare ademeniți de «jurnalul de bord» al lui Jean Bart, ca după o nedeslușită chemare de sirenă! Dela Eugen Voinescu la d-na Cuțescu Stork, un lung pomelnic de pictori și-au căutat subiecte printre cotloanele de coaste și jocurile de valuri; iar la Balceic s'a putut chiar înfiripă un fel de școală a peisajului marin și de litoral.

Iubim Marea, romantic, prin senzibilitate artistică; prin atâta doar a intrat în ființa noastră spirituală. Stăm însă în prag cu brațe încrucișate, cu puterile paralizate parcă de imensitatea necunoscutului.

Marea ne e hotar — și Marea nu trebuie să fie

un hotar —, ne e o cale de respirație economică, dar nu și o vastă moșie de exploatat. Nici o cercetare amănunțită a adâncurilor ei, a bogățiilor cuprinse în ea, a coastelor sub toate privințele, a posibilităților de expansiune economică și științifică în nesfârșitele ei isvoare, nici un muzău al Mării noastre... Nu stăpânim Marea, nu ne aparține organic, fiindcă riveranii nu trăesc din darurile ei. Afară de o mână de marinari și de 2 — 3 sate lipovenesti, nimeni n'a aruncat inelul în Mare, semnul logodirii cu ea, ca în pânza venețianului Bordonè.

Aproape că n'avem sate cuibărite în mal. Iar între țările scaldate de apele Mării Negre, malul românesc este mai pustiu ca toate. Avem o coastă marină de peste 400 km. și nu ne gândim ce să facem cu ea. Nu avem încă intuiția și perspectiva unei vieți complete în legătură cu Marea. Cine a văzut peisajii de coaste marine în streinătate, știe ce priveliști oferă diminețile cât ține țărnel: Un stol de luntre ce se mișcă, ca după un semnal, spre larg: sunt pescari, mai ales pescari, excursioniști, cercetatori etc. Dacă Dunărea ne e atât de familiară, a intrat în tradiția noastră, o cunoaștem în toate cotloanele, trăim din ea și prin ea, până și copiii o trec înot, — Marea ne e încă streină. În copilăria noastră, recrutările la marină eran prilejuri de bocete și blestemuri. ce se desfăceau adesea în cântece. Flăcăul luat la «șalupari» eră condus până departe de familie și plâns că se duce în «negre străinătăți, peste țări și mări» Jalnica cântare ca «vai săracul marinari» răsuna prin sate și prin ulițele porturilor. «Depărtata străinătate» eră... drumul până la Sulina, la Con-

stanța, la Constantinopol câteodată și mai rar spre un port al Asiei Mici... Virtuțile noastre marinărești, comprimate de o lungă stăpânire a Dobrogii de către turci, nu trecuseră din faza copilăriei

Și încă o dovadă de câtă prețuire se bucură Marea noastră ne-o dă manualele școlare: Marea este total absentă din cărțile copiilor, parcă nici n'am avea-o (afară de cărțile mele, dela cl. II până la VII primară).

Al doilea deziderat: Așteptăm să se arate oamenii cari să ne facă la Tulcea muzăul Deltei și la Constanța muzăul regional, al întregii Dobroge.

Palatul cultural ce se ridică îl va adăposti, de sigur. Se pare că o mână de oameni de inimă, specialiști, vor începe strângerea materialelor și colecțiilor. Vom vedea împrejurul acestui așezământ înmănunchierea tuturor prietenilor Mării și ai provinciei. Vom cunoaște aici: arheologia și istoria Dobrogii; etnografia și folclorul; geologia flora și fauna; aici va fi muzăul marin; arta, industriile, învățământul, cultele etc. Revista «Analele Dobrogii» va deveni monitorul științific al muzăului. Discuțiile, proiectele de azi, le așteptăm să treacă mâine la faptă.

A treia problemă: Provincia, împreună cu întregul litoral până la Cetatea Albă și cât ține Dunărea, n'are organele de publicitate pentru toate problemele economice și culturale specifice, sau măcar un ziar regional în care să se oglindească această viață sub toate aspectele ei, așa precum «Dobrogea Jună» și-a îndeplinit menirea potrivit nevoilor vremii de până azi.

Al patrulea deziderat: Nu s'a putut înjgheba încă

pe deasupra partidelor politice, asociația provincială a tuturor oamenilor de bine, frunțași în toate ramurile de muncă omenească. În mâna acestor oameni ar sta cercetarea și deslegarea atâtor chestiuni locale, ca într'un fel de mic parlament, avizând guvernele să ajute la prosperarea provinciei. Nu mai e nevoie să arăt ce operă bună fac asociațiile provinciilor în Italia, în Franța, în Germania, ca o reacție împotriva centralismului uniformizator.

Al cincilea deziderat: Oamenii noștri de școală trebuie să cuceriți în favoarea regionalismului cultural, spre ceea ce se zice mai cuprinzător: adaptarea învățământului la mediul local.

În cadrul liniilor generale și uniforme care definește sufletul unei țări, școala să înceapă, adâncind, cu mediul regional.

Desvoltarea aptitudinilor locale, extinderea unor cunoștințe și practice care se ating de realitatea imediată, este însăși școala vieții creatoare împotriva formalismului verbal și nivelator.

Istoria României va avea în anexă sau măcar va accentua evenimentele, și monumentele referitoare la Dobrogea. Geografia pământului, literatura pământului, arta locală, flora, fauna, fenomenele naturii locale, îndeletnicirile... se vor bucura de precădere în școlile provinciei.

Prin totul, copilul să soarbă poezia peisajului, sufletul natal din patria lui mică, celula din patria cea mare: România,—împiedicând astfel desvoltarea unor năzuințe centrifugale. Să nu avem a ne teme: Și aici suntem cei mai vechi și mai tari; iar localismul pedagogic aplicat va fi în favoarea noastră.

Regionalizarea învățământului, păstrând generalitățile unitare și reliefând unele particularisme locale, este o cuminte politică culturală. Vom avea aici școlile cu programele adaptate la viața de apă și de baltă, la viața de câmpie, la dealuri (pentru nordul jud. Tulcea); apoi școli practice de pescuit, de industrie de baltă și de agricultură de baltă; școli practice pentru culturi în stepă, în terenuri uscăcioase.

Toate școlile vor începe o ofensivă pentru înveselirea peisajului prin sădiri de pomi și de copaci potriviți regiunii. Și oamenii de cultură cu rosturi în provincie, începând cu învățătorul sătesc, să nu vie aici cu formule abstracte bune pentru toate locurile și toate timpurile, ca Bouteiller din «Desrădăcinații» lui Barrès, care făcea raționalism defetist și universalism kantian cu tineretul francez dela hotar, în vreme ce în Germania se ascuțiau săbii.... Să intrăm cu toții în realitățile necesităților regionale, să le cunoaștem să acționăm în spiritul lor, servind patria cea mare: România.

A supune toți copiii aceluiaș program tipic, să fie cu toții în acelaș timp la aceeaș lecție uniformă înseamnă a ucide sufletul viu al școlii. Mă aflu, într'un sat unde nici pomeneală de ce e aceea pădure. Iacă omul controlului școlarsă măsoare progresul școlii cu câteva întrebări: «Cum vă puteți orienta într'o pădure?» Tăcere totală. «Copiii nu știau la geografie». Paznicul bucherismului osificat voia să smulgă răspunsul: după coaja plină de mușchi în partea de miază noapte a copacului. Lăsând la o parte observația științifică care nu e totdeauna adevărată și ne la locul ei într'o regi-

une lipsită de păduri, avem dovada rtinei de tipic care domină școala noastră. Orientarea locală după movilele din jurul satului, de pildă, nu s'a făcut fiindcă nici controlorii școlari nu înțeleg să evadeze din program și textul manualului ucigător de uniform.

Avem un suflet strein de cucerit și simpatii de cultivat pentru cultura noastră, începând cu copiii. Experiența americană aplicată imigranților—imitată în Italia, Franța și alte țări,—să ne fie și nouă de învățatură. În programul școlilor s'a introdus orașe de sezătoare, «ceasul de povești» cu copiii.

Se spun copiilor povești în englește. Cu acest chip sufletul copiilor de altă limbă e «furat» și ca urmare, e aplicat să caute cărți englești cu asemenea povești. Copilul e crescut de mic în dragostea lucrurilor spuse în englește; și așa America și-a format buni cetățeni din toți coloniștii ei. Experiențele mele la Tulcea înainte de a cunoaște metodele americane sunt de aplicat oriunde.

Pentru a dezvoltă interesul către frumusețile provinciei și ale Mării în special, va trebui să se filmeze caracteristicul și pitorescul dobrogean și să se facă albumul cu fotografii, cu reproduceri de pe stampe și de pe pânzele pictorilor noștri. Toate acestea se pot realiza pe județe fără ca statul să dea vre-un ajutor bănesc.

Cu aceste imagini se pot face ghiduri turistice cu mici monografii și note de interes general. O autologie literară a Dobrogii și a Mării Negre am realizat-o prin Casa Școlilor cu colaborarea scriitorului Al. Lascarov Moldovanu.

E nevoie să avem un fel de carte de citire, mică enciclopedie—a Dobrogii, un supliment la ma-

nualul școlar, cu istorie, geografie, natură, artă, literatură, viață economică dobrogeană.

Cărți și reviste în legătură cu Marea noastră, cu toate problemele de interes general și popularizări științifice. Obligația manualelor școlare de a introduce bucăți literare, de știință, istorie referitoare la Mare și la Dobrogea. Am înaintea mea cărți pentru școlile de litoral din Italia' și Franța, prin cari copiii sunt educați în dragostea către Marea lor¹. Sunt pline de sugestii pentru noi. Mi-a trecut prin mâini o revistă bulgară «Cernoe More» (Marea Neagră) ce apare la Varna, cu sporturi și excursii de Mare, peisajii, popularizări științifice, literatură marină etc. De ce nu s'ar face și în România o astfel de propagandă pentru Marea noastră?

S'ar putea organiza excursii, sporturi, cercetășie marină, schimburi de copii între familiile de la munte și de la mare în timpul verii, schimburi de colecții de științe naturale, ori măcar cărți poștale între elevi.

Să se trimită cercetători în străinătate pentru toate ramurile de activitate culturală și practică în legătură cu viața de Mare; tineri să învețe în școli de piscicultură și pescuit în școli de

1) Mă aflam odată într'o sală de cinematograful la Florența. Se fiima «La Nave (Corabia) lui Dannunzio, epopeia marinărească a Veneției. Era un spectacol pentru tineret. La pasagiul când o voce întrebă: — «Unde punem patria noastră? — Pe corabie» — răspunde un marinar, — poporul tineresc, ca fulgerat de un semnal electric, izbucni într'o nebunie de aplauze.

S'au cântat cântece marinărești, s'au împărțit în pauze broșuri cu marea italiană și eroiei s'a făcut o chetă pentru marina Italiei...

agricultură pentru culturi în terenuri secetoase.

La sate, dezvoltarea sălilor de cetit și asociațiilor culturale susținute printr'o lege specială care să creieze un nou așezământ sătesc: biblioteca cu sălile de spectacol și de cetit, — căminul cultural cum sunt câteva începuturi în cuprinsul Dobrogeii.

Aleătuirea de monografii comunale amănunțite pentru muzăul Dobrogeii, în cari să avem oglinda întregii regiuni.

Așteptăm reforma care să dea fiecărui sat agronomul (horticultor și silvicultor) pentru terenurile comunale de îndrumări agricole locale și ca profesor la cursul complementar și de aduși, apoi agentul sanitar cu altă pregătire și veterinarul satului și maestra de gospodărie caznică, și dispensarul comunal, și baia comunală.

Aleătuirea un chestionar cu toate problemele ce interesează viața și dezvoltarea satelor și orașelor. Aceasta pentru a se întocmi niște scheme de conferințe populare cu bibliografia corespunzătoare lor etc. etc.

Am pornit pe calea realizării unora din aceste desiderate. Continuând astfel, să nădăjduim că vom ajunge într'o zi când sa zicem cu mizotul antic:

Nu cu piepturile soldaților se apără un hotar ci cu sufletele noastre.

SFARSIT

CUPRINSUL

	<u>Pagina</u>
1. Pe urmele strămoșilor	3
2. În Dobrogea acum 100 de ani	7
3. În Dobrogea acum 1900 ani: Cum Romanii au romanizat ținutul	19
4. Românii între Dunăre și Mare delă năvălirile hărbare până în veacul trecut	31
5. Mocanii în Dobrogea	47
6. Ce ne spun vechile cântece dobrogene	55
7. Cultura românească în Dobrogea până la 1877	89
8. Roadele școlii românești delă 1878 până azi	123
9. Când s'au așezat alte neamuri în Dobrogea	157
10. Statistica locuitorilor; proprietatea	171
11. Viitorul agriculturii, creșterea vitelor, grădinile, pădurile, subsolul	177
12. Pescuitul în apele dobrogene	189
13. Industria, comerțul, creditul, cooperativele	217
14. Căile de comunicație	229
15. Colônizările	239
16. Probleme culturale ce se pun azi în Dobrogea	247
17. Bibliografie	259

CĂRȚI

- N. Iorga** : *Droits nationaux et politiques des Roumains dans la Dobrogea*. 1917.
- N. Iorga** : *Revista Istorică*. an. V.
- » » *Veneția în Marea Neagră*.
- » » *Notele unui istoric cu privire la evenimentele din Bulgaria*.
- I. Ionescu dela Brad** : *Voyage agricole dans la plaine de Dobroudja*. 1851.
- Camille Allard** : *Mission médicale dans le Tartarie-Doboutscha*, 1864.
- V. Pârvan** : *Inceputurile vieții romane la gurile Dunării*.
- «*Arhiva Dobrogii*» cu articolele d-lor C. Brătescu, Al. P. Arbore, Moșil, etc.
- «*Analele Dobrogii*» cu articolele d-lor: C. Brătescu, Al. P. Arbore, I. N. Roman, Gh. Vâlsan, V. Helgiu, N. Iorga, N. Bănescu, V. Bogrea, P. Papahagi, I. Georgescu, etc.
- «*Graiul Românesc*» cu articolele d-lor: Gh. Vâlsan, P. P. Pănaiteșcu, V. Papacostea, Ap. Culea etc.
- Arh. V. Puiu** : *Din călătoriile ieromonahului rus Partenie*.
- O. Tafrali** : *La Roumanie Transdanubienne*.
- Gh. Vâlsan** : *Lucrările Institutului de Geografie*. Universitatea din Cluj II.
- «*La Dobrogea Roumaine*» cu studii de d-nii: N. Iorga, I. N. Roman, Gh. Vâlsan, C. Brătescu, etc.
- Lj. Miletić** : *Staroto bălgarsko naselenie...* trad. în «*Dobrogea Nouă*».
- Dr. P. P. Daia** : *Exploatarea Pescăriilor Statului*.
- M. Ionescu-Dobrogeanu** : *Dobrogea în pragul veacului XX*.

- Dr. G. Antipa: *Delta Dunării.*
 » » » *Pescăriile din România.*
 » » » *Dunărea și problemele ei.*
 » » » *Problemele evoluției poporului românesc.*
 » » » *Punerea în cultură a regiunii băltoase a României.*
Anuarul statistic al României pe 1926.
 O. Văleanu și I. Ionescu: *Anuarul general al Dobrogei, 1925.*
 I. Vidrașcu: *Valorificarea regiunii inundabile a Dunării.*
 T. Burada: *O călătorie în Dobrogea.*
 Gh. Dem. Teodorescu: *Poezii populare.*
 » » » *Colindele române.*
 Mihail Virg. Cordescu: *Școalele românești din Peninsula Balcanică.*
 Carp Sandu: *Cultura românească în Dobrogea Nouă.*
 M. Sadoveanu: *Privești Dobrogene.*
 N. Mateescu: *Balade.*
 O. Densușianu și Candrea: *Graiul Nostru.*
 «*Floarea Darurilor*», I.
 T: Pamfile: *Dușmanii și prietenii noștri.*
 Ap. Culea: *Turtucaia (Foaie festivă Mai 1927)*
 » » *Mocanii în Dobrogea («Tribuna» Arad) 1912.*
 Gr. Dănescu: *Dicționarul Geografic al jud. Tulcea.*
 » » » *Constanța.*
 Gh. Popa Lisseanu: *Cetăți și orașe în Dobrogea Nouă.*
 Luca Ionescu: *Darea de seamă... a jud. Tulcea 1904.*
 I. Adam: *Constanța pitorească.*
 E. Pittard: *La Roumanie.*
 Kanitz: *La Bulgarie Danubienne.*
Buletinele și statisticile Ministerului de Agricultură.
 » » » *Industrie.*
 V. Stroescu: *Pe căile străbunilor, 5 vol.*
 O. Tafrali: *Dionisopolis.*
 Dr. I. Lepș: *Dela Sabla la Ecrene.*
 Gh. Vâlsan și G. Murgoci: *Coasta de Argint.*
Buletinul Comunal al orașului Constanța etc.

